

Ama et fac quod vis

In de jaren zestig van de vorige eeuw raasde de orkaan van de seksuele bevrijdingsstrijd over ons calvinistische land. Voorbij de taboes en de schaamte wachtten de ware vrijheid en het echte geluk! Daarom werd de keuzevrijheid van het vrijgevochten individu ook op seksueel terrein tot in het uiterste doorgevoerd.

Vandaag de dag klinken er steeds meer signalen dat het de hoogste tijd is voor een kritische evaluatie van de seksuele revolutie. Daarvoor is nodig dat we een aantal vragen opwerpen en onderzoeken. Heeft de seksuele revolutie mensen gelukkiger gemaakt? Leidt het legaliseren van prostitutie inderdaad tot minder onderdrukking en slavernij? Brengen het geliberaliseerde familierecht en de ruimere variaties in gezinsvormen ons meer vrijheid of meer eenzaamheid?

Filosofen van naam onthullen dat de gepropageerde vrijheid en autonomie door afschaffing van de christelijke en conservatieve moraal illusies blijken te zijn. Als het gaat om liefde, relaties en seksualiteit verkeert onze samenleving in opperste staat van verwarring. Die desoriëntatie doet iets met ons allemaal: ook reformatorische christenen ademen immers de lucht van de consumptiecultuur en het hedendaagse hedonisme in. De toenemende prestatiedruk en het hogere tempo van de (inter)net(werk)samenleving doen een aanslag op de hechtheid van alle gezinnen.

In deze editie van Zicht bevragen we daarom niet alleen anderen, maar ook onszelf. Weten we wel wat liefde is? Wat is het geheim van een goede relatie? Waar gaat het om bij goede seksuele voorlichting en vorming? Hoe bestrijden we seksueel misbruik, seksverslaving, mensenhandel en slavernij? Het is inderdaad de hoogste tijd voor bezinning en een evaluerend gesprek. Namens de redactie en auteurs hoop ik dat ook deze Zicht meer inzicht geeft!

O ja, die Latijnse spreuk bovenaan. Die heb ik van Augustinus. "Heb lief en doe wat je wilt", schreef hij. En hij heeft gelijk, maar dan toch anders dan je op het eerste gezicht leest. Wie de Ander liefheeft, doet het liefst wat Hij wil.

Drs. Jan Schippers,
eindredacteur

De plaat op de cover is van de hand van Willem van den Heuvel.
Zie voor meer info p. 50.

'...die de waarheid van God veranderd hebben in de leugen, en het schepsel geëerd en gediend hebben boven de Schepper, Die te prijzen is in der eeuwigheid. Amen'.
(Romeinen 1: 25)

'...zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest welke van God zijn'.
(1 Korinthe 6: 20)

Dr. M. Klaassen, predikant in de hervormde gemeente van Arnhemuiden

De echte seksuele revolutie

Volgens Peter Jones, hoogleraar aan het Amerikaanse Westminster Theological Seminary, is seksualiteit dé kernkwestie van onze cultuur geworden. Bezinning op dit thema is van urgent belang. De psychiater Jeffrey Satinover bevestigt dat en zei dat de omgang met seksualiteit een van meest onthullende graadmeters is van de stand van zaken in een beschaving. Als dat zo is, hebben we alle reden te geloven dat de situatie zorgelijk is.

Volgens de Rotterdamse socioloog prof. dr. Ruut Veenhoven kon de seksuele revolutie plaatshebben door de afbrokkeling van de christelijke moraal. Dat betekent dat achter de seksuele revolutie een morele revolutie schuilt.

Alle gebeurtenissen die zich de laatste vijf decennia manifesteerden, zoals de veranderde visie op homoseksualiteit, de afbraak van het huwelijk en de seksualisering van het publieke leven, zijn stukjes van een veel grotere puzzel.

Deze veranderingen hangen nauw samen met elkaar en zijn een gevolg van de ontwikkeling van denken in de samenleving. De seksuele revolutie heeft ons in nieuwe fase van de cultuurgeschiedenis gebracht. Een fase die door Jones aangeduid wordt als het *one-ism*. Jones maakt een onderscheid tussen wat hij noemt *one-ism* en *two-ism*. Het christelijke geloof – en de christelijke moraal – stoelt op de dualiteit van Schepper en schepping. Er is een Schepper – en er is een schepping. Deze zijn onlosmakelijk verbonden, maar wel onderscheiden. God staat boven Zijn schepping, maar gaat er niet in op. Deze dualiteit, *two-ism*, is de grondstructuur van de christelijke werkelijkheidsvisie.

De laatste decennia ontwaart Jones een beweging waarbij dit *two-ism* wordt losgelaten en plaatsmaakt voor wat hij *one-ism* noemt: deze werkelijkheid is alles wat er is. De gedachte dat alleen het stoffelijke ertoe doet, is niet hetzelfde als materialisme. Integendeel, veel aanhangers van dit *one-ism* zijn zeer spiritueel. Het verschil met vroeger is dat er nu niet meer een god boven ons is, een God die boven de werkelijkheid staat en daar bepaalde structuren ingelegd heeft en Zijn wil bekend gemaakt heeft – het is nu de werkelijkheid zelf die goddelijk is.

Two-ism gelooft dat God onderscheidingen geplaatst heeft in de natuurlijke werkelijkheid, terwijl *one-ism* deze onderscheidingen verwerpt. *Two-ism* gelooft dat de belangrijkste onderscheiding die tussen de Schepper en Zijn scep-selen is, terwijl het heidense *one-ism* deze twee door elkaar haalt en de natuur vergoddelijkt. De spiritualiteit van het *two-ism* aanbidt en dient God door Hem te eren en te danken, terwijl het heidense *one-ism* de schepping en het zelf aanbidt.

One-ism is in feite niets anders dan een herle-

Two-ism wordt losgelaten en maakt plaats voor one-ism: deze werkelijkheid is alles wat er is.

ving van het paganisme, van modern heiden-dom. Deze brede beweging heeft grote gevolgen voor de visie op seksualiteit. Zoals Jones zei kenmerkt de traditionele christelijke opvatting zich door het erkennen van onderscheidingen tussen bijvoorbeeld man en vrouw. Dit valt in het nieuwe denken weg. Niets ligt meer vast. „Op het terrein van de seksualiteit respecteert het *two-ism* de natuurlijke orde van de huwelijksvereniging met zijn heteroseksuele onderscheidingen, terwijl *one-ism* seksuele onderscheidingen uitwist en in de naam van vrijheid een cultuur van panseksualiteit produceert.“, schrijft Jones.

Dat is mijn inziens een treffende analyse van wat er gaande is. Niets ligt meer vast, alles is mogelijk. Monogamie en heteroseksualiteit zijn dan keuzes die inherent niet slechter of beter zijn dan polygamie, biseksualiteit of homoseksualiteit. De anglicaanse theoloog Peter Sanlon spreekt in dit verband over de ‘plasticiteit van seksualiteit en gender’. Je ziet dat bijvoorbeeld in het omgaan met transgenders. Hun seksuele identiteit ligt niet meer vast.

Dit is ook precies wat Paulus bedoelt in Romeinen 1: waar mensen de Schepper niet meer eren en erkennen, dus de dualiteit, het *two-ism* loslaten, is het wachten op de seksuele chaos. Dat God mensen overgeeft in de begeerlijkheden van hun harten tot onreinheid, om hun lichamen onder elkaar te onteren (Romeinen 1:24), is het automatische gevolg van het feit dat zij de waarheid van God veranderd hebben in de leugen en

het schepsel of de schepping geëerd en gediend hebben boven de Schepper. Daar heb je de omverwerping van de dualiteit, het *two-ism*.

Let op het 'daarom' in de verzen daarna: daarom heeft God hen overgegeven tot tegennatuurlijke homoseksualiteit. Het een volgt uit het ander: de verwerping van God leidt tot een werkelijkheid waarin de mens zelf bepaalt wat hij wil en doet op seksueel gebied. Wat we geloven over God, raakt aan wat we aanbidden, de Schepper of het schepsel, en bepaalt tenslotte onze ethiek, niet in het laatst onze seksuele ethiek.

Christenen weten dat seksualiteit zowel meer als minder belangrijk is dan de cultuur waarin wij leven ons laat weten. Minder belangrijk, omdat wij weten dat het doel van ons leven veel meer is dan seksualiteit en seksuele bevrediging. Een christen weet dat genot een bijproduct is in het leven, geen doel. Dat is het verschil tussen een christen en een hedonist. Juist waar genot een doel op zichzelf wordt, ontglipt het ons. In die zin is seksualiteit minder belangrijk dan onze cultuur ons laat weten. Tegelijk is seksualiteit zoveel meer dan onze cultuur ons vertelt.

Wat we geloven over God, raakt aan wat we aanbidden, de Schepper of het schepsel, en bepaalt tenslotte onze ethiek.

Het is een gave van God – en gericht op Zijn eer. Ook voor seksualiteit geldt immers: 'Doe alles tot eer van God' (1 Korinthe 10: 31). Wanneer we gekocht zijn met het bloed van Christus zijn we met ziel én lichaam het eigendom van Christus (zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus). Ons lichaam is niet van onszelf, maar van de Heere (1 Korinthe 10: 13). Dat heeft grote consequenties voor ons denken over seksualiteit: 'Verheerlijk daarom God in uw lichaam en in uw geest die van God zijn' (1 Korinthe 6: 20). Wanneer seksualiteit beantwoordt aan Gods bedoeling – gedeelde intimiteit, genot en voortplanting – is dit tot eer van God. Het leidt dan niet alleen tot groeiende eenwording tussen man en vrouw, maar vormt zelfs een afspiegeling van de relatie tussen Christus en de gelovigen (Efeze 5: 32). Wanneer dat het geval is, is er inderdaad sprake van een seksuele revolutie!

Westreenen

elektra | beveiliging | zonnepanelen | domotica

Nieuwbouw of verbouw
Storing of onderhoud
Groot of klein
Specialistisch of standaard

Tolsestraat 12
4043KB, Opheusden
0488-440116
info@westreenen.nl

Op veel
gebieden thuis

Domotica

Zonnepanelen

Beveiliging

Elektra

ONTDEK UW GROEIPOTENTIE

ZULLEN WE GROEIEN?

Voor ondernemers,
managers en medewerkers

TOP 7 Klantvragen Bunt Groep

- 1 "Wij willen efficiënter werken en meer winst maken."
- 2 "Hoe dragen we ons bedrijf over aan de volgende generatie?"
- 3 "Ik wil een betere manager worden."
- 4 "Ik loop vast met mezelf!"
- 5 "Het loopt niet lekker in ons team."
- 6 "Wij zijn veel te druk."
- 7 "Veranderingen in wetgeving en financiering dwingen ons anders te gaan werken."

Welkom bij Bunt Groep.

Galileilaan 23d, 6716 BP Ede
0318 - 83 02 26
info@buntgroep.nl
www.buntgroep.nl

groei van mens en organisatie

De seksuele revolutie is het symbool van een diepingrijpende geestelijke omwenteling, betoogt de Duitse rooms-katholieke sociologe Gabriele Kuby in haar recent in het Nederlands vertaalde boek *De seksuele revolutie*. "Er volstrekt zich een wereldwijde culturele revolutie, die de kernwaarden van huwelijk, gezin en de menselijke persoon zelf ondermijnt."

Dr. Klaas van der Zwaag, redactievoorzitter

"Seksuele revolutie is een aanval op cultuur en beschaving"

Klaas van der Zwaag interviewt Gabriele Kuby

Gabriele Kuby (1944) is een Duitse sociologe en internationaal spreekster over de wereldwijde seksuele revolutie zoals die momenteel gestalte krijgt en de grondslagen van huwelijk, gezin, cultuur en samenleving verwoest. Nadat zij in 1997 rooms-katholiek werd, publiceerde zij diverse boeken, waarvan *De seksuele revolutie*, in 2012, de meest invloedrijke is. Deze verscheen eerst in het Duits en is nu al in elf talen vertaald; in diver-

se Oost-Europese talen, het Engels, Spaans, Italiaans en recent het Nederlands. Uitgaven in Taiwan en Zuid-Korea volgen nog dit jaar, zo maakt ze desgevraagd bekend. In haar boek analyseert Kuby een enorme reeks beleidsdocumenten, strategieën en stellingnames van verschillende nationale overheden en internationale instituties. Ze kwam tot een schokkende conclusie, die ze niet onder stoelen of banken steekt. Ze reist

de gehele wereld rond met haar boodschap. "In de eerste jaren van het nieuwe millennium zag ik dat de verwoesting van de morele normen voor seksualiteit de grootste aanval betekent voor de persoon en de samenleving als geheel. Het verwoest huwelijk en gezin en met hen ook het geluk en het welzijn van mensen."

In haar boek *De seksuele revolutie* geeft ze een uitvoerig beeld van een „top-down revolutie“ die nu volgens haar aangezwengeld wordt door de lobbyisten van de Europese Unie en de Verenigde Naties. „Ik laat de effecten zien, zoals de massale vergiftiging door pornografie, het promoten van homoseksualiteit, de hedonistische seksuele opvoeding die alle schaamte wil uitbannen en een nieuw totalitarisme dat de vrijheid vernietigt in naam van de vrijheid, zoals de ondertitel van mijn boek weergeeft.“

Kuby beschrijft uitvoerig de gevolgen van de seksuele revolutie voor de seksuele opvoeding op scholen, hoe taboes worden vernietigd, grenzen op steeds jongere leeftijd overschreden en pornografie vrij toegankelijk is, waarin miljarden omgaan. "Wie zich zo laat gaan door zijn verlangens, verliest zijn vrijheid. Hij hoort niet langer de stem van het geweten. Hij verliest het vermogen om lief te hebben; hij verliest het vermogen om zich te binden. Hij verliest het verlangen om kinderen voort te brengen. Hij is niet in staat aan de cultuur iets bij te dragen. Hij wordt geestelijk en lichamelijk ziek." De (over)verseksualisering heeft volgens Kuby geleid tot niets minder dan een vernietiging van de persoon en de cultuur.

Het is een nieuw totalitarisme dat de vrijheid vernietigt in naam van de vrijheid.

ORSPRONG IN JAREN ZESTIG

Kuby ziet de seksuele revolutie als een wereldwijde culturele revolutie die haar oorsprong heeft in de jaren zestig van de vorige eeuw, met name tijdens de studentenopstanden. Wat in 1968 nog een oppositiebeweging op straat was, dat maakt nu een 'mars door de instituties'. Als academisch geschoold kader zijn de 68-ers op sleutelposities aanbeland in de politiek, media, rechtspraak, de universiteit, de kerk en de hofbomen van de macht in de VN en de EU. "Ze beschikken over de culturele beleidsinstrumenten en de financiële middelen om de soevereiniteit van de lidstaten meer en meer te ondermijnen en hun waardesystemen te veranderen."

Volgens Kuby worden we geboren met het vermogen tot vrijheid, maar aan de vaardigheid om voor het goede te kiezen, moeten we blijven werken. Dit is de voorwaarde voor cultuur. "Daartoe moeten wij opgeleid worden en onszelf opleiden, moeten we de kardinale deugden leren waarmee wij ons mens-zijn kunnen ontplooiën: wijsheid, matigheid, rechtvaardigheid en standvastigheid." Wanneer een cultuur ophoudt deugden hoog te schatten en aan de volgende generatie het eigene, het bewaarde, het kostbare door voorbeeld, onderwijs en opleiding door te geven, dan graaft ze haar eigen graf, aldus Kuby. Veel culturen zijn door morele degeneratie ten onder gegaan.

"Het totalitarisme is van kostuum veranderd en verschijnt vandaag onder het mom van vrijheid, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, gelijkheid, anti-discriminatie en diversiteit-ideologische vervangstukken die bij nader inzicht geamputeerde en perverse begrippen blijken te zijn." De veranderingen zijn subtiel vanwege het soms versluisende taalgebruik en begripvervalsing. De culturele revolutie voltrekt zich top-down en achter de ruggen van de mensen om.

De culturele revolutie voltrekt zich top-down en achter de ruggen van de mensen om.

GENDERIDEOLOGIE

In 2006 verscheen een boek over de genderrevolutie van haar hand. Ook in haar boek over de seksuele revolutie neemt deze problematiek een belangrijke plaats in. "Nooit eerder is er een ideologie geweest die de genderidentiteit van man en vrouw en elke ethische norm van seksueel gedrag wilde vernietigen. Deze ideologie heet *gendermainstreaming*", zo schrijft Kuby. Hierbij wordt het verschil tussen man en vrouw, zoals verankerd in de schepping en de menselijke natuur, uitgewist. De machtigen der aarde hebben zich volgens haar aaneengesloten om de geslachtsidentiteit van man en vrouw via politieke strategieën en wettelijke maatregelen te veranderen.

De strijd van vrouwen om gelijke behandeling woedt al meer dan 150 jaar, maar wat nu gebeurt, is vele manieren ingrijpender, zo betoogt Kuby. Deze strijd van de gelijke behandeling van vrouw en man is slechts een dekmantel en tactische tussenfase. Het gaat om de schepping van een nieuwe mens, de nieuwe gender-mens. Om dit doel te bereiken zet de EU institutionele, financiële en culturele middelen in. In minder dan twee decennia is *gendermainstreaming* tot de heersende ideologie geworden. "Wie daarbij vraagtekens plaats, wordt met het verwijt van "discriminatie" tot zwijgen gebracht. Wie meedoet, maakt promotie. Hij wordt beloond met geld, carrière, deelname aan de macht en ruggeleuning in de media." Kuby beschrijft uitvoerig hoe de geldkranen van de VN en de EU zijn opengesteld om deze ideologie op te dringen op allerlei terreinen, onderwijs, media, samenle-

ving, politiek, enzovoorts. "De Verenigde Naties waren na de Tweede Wereldoorlog een bakken van hoop voor de volkeren van de wereld. Tegenwoordig nemen zij het voortouw in de cultuur-revolutionaire verandering." Er worden hiervoor honderden miljoenen euro's gespendeerd op universiteiten. Het is 'big business' voor vele wetenschappers en beleidsmakers en staat garant voor werkgelegenheid voor vele jaren.

ONTSTAAN VAN NIEUWE MENS

De EU is volgens Kuby verworden tot een speeltuin voor lobbyisten en belangengroeperingen die hun liberale agenda op allerlei manieren promoten. Alle beslissingen van de EU die samenhangen met *gendermainstreaming*, seksuele oriëntatie, geslachtelijke identiteit, geslachtsdiversiteit, anti-discriminatie, homofobie en het gelijkgeslachtelijke huwelijk, hebben hiermee te maken. "Al deze begrippen zijn nieuw en betekenen iets nieuws: namelijk een nieuwe ethiek op het terrein van de geslachten en de seksualiteit en, daaruit voortvloeiend, een nieuwe juridische en maatschappelijke ordening."

Het woord sekse wordt steeds meer vervangen door *gender*. De identiteit van de mens wordt bepaald door zijn gewenste 'seksuele oriëntatie', een nieuw begrip dat sterk in opmars is. "Man" en "vrouw" heeft niets te maken met een schepingsgegeven maar is iets waarvoor je moet kiezen. Dat impliceert het recht om van geslacht te veranderen. Op allerlei manieren moet de op de natuur geënte tweegeslachtelijkheid opgeheven worden en de "heteroseksistische merktekens" van de maatschappij uitgebannen worden.

BELANG VAN 1%

Het schrijvende is dat deze agenda slechts gepusht wordt door een kleine elite, want een

Minder dan één procent van de wereldbevolking hecht er belang aan dat hun relatie met een partner van gelijk geslacht gelegaliseerd wordt.

meerderheid van de volken, zelfs in Europa, hecht nog steeds aan stabiele gemeenschappen van huwelijk en gezin. Over de basiswaarden van huwelijk en gezin bestaat er volgens Kuby in Europa geen eenheid meer, er is veel meer sprake van een scheiding tussen Oost en West, Noord en Zuid. Terwijl minder dan één procent van de wereldbevolking er belang aan hecht dat hun relatie met een partner van gelijk geslacht gelegaliseerd wordt, wordt op deze manier het eigenlijke doel van huwelijk en gezin vernietigd. De in religie en in de familie verankerde mens is echter moeilijk te manipuleren. Daarom werd eerst het morele anker van het geloof in God en daarna het sociale anker in de familie gelicht, om de mensen te kunnen misleiden met de verleiding van absolute vrijheid en seksuele bevrediging. De groeiende welvaart maakte het gedurende tientallen jaren mogelijk om plezier als de zin van het leven te verkopen en daarmee alle producten die plezier kunnen maximaliseren te vercommercialiseren, met seks op de eerste plaats.

HOMOLOBBY

Kuby beschrijft uitvoerig hoe de homolobby zich wereldwijd breed maakt vanuit het Westen. Homoseksualiteit moet een 'mensenrecht' zijn. De homolobby maakt zich sterk voor het zogenaamde homohuwelijk. In wetgeving die wordt voorbereid worden huwelijk en familie instituten die zijn losgemaakt van de relatie tussen man en

vrouw. Daarmee is de deur opengezet voor de wettelijke implementatie van het homohuwelijk. Het huwelijk is een geslachtsafhankelijk instituut, dat een 'recht' is voor mensen ongeacht hun seksuele oriëntatie, en dat geldt evenzeer voor adoptie.

Het Europees Parlement en de Raad van Europa vaardigen geregeld resoluties en wetten uit die erop gericht zijn nieuw beleid inzake seksualiteit en gezin door te voeren. Het magische woord dat solide meerderheden garandeert is "homofobie". "Iedereen die tegen stemt is homofob, racistisch en sowieso een vijand van de mensenrechten. Welke politicus wil zich zo laten stigmatiseren?" De term 'homofobie' is een nieuwe creatie, die ertoe dient mensen te criminaliseren.

Kuby wijst op statistieken over scheidingen, buitenechtelijk geboren kinderen, alleenstaande opvoeders, de afwezigheid van de vader –met alle gevolgen voor hun prestaties, afname, psychische aandoeningen bij jongeren, criminaliteit en exploderende kosten van de sociale staat. "Het homohuwelijk levert deze prestaties niet. Het kan geen kinderen het leven schenken, zonder daarbij aanspraak te maken op derden en het kan de kinderen niet geven wat zij het meest nodig hebben: een vader en een moeder." Als mannen en vrouwen niet meer bereid zijn zich te verbinden, nakomelingen te krijgen en deze op te voeden tot mensen die in staat zijn verbintenissen te maken en prestaties te leveren, dan wordt een natie in zijn voortbestaan in gevaar gebracht, niet alleen fysiek maar ook cultureel en politiek, zo luidt haar heftige conclusie.

GEZIN

Kuby ziet in de seksuele revolutie een fundamentele aantasting van het gezin. In 1948 werd het gezin bij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, nog "de natuurlijke en

fundamentele groepseenheid van de maatschappij genoemd". Maar nu wordt het gezin stelselmatig ondermijnd.

In de Jogjakarta-beginselen van de VN (2006) voor de toepassing van mensenrechten met betrekking tot Seksuele Geaardheid en Genderidentiteit wordt "het recht om een gezin te stichten" aan ieder mens toegekend "ongeacht zijn seksuele oriëntatie of geslachtelijke identiteit". Er wordt beweerd: "Er zijn vele verschillende vormen van gezinnen. Geen gezin mag worden gediscrimineerd op basis van de seksuele oriëntatie of de geslachtelijke identiteit van één van de leden ervan". Een definitie van wat met 'gezin' wordt bedoeld, wordt echter niet gegeven, aldus Kuby. De criteria die in alle culturen altijd geldigheid hadden, namelijk het huwelijk tussen man en vrouw en de biologische afstamming van de kinderen, worden buiten toepassing verklaard. Het recht van een kind op zijn biologische ouders wordt gewijzigd in een recht van volwassenen met 'flexibele' seksuele oriëntatie en identiteit op een kind, dat zij zich door middel van anonieme reproductiemethoden kunnen verwerven.

MONOGAMIE

Een familie heeft behoefte aan monogamie, aan seksuele trouw tussen echtgenoten, benadrukt Kuby. Als monogamie niet meer als het morele richtsnoer wordt gezien, gaat de familie kapot. Het voor de mens essentiële morele onderscheid tussen juist en verkeerd, tussen goed en kwaad, wordt op het terrein van de seksualiteit verboden. Mensenrechten die daarmee in conflict zouden kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld de vrijheid van godsdienst, worden als tweedetrangs bestempeld. Er mag niet meer gepredikt, onderwezen en opgevoed worden, dat de seksualiteit de dubbele opdracht van de liefdevolle

verbintenis tussen man en vrouw en het verwekken van kinderen heeft, hoewel stabiele heteroseksuele verhoudingen van existentieel belang zijn voor de maatschappij.

Over discriminatie gesproken: het zijn juist de christenen die te lijden hebben vanwege deze liberale agenda, zo laat Kuby zien. In artikel 21 van de Charta van de Grondrechten van de Europese Unie werd de 'seksuele oriëntatie' als criterium van discriminatie ingevoerd. Dit artikel gebruiken mensenrechtenactivisten als juridische basis om iedere ongelijke behandeling of weigering van voorrechten aan mensen met een niet-heteroseksuele oriëntatie af te schaffen of aan te klagen. Sindsdien is de strijd inzake de opname van het criterium van de 'seksuele oriëntatie' in de grondwetten van de lidstaten van de EU overal losgebarsten – gestimuleerd door de Europese instellingen met behulp van hun aanzienlijke financiële middelen, zo toont Kuby met veel bewijsmateriaal aan.

Er lijkt geen einde te komen aan de wereldwijde hetze?

"Nee, ténzij mensen wakker geschud worden van deze culturele gekte, zoals ik die noem. De dag nadat het Hooggerechtshof van de VS het huwelijk voor mensen van gelijke geslacht legaliseerde, werd een transgender-tsunami in beweging gezet door de regering van Obama. Kinderen worden nu geholpen om hun geslacht te veranderen door een hormonenbehandeling voordat ze de puberteit bereiken, hoewel het percentage van zelfmoord onder transgendermensen extreem hoog is. Sinds we het huwelijk ontdoen van zijn betekenis door het zogenaam-

Het zijn juist de christenen die te lijden hebben vanwege deze liberale agenda.

de huwelijk van mensen van hetzelfde geslacht toe te staan, is elke vorm van 'huwelijk' mogelijk. Waarom dan niet met meer dan één persoon, en waarom niet met de hond waar je van houdt?"

Toch gloort er aan het eind van uw boek hoop bij het ontstaan van een verzetsbeweging, zoals de massabeweging "Manif pour tous" in Frankrijk tegen het homohuwelijk. Er zijn volgens u zelfs „duizenden initiatieven" die zich inzetten voor de menselijke waardigheid. Zullen deze positieve signalen meer worden in de toekomst?

"De geschiedenis kan onverwachte wendingen geven zoals de val van de Muur in Berlijn in 1989 die zonder geweld plaatsvond. Als christenen hebben we altijd hoop, omdat we in de opstanding geloven. Ondanks mijn grote zorgen zie ik de laatste drie jaar een ontwaken in Europese landen en een toenemend verzet. Dit baart zelfs de miljardair George Soros zorgen die de seksuele revolutie financiert met zijn Open Society. Hij noemt de term "genderideologie" een gevaarlijk concept dat nieuwe energie geeft aan een sociale conservatieve agenda. Ik ben trots dat ik hieraan in de laatste elf jaar bijgedragen heb."

Ziet u een alliantie mogelijk met niet-christelijke conservatieve groepen die ook opkomen voor waarden als huwelijk, gezin en seksualiteit?

"In veel landen in Europa zien we een groei van conservatieve partijen. Mensen willen hun cultuur beschermen tegen de vloedgolf van moslimimmigranten. Maar deze groepen kunnen zich ook ontwikkelen in de richting naar radicaal rechts, wat voor mij een gevaarlijke ontwikkeling is. Onze voorvaders hebben hun levens gegeven om het christendom te beschermen tegen de islam. Onze cultuur opent nu de poorten voor de islam tot op een punt dat zij culturele zelfmoord pleegt. Toch kunnen de overwegend islamitische immigranten mis-

schien de genderagenda ontmaskeren als „de waan van een decadente samenleving", zoals ik schrijf in mijn boek, en zo ons terugwerpen op de fundamenten van de menselijke werkelijkheid van man en vrouw, vader en moeder en van gezin en kinderen. Het is de familie die het menselijke leven ondersteunt, bovenal in tijden van crisis. De overwinningen op het kwaad zijn altijd slechts voorstadia van de triomf van het goede."

U stelt dat de Katholieke Kerk nog steeds „het laatste bastion is dat de christelijke seksuele moraal verdedigt als een niet-onderhandelbare voorwaarde voor het huwelijk en het gezin", al wordt dit standpunt van binnenuit steeds meer aangevallen, met name door felle kritiek op de standpunten van de laatste pausen. Wat vindt u van de reactie van de kerken in het algemeen?

"Er is verzet vanuit de kerken aangetekend op grond van christelijke ethische argumenten. Gelovigen komen op voor de Bijbelse leer van seksualiteit die mijns inziens met name verkondigd wordt door het leergezag van de Katholieke Kerk door de eeuwen heen. De protestantse kerken zijn naar mijn mening afgeweken van het Bijbelse onderwijs, hoewel hun principe het sola scriptura is. Zij staan immers vrouwen toe als voorgangers en bisschoppen en ze laten zelfs homoseksuele stellen gemeenten leiden."

Uw opvattingen worden in uw land soms in verbinding gebracht met de partij Alternative für Deutschland (AFD).

"Twee politici van de AFD en ikzelf zijn in een theaterstuk, getiteld "Vrees", geportretteerd als nazi's die met een kogel in het hoofd afgemaakt moesten worden. Ik heb de directeur en zijn theater, de Schaubühne in Berlijn, voor de rechtbank gedaagd, maar heb de eerste ronde verloren omdat de rechter zegt dat dit valt onder 'vrijheid van kunst'."

In Duitsland zijn ouders door de rechter veroordeeld tot celstraffen en hun kinderen uit het gezin geplaatst en ondergebracht in publieke instellingen omdat ze zich niet willen onderwerpen aan het verplichte seksuele onderwijs op scholen. Ook een vorm van totalitarisme?

"Absoluut. De verplichte seksuele opvoeding op Duitse scholen staat geheel in het teken van een ongeremde bevrediging van de lusten vanaf de babytijd. Zij verwoest de zin voor schaamte bij kinderen, die dan niet meer in staat zijn om liefdevolle, respectvolle relaties met hun ouders aan te gaan en een openheid naar God te ontwikkelen. Het resultaat is dat we een hele generatie kweken die blootgesteld wordt aan pornografie, diep verwond door vroege seks en het vermogen verliezend om zich levenslang aan iemand te binden. Ouders weigerden een boete te betalen omdat ze terecht verwijzen naar de Duitse grondwet die het recht en de plicht garandeert van ouders om hun eigen kinderen op te voeden. Het Europese Hof van Rechten van de Mens heeft geweigerd de zaak van deze ouders te steunen. Wat kunnen deze ouders dan anders doen dan demonstren op straten? Vandaar dat we verschillende demonstraties in Duitsland hebben gehad onder het motto "Demo für alle"."

Gabriele Kuby in het kamp van het populisme?

"Nee, maar ik zie wel een gevaar van radicalisering wanneer de legitieme interesses van de mensen niet langer vertegenwoordigd worden door het heersende partijstelsel. Als je alleen linkse partijen hebt, heb je geen democratie, maar een politieke oligarchie. Iedereen die zich tegen deze oligarchie keert, wordt echter doodgezwegen en gemuilkorfd door een verbond tussen politiek en media. Maar zijn de regerende partijen zelf niet populistisch, zo vraag ik me af? Zij richten hun zeilen naar de wind van de publieke opinie, omdat zij boven alles hun

De verplichte seksuele opvoeding op Duitse scholen staat geheel in het teken van een ongeremde bevrediging van de lusten vanaf de babytijd.

macht willen behouden. Onze democratieën hebben kennelijk niet het vermogen om visionaire leiders voort te brengen die opkomen voor de principes die ertoe doen."

DANKBAAR

Kuby is erg dankbaar dat haar boek de ogen opent voor de mensen uit de gehele wereld en hen motiveert tot politieke actie. "Ik ben uitgenodigd om te spreken in Nieuw-Zeeland, Australië, Taiwan, Hong Kong, Georgië en tal van Europese landen. Het is prachtig om discipelen van Christus overal in de wereld te ontmoeten om samen te staan voor de ware menselijke waarden zoals die traditioneel ons zijn overgeleverd. We koesteren allen de wens voor ware liefde in onze harten. Huwelijk, gezin en familie zijn de gemeenschappen waarin deze liefde in praktijk wordt gebracht. Ik denk dat het waard is dat we onze energie en talenten investeren in deze strijd in de geest van David die tegen Goliath zegt: De strijd is van de Heer."

Mede n.a.v. Gabriele Kuby, *De seksuele revolutie. De vernietiging van de vrijheid uit naam van de vrijheid*; uitgeverij De Blauwe Tijger, Groningen, 2017; 428 blz.; € 24,50.

RietvelddeJong
accountants en belastingadviseurs

RietvelddeJong
interim consultancy

Burgemeester Uilkenstraat 24
2861 AE Bergambacht
Telefoon: 0182 – 64 54 54
Fax: 0182 – 35 76 55

UW BEDRIJF IS ONZE ZORG!

VAN LAAR REKLAME | GROOT FORMAAT PRINTS
SCHAAL 1:1 OF GROTER?

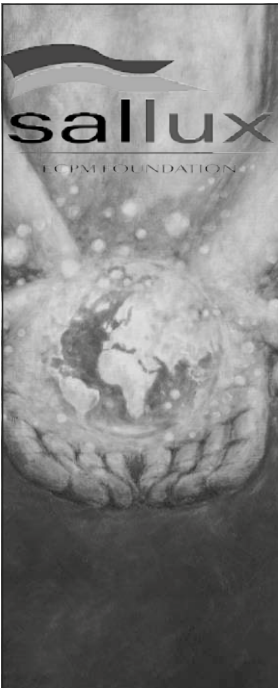

ONTWERP & REALISATIE VAN:

| Autobelettering | Reklameborden | Gevelreklame |
| Lichtreklame | Bouwborden | Drukwerk | Reklamezuilen |
Promotiekleding | Relatiegeschenken | Groot formaat prints
| Presentatiesystemen | Vlaggen- en vlaggenmasten |

VAN LAAR
REKLAME

Bellstraat 15 | 3771 AH Barneveld
(T) 0342 - 400 968 | (F) 0342 - 400 469
(E) info@vanlaarreklame.nl | (I) www.vanlaarreklame.nl

Sallux | ECPM Foundation

Sallux is een vereniging die fungeert als het Wetenschappelijk Instituut (WI) van de Europese Christelijke Politieke Beweging (www.ecpm.info). Voorheen stond deze organisatie bekend als de Christelijke Politieke Vereniging voor Europa (CPFE). Sallux ondersteunt de ECPM, vooral op het gebied van politieke inhoud door pan-Europese samenwerking en de introductie van analyses, ideeën en beleidsopties. Sallux betekent "Zout en Licht".

De toepassing van relationeel denken en Bijbelse principes zijn op ieder onderwerp denkbaar. Sallux wil haar licht in het bijzonder laten schijnen over de volgende met elkaar verbonden onderwerpen: *familie, maatschappij, de EU (instituties en de volken), bescherming van het (menselijk) leven, de economie, mondiale problemen, het milieu en de fundamentele vrijheden.*

Dit doet Sallux door het:

- organiseren van **Inspirerende evenementen**
- uitbrengen van **Relevante publicaties en studies**
- ontwikkelen van **Creatieve en reële beleidsopties**
- bieden van een **nieuwe visie op de Europese maatschappij**
- pan-Europees **delen en uitwisselen van ideeën met gelijkgezinden**

Towards a Relational Europe | www.sallux.eu

Het einde van het gezin in de achterbuurt

In de wijk waar ik woon leven 34.000 mensen. Het is een arme wijk, in het noorden van Utrecht, met veel hoogbouw en anonieme, rechte straten. Ik woon er met plezier, maar de wijk staat niet goed bekend. Er is veel werkloosheid, taalachterstand, ziekte en overlast.

Pas geleden deed ik een schokkende ontdekking. Maar liefst één op de drie gezinnen in onze wijk heeft maar één ouder. Dat is meestal de moeder. Een dramatisch gegeven. Scheiding leidt bij kinderen op langere termijn – gemiddeld – tot een lager opleidingsniveau, minder inkomen, meer depressie en meer overlast. En tot een grotere kans om zelf ook weer te gaan scheiden. Ik zie dat concreet bij jongeren die rondhangen op ons plein en overlast geven op straat. Het valt me op dat een aantal van hen inderdaad geen vader heeft. Of ze hebben er wel een, maar die woont bij een andere vrouw, zit in de gevangenis of depressief achter de tv. Het is gek dat vaderschap en het huwelijk bijna nergens een issue zijn. Er zijn erg veel inspirerende welzijnswerkers in onze wijk aan het werk, maar met de relatie tussen beide ouders houden ze zich niet bezig. De zorg komt pas in beeld als de ruzies uit de hand lopen. Liefde en trouw worden gezien als privézaak. Dat is begrijpelijk, want er is eigenlijk geen autoriteit meer die mensen daarop kan aanspreken.

Hoe cruciaal een liefdevol gezin is voor arme kinderen om zich staande te houden, zou wel eens meer mogen worden erkend door progressieve mensen, die hart hebben voor armen, vluchtelingen en achterstandswijken. Het huwelijk is bijna taboe, of beter gezegd: een non-issue. Er wordt niet eens over nagedacht. Eerlijk is eerlijk: het omgekeerde gebeurt ook. Sommige conservatieve mensen pleiten voor het traditionele gezin, maar vergeten om te kijken naar wijken zoals de onze. Ze zien daardoor niet dat het vaak juist armoede, werkloosheid en uitsluiting zijn die relaties in onze wijk zo onder druk zetten dat ze het begeven. Onze achterbuurten laten zien dat onze samenleving van onderaf aan het eroderen is: door economische verbrokkeling én door onveilige gezinnen. Voor hen zou het heel goed zijn als conservatieven en progressieven eens een goed gesprek zouden voeren over armoede en het huwelijk.

Frank Mulder

Journalist voor o.a. De Groene Amsterdammer

Er wordt veel naar gekeken, maar weinig over gepraat: porno. Dat moet andersom. Porno verziekt relaties, verscheurt huwelijken, vergiftigt hersenen en veroorzaakt seksueel geweld. Dat dit nog niet massaal onder ogen wordt gezien is een triest feit. De persoonlijke verhalen, de naakte feiten én de wetenschappelijke onderzoeken liegen er niet om: porno is schadelijk voor het individu en een gevaar voor onze volksgezondheid.

Joan Lindhout, oprichter van Porn Free World

De waarheid over porno

Zoals de tabaksindustrie decennialang volhield dat er geen bewijs was voor een relatie tussen roken en longkanker, zo beweert ook de porno-industrie met behulp van een goed geoliede pr-machine dat er geen empirisch onderzoek bestaat naar de impact van porno op individuen en de samenleving als geheel. Wat je ook van porno vindt, het bewijs ligt wel degelijk op tafel. Na tientallen jaren van onderzoek kan de wetenschap niets anders concluderen dan dat porno een geïndustrialiseerd product is dat invloed heeft op hoe wij denken over seks, relaties, intimiteit, seksueel geweld en gendergelijkheid - en dat niet ten goede.

HET ARGUMENT VAN HET INDIVIDUELE VOORBEELD

Het is uitermate belangrijk om in een debat over dit onderwerp - van een breed maatschappelijk debat kunnen we overigens helaas nog niet spreken - argumenten te vormen op basis van feiten en wetenschappelijke bewijzen. In veel discussies wordt een uiterst sterk wapen ingezet: de kracht van het individuele voorbeeld. Bijvoorbeeld D66-fractievoorzitter Alexander Pechtold die tijdens een discussie over hulp bij zelfdoding bij het tv-programma *Nieuwsuur* werd verrast door een 57-jarige man uit het publiek die aangaf nu te willen sterven en niet pas

na zijn 75e verjaardag. Zeg dan nog maar eens met droge ogen dat hij moet wachten of helemaal zijn zin niet krijgt. Tegenover dat voorbeeld kun je iemand zetten die door een bepaalde vorm van kanker wel fysiek en psychisch lijdt en die juist strijdt voor zijn leven. Dan wordt het een wapenwedloop van wie de meeste voorbeelden kan aandragen voor zijn stelling en wordt het een gebed zonder einde. Dat geldt in de discussie over pornografie op dezelfde manier. Er zijn talloze persoonlijke voorbeelden aan te dragen van huwelijken die op de klippen zijn gelopen met als hoofdoorzaak het pornografiegebruik van een van de partners. Aan de andere kant zijn er meer dan genoeg voorbeelden van relaties waarbij beide partners het gebruik van porno goedkeuren en het zelfs als een positieve toevoeging ervaren voor hun seksleven. Wie heeft er nu gelijk? De wetenschap kan ons helpen om porno te begrijpen én te bestrijden.

ENORME GROEI

De hedendaagse pornostatistieken zijn duizelingwekkend. De Huffington Post stelde in 2013 dat pornosites per maand meer bezoekers ontvangen dan Netflix, Amazon en Twitter gecombineerd.¹ Een van de grootste aanbieders van gratis porno verbruikte zes keer zoveel bandbreedte dan de streamingssite Hulu in 2013. Een andere grote aanbieder van gratis porno klopte zich trots op de borst dat ze in 2015 21,2 miljard bezoekers hadden en "per seconde 75 GB aan data gestreamd werd, dat neerkomt op genoeg porno om de opslagruimte

Wat porno de kijker in feite leert, is dat het normaal is om hard en ruw tekeer te gaan in de slaapkamer.

te vullen van 175 miljoen iPhones met 16 GB".² Het percentage kinderen onder de 13 jaar dat blootgesteld wordt aan porno is gestegen van 14 procent in 2008 naar 49 procent in 2011.³ Deze enorme groei in slechts drie jaar is te wijten aan de snelle opkomst van de smartphone. Er is geen twijfel over mogelijk dat onze huidige generatie meer toegang heeft tot pornografie dan welke andere generatie ook in de geschiedenis van de mensheid.

AGRESSIE

Wat porno de kijker in feite leert, is dat het normaal is om hard en ruw tekeer te gaan in de slaapkamer. In 2010 is een onderzoek gedaan naar agressie en seksueel gedrag in de best verkochte pornovideo's.⁴ De bevindingen laten zien dat er veel fysieke en verbale agressie in pornografie voorkomt. 88,2 procent van de 304 geanalyseerde scènes bevatte fysieke agressie: klappen op het achterwerk, kokhalzen, keel dichtknijpen en slaan. Verbale agressie vond plaats in 48,7 procent van de scènes, meestal door de vrouw een 'hoer' en 'slet' te noemen. In 70 procent van de gevallen pleegden mannen de agressieve handelingen en waren vrouwen in 94 procent van de gevallen de ontvanger.

¹ The Huffington Post, 'Porn Sites Get More Visitors Each Month Than Netflix, Amazon And Twitter Combined', bericht van 5 april 2013.

² International Business Times, 'PornHub reveals 'Mia Khalifa', 'Kim Kardashian' and 'lesbian' most popular UK searches in 2015', bericht van 6 september 2016.

³ C. Sun, A. Bridges, J. Johnson & M. Ezzell, 'Pornography and the male sexual script: An analysis of consumption and sexual relations', *Archives of sexual behavior* 2014, p. 1-12

⁴ Ana J. Bridges et al, 'Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update', *Violence against Women* 2016-10, p. 1065-1085.

Porno geeft toestemming aan de kijkers om vrouwen te behandelen zoals ze in pornofilms behandeld worden.

Opvallend is dat vrouwen in die films positief reageerden op de agressie of helemaal geen reactie gaven.

RECIPE FOR RAPE

Gail Dines, hoogleraar sociologie en vrouwenstudies aan het Wheelock College te Boston, stelt over de impact van porno op het algemene publiek: "Ik zeg niet dat zodra een man porno kijkt, hij naar buiten gaat om iemand te verkrachten. Wat ik wel weet, is dat porno toestemming geeft aan de kijkers om vrouwen te behandelen zoals ze in pornofilms behandeld worden."⁵ Door haar eigen onderzoek is zij ervan overtuigd dat pornografie een belangrijke factor kan zijn in het vormen van een beeld van seksualiteit waarin de man dominant is, gebruikt kan worden om slachtoffers voor te bereiden en hun weerstand tegen ongewenste seksuele handelingen te verminderen, bij kan dragen aan de moeite die iemand heeft om seksuele fantasie te scheiden van de werkelijkheid en een handleiding kan zijn voor misbruikers. John Foubert, hoogleraar Higher Education and Student Affairs aan de Oklahoma State University beaamt dit en stelt ronduit: "pornography is a recipe for rape".⁶

HET MAAKBARE BREIN

Wat de wetenschap ons ook voorhoudt is dat ons brein het grootste en belangrijkste seksor-

gaan is. Om de problematiek rondom pornografie goed te kunnen doorgronden, is daarom de neurowetenschap van onschatbare waarde gebleken. De belangrijkste eigenschap van het brein is dat het vanaf vóór de geboorte tot aan de dood kneedbaar en vormbaar is.⁷ Dit proces wordt neuroplasticiteit genoemd. Synapsen, de lijnen die neuronen met elkaar verbinden, zijn het meest veranderlijk. Synapsen kunnen sterker worden of verzwakken en afsterven. Een belangrijke rol is hierin weggelegd voor de neurotransmitter dopamine. Deze zorgt ervoor dat we ons lekker voelen wanneer we iets spannends of lonends hebben gedaan. Dopamine is waardenneutraal: het maakt geen onderscheid tussen goed of kwaad of tussen nuttig of schadelijk. Het geeft opwindig bij gezond, risicovol en ondernemend gedrag, maar ook bij ongezond en destructief gedrag. Voor mensen zijn voedsel, seks, liefde, vriendschap en nieuwigheid de grootste beloners.

DOPAMINE

Wanneer iemand porno kijkt, wordt het beloningscentrum in de hersenen overspoeld met dopamine en nieuwe synapsen worden aangelegd of versterkt. Door de onbegrensde beschikbaarheid van een zich steeds met nieuw materiaal aanvullende stroom gratis hardcore pornografie houdt deze impuls lang aan en kan te allen tijde weer geïnitieerd worden. Iemand kan nu binnen een kwartier meer nieuwe (virtuele) sekspartners ervaren dan onze verre voorouders tijdens hun hele leven konden. Die onnatuurlijke overdosis aan stimuli veroorzaakt structurele veranderingen in het brein die een proces van desensitisatie in gang zetten: de be-

⁵ The Guardian, 'The truth about the porn industry – interview with Gail Dines', bericht van 2 juli 2010, geraadpleegd op: <<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2010/jul/02/gail-dines-pornography>>.

⁶ Dr. John Foubert in een interview voor *Truth about Porn*, geraadpleegd op <https://vimeo.com/190576748>.

⁷ Dr. Joe S. McClhane & dr. Freda McKissic Bush, *Verstrikt*, Bijbel & Onderwijs: Doorn 2011, p. 30.

treffende persoon wordt minder gevoelig voor bepaalde opwinding. Desensitisatie manifesteert zich vaak als tolerantie, wat inhoudt dat er behoefte is aan een hogere dosis of sterkere stimulators om hetzelfde effect te bereiken.⁸ Wanneer pornoproducenten opscheppen over het verleggen van de grenzen door steeds nieuwe en hardere thema's te introduceren, zeggen ze er niet bij dat ze daartoe nu eenmaal genoodzaakt zijn omdat hun consumenten een tolerantie opgebouwd hebben voor hun materiaal.

VROUW ALS OBJECT

Een onderzoek waarbij de hersenen van mannen werden gescand terwijl ze porno keken, liet een verontrustend resultaat zien. De onderzoekers wilden weten welke secties in het brein zouden oplichten wanneer mannen porno bekeken. Dit bleek het deel van het brein te zijn dat zich bezighoudt met objecten, niet met mensen.⁹ Dat is het zorgwekkende aspect van een bezigheid die vermarkt wordt als onschuldig tijdverdrijf: hoe meer iemand ontmenselijkt wordt, hoe makkelijker het is om seksueel geweld tegen diegene te gebruiken. Een man die in staat is een vrouw seksueel geweld aan te doen, zal eerst tot de overtuiging moeten zijn gekomen dat zij een object is om te gebruiken in plaats van een persoon om te respecteren. Het lijkt er heel sterk op dat porno het sterkste middel is om die perceptie te voeden. Dit komt overeen met de beschrijving die ex-pornoacteur Randy Spears geeft van zijn werk: "Ik wist niet wat liefde was. Ik wist niet eens of ik nog wel lief-

de kon voelen. Ik zag vrouwen als objecten. Er kwam geen emotie kijken bij het uitvoeren van de liefdesdaad".¹⁰

SEKSUEEL GEWELD

Seksueel geweld is van alle tijden, maar in elk geval wel heel erg van deze tijd. Dat is de waarneeming van Hans Boutellier, bijzonder hoogleraar Veiligheid & burgerschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij beschrijft in zijn boek *Het seculiere experiment* hoe we van God los gingen samenleven en welke gevolgen dat had voor onder andere onze beleving en uiting van seksualiteit. Getriggerd door de uitspraak van zijn vader 'Als er niemand meer in God gelooft, wordt het een zootje, jongen' analyseert hij de gevolgen van de seksuele revolutie. Die blijken niet altijd even rooskleurig te zijn. Zijn veldstudie over dit thema heeft in het boek de naam 'de pornografische arena' meegekregen.¹¹ Jongeren ontwikkelen hun eigenwaarde in een pornografische context. Dat is volgens de Amsterdamse hoogleraar geen onproblematisch proces. Hij acht het plausibel dat er meer seksueel en relatiegeweld is dan vroeger, in de vorm van loverboy-prostitutie, wraakporno, *grooming*, vrouwenhandel, *sexting*, *stalking* en kinderporno. De claim van de Gentse hoogleraar ethiek en rechtsfilosofie Koen Raes dat 'bevrijding leidde tot ontarding'¹² acht hij niet uit de lucht gegrepen.

#METOO

De verhalen over seksueel misbruik die met #metoo naar buiten kwamen, zouden geen

⁸ Gary Wilson, *Desensitization: A Numbed Pleasure Response*, geraadpleegd op: <https://yourbrainonporn.com/desensitization-numbed-pleasure-response>.

⁹ M. Eberstadt & M.A. Layden, 'The social costs of pornography: A statement of findings and recommendations', Princeton, NJ: The Witherspoon Institute (2010).

¹⁰ Fight The New Drug, *Most Successful Male Porn Star Of All Time Speaks Out On Porn*, geraadpleegd op: <https://www.youtube.com/watch?v=Hx-p9Wr6xg0>

¹¹ Hans Boutellier, *Het seculiere experiment*, Uitgeverij Boom: Amsterdam 2015, p. 107.

¹² Hans Boutellier, *Het seculiere experiment*, Uitgeverij Boom: Amsterdam 2015, p. 121.

verrassing moeten zijn na kennis te hebben genomen van het bovenstaande. Als wij ons in een massaal sociaal experiment begeven waarin jongens, meisjes, mannen en vrouwen iedere dag overgeleverd zijn aan een ongezonde mix van overgeseksualiseerde media, losbandige publieke uitingen en een non-stop beschikbaarheid van hardcore porno via de smartphone, dan zijn de excessen die door #metoo naar buiten zijn gekomen helaas meer regel dan uitzondering.

EEN PENNY IN EMPIRE STATE BUILDING

Waar Boutellier het schoorvoetend toegeeft, laat eerdergenoemde John Foubert daar geen enkele twijfel over bestaan. Hij vindt het uitermate frustrerend dat er uitspraken gedaan worden als 'de relatie tussen porno en seksueel geweld is slechts een aanname', of als gedegen wetenschappelijk onderzoek in twijfel wordt getrokken omdat het simpelweg niet in lijn is met iemands opvattingen. In een interview voor *Truth on Porn* benadrukt hij met klem: "Wij hebben meer dan 50 onderzoeken die een direct verband laten zien tussen pornografie en seksueel geweld." Zijn metafoor om uit te drukken hoe groot de kans is dat de voorstanders van porno-

grafie gelijk hebben met hun stelling dat er geen enkel verband is tussen porno en seksueel geweld, is uitermate krachtig. Hij vervolgt: 'Neem het Empire State Building in New York. Een enorm gebouw. Vul die met penny's en doe dat voor een miljard Empire State Buildings. De kans dat de pro-porno kant gelijk heeft is gelijk aan de kans dat je het juiste Empire State Building aanwijst, naar de juiste verdieping gaat en de juiste penny pakt. Die ene penny vertegenwoordigt statistisch gezien de kans dat de pro-porno kant gelijk heeft. En dan nog volhouden: "Maar er is echt geen verband tussen porno en seksueel geweld, hoor."¹³

WERKELIJKE BEVRIJDING

Porno is dus geen onschuldig tijdverdrijf. Het is een zeer ongezond en gevaarlijk medium dat een vernietigende impact heeft op de algehele gezondheid van onze samenleving. Volksgezondheid is een punt voor op de politieke agenda. We hebben dringend behoefte aan moedige en eerlijke mannen en vrouwen die dit onderwerp durven aankaarten en die werk willen maken van een werkelijke bevrijding die de seksuele revolutie nooit heeft kunnen brengen.

Over Porn Free World

Joan Lindhout is oprichter van Porn Free World, een recent gestart initiatief met als doel een brede maatschappelijke discussie aan te wakkeren over de negatieve rol van pornografie in onze samenleving. De wens is om een pornovrije generatie te doen opgroeien, een generatie die de verwoestende en ongezonde effecten van porno kent en daarom vermijdt. Meer informatie op www.pornfree.world

¹³ Dr. John Foubert in een interview voor *Truth about Porn*, geraadpleegd op <https://vimeo.com/190576748>.

"Onbegrensde vrijheid brengt geen blijheid"

Fractievoorzitter Kees van der Staaij aan het woord

Eind september protesteerde u tegen advertenties van 'datingsite' Rich meet Beautiful in studentensteden. Wat is uw bezwaar?

"Die zogenaamde datingsite wil rijke ouderen koppelen aan leuke studentes. Wie verder kijkt dan zijn neus lang is, merkt dat het hier in feite gaat om een ordinair prostitutieplatform. Dat staat totaal haaks op de Bijbelse visie op huwelijk en seksualiteit. Seksualiteit is geen handelswaar, maar een goede gave van God die onlosmakelijk verbonden is met liefde en trouw in de veilige bedding van het huwelijk. In dit licht bezien is deze datingsite een walgelijk initiatief waarvoor geen enkele ruimte geboden zou moeten worden en waarvoor al helemaal geen reclame gemaakt zou mogen worden."

Aan tafel bij Pauw kwam het dogma langs 'als je ervoor kiest, moet de overheid je daar vrij in laten'. Een overheid moet toch niet in alles haar moraal aan de burger op willen leggen?

"Een overheid is altijd bezig om opvattingen over goed en kwaad in wetgeving en beleid vast te leggen. Tabaksreclame is bijvoorbeeld aan banden gelegd, en er wordt veel actie ondernomen om te voorkomen dat jongeren gaan roken. Daar ligt de overtuiging aan ten grondslag dat roken schadelijk is. Het probleem is dat die eensgezindheid rond prostitutie er niet is. Daarmee zegt de overheid in feite: laat een ieder maar doen wat goed is in eigen ogen. De discussie over zo'n datingsite gaat alle kanten op en laat weer pijnlijk zien hoe Nederland moreel in verval is. Op elke mogelijke inperking van vrije seksualiteit wordt soms allergisch gereageerd. In Amsterdam is het per 1 januari op metrostations verboden om reclame te maken voor ongezond voedsel. Bij ongezond eten kan het dus wel! Bescherming van de jeugd is het motief. Het wordt hoog tijd om ook op het terrein van huwelijk, seksualiteit en gezin minder bang te zijn

voor betutteling en meer werk te maken van bescherming."

Bespeurt u politieke wil om acties als Rich meet Beautiful, maar ook de pornofilm van de VPRO, aan te pakken?

"Nee, er is geen bereidheid om dit echt aan te pakken. Sterker nog: er is zelfs grote terughoudendheid om hier een moreel oordeel over uit te spreken. Juist hier liggen wel kansen: alleen al een duidelijke stellingname van politici, bestuurders, opiniemakers kan positieve invloed uit oefenen op de meningen van burgers hierover."

Ziet u aanknopingspunten in het nieuwe regeerakkoord?

"Er staat in het regeerakkoord dat het belangrijk is om mensen in de prostitutie te beschermen tegen misstanden, zoals uitbuiting en mensenhandel. De strijd tegen misstanden in de prostitutie en tegen mensenhandel wordt daarom versterkt. Dat is een goede zaak, maar biedt verder weinig aanknopingspunten voor versterking van de goede seksuele moraal."

We zien dat digitalisering het juridische stelsel met lokale verboden en ontheffingen voor bloodreclames en prostitutie op de proef stelt. Hoe kan de overheid kwetsbare vrouwen toch beschermen?

"De juridische mogelijkheden die er in de gewone wereld zijn om bijvoorbeeld grenzen te stellen aan reclame op bushokjes langs de weg, zouden ook meer van toepassing moeten zijn op de elektronische snelweg. Dat is een mooi politiek actiepunt voor de SGP."

Veel mensen vinden prostitutie normaal omdat 'het toch legaal is'.

"Dat is precies het effect van legalisering: je doet alsof het normaal is. Dat zag je bijvoorbeeld ook

bij drankgebruik onder jongeren toen de leeftijdsgrens voor de aankoop nog 16 jaar was. Het signaal leek: vanaf 16 jaar is alcohol normaal. De leeftijdsgrens hebben we juist daarom omhoog gebracht, ook om ouders te ondersteunen die hun kinderen van de drank willen afhouden."

Enerzijds zijn er veel onchristelijke Nederlanders die uw verzet tegen Second Love en uw pleidooi voor huwelijkstrouw waarderen. Anderzijds lijkt het politieke en maatschappelijke debat op dit punt 'op slot' te zitten. Wat is er nodig om dit te veranderen?

"Wat we nodig hebben is een sterke overtuiging dat goede zelfbeheersing en een gezonde seksuele moraal ten diepste in het belang is van iedereen. Het valt mij op dat veel seculiere jongeren en ouderen er een slecht gevoel bij hebben, maar het lastig vinden hierover openlijk een afwijzend standpunt in te nemen. Moeten volwassen mensen dit eigenlijk niet zelf weten? Is het geen betutteling om hier tegen te zijn? Is het niet ouderwets om hier stevige bedenkingen bij te hebben? Dit soort overwegingen zijn voor veel mensen een reden om er maar liever over te zwijgen. Gelukkig klonken hier en daar toch ook de bezwaren en risico's door. Is het niet raar dat

er geen enkele controle is op de mannen die zich aanmelden? Zijn jonge meiden ook niet vaak kwetsbaar, juist als ze last hebben van studietoelagen of psychisch niet goed in hun vel zitten? Leidt het niet gemakkelijk tot misbruik en uitbuiting? En als je eerlijk bent: wat zou je tegen je eigen dochter zeggen, als een oudere man flink wil betalen voor haar gezelschap? Zou je haar niet dringend adviseren dat niet te doen? Wat zou het waardevol zijn als de commotie rond zo'n datingsite zou leiden tot een aanscherping van de waarden en normen en een breed besef dat onbegrensde vrijheid bepaald geen blijheid brengt."

Wat is uw diepste drijfveer om u in te zetten tegen prostitutie en vreemdgaan en voor bescherming van kwetsbare vrouwen en huwelijkstrouw?

"Het raakt mij dat zoveel kostbare mensenlevens kapot worden gemaakt door ontrouw en seksualiteit die los is gemaakt van de veiligheid van een duurzame liefdesrelatie. Gods gebod beschermt kwetsbare mensen, is heilzaam voor iedereen en is ons ten goede gegeven. Dat motiveert mij om hiervoor te blijven strijden."

Hans Maljaars, redactielid

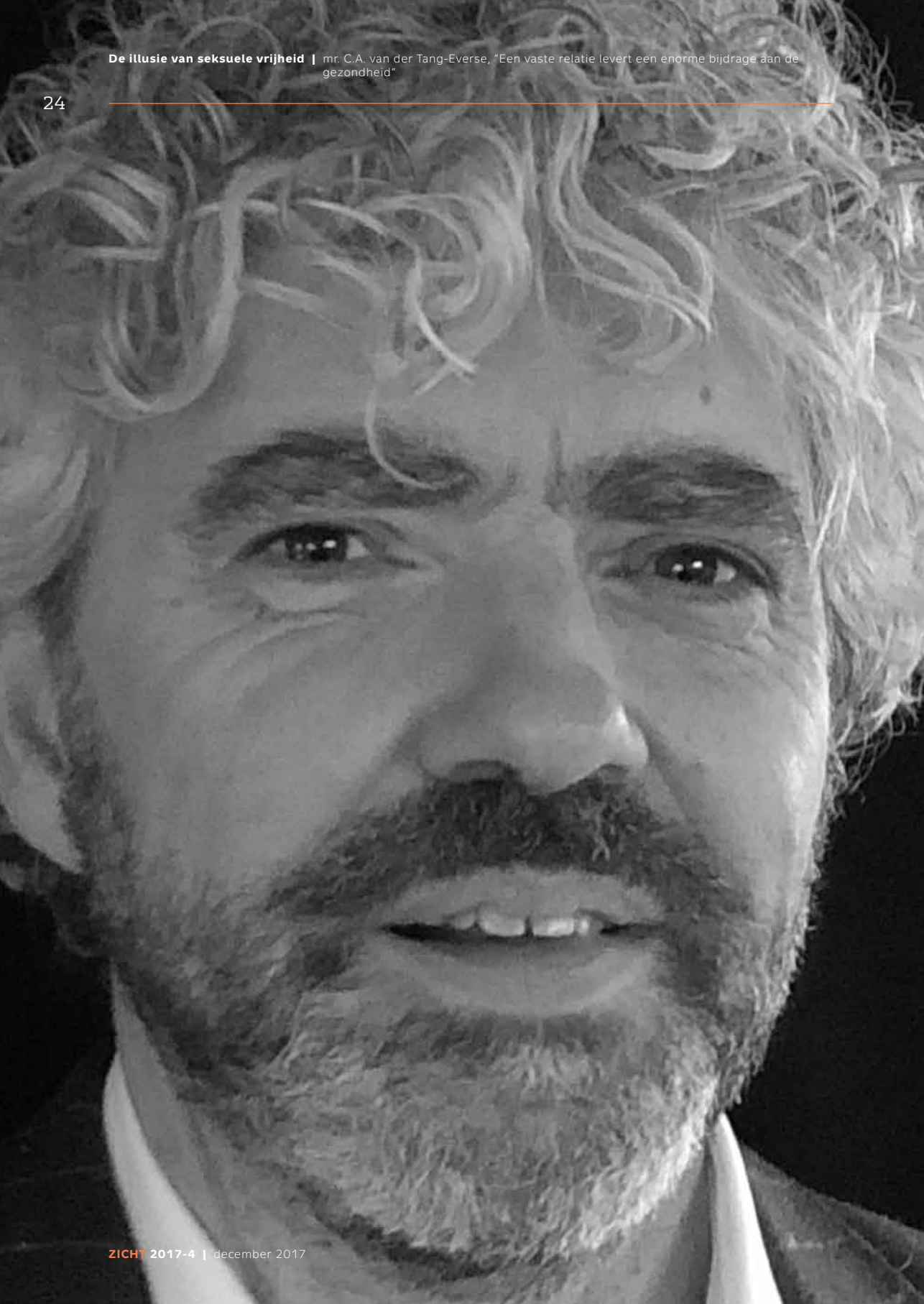

VAN STAVEREN
Begravenisverzorging

Met aandacht, zorg en respect
Gouda en omstreken

(0172) 23 33 38

Wij verzorgen alleen begravenissen
Vraag vrijblijvend het boekje "Mijn laatste wens" aan.
info@vanstaverenbegravenisverzorging.nl

De gevolgen van de seksuele revolutie zijn immens groot. We kunnen somberen over de teloorgang van de liefde. Maar valt daar niet een positief beeld tegenover te zetten? We gaan op bezoek bij psycholoog, relatietherapeut en seksuoloog Gert Jan Kloens.

Mr. Corry-Anne van der Tang-Everse, wetenschappelijk medewerker WI-SGP

"Een vaste relatie levert een enorme bijdrage aan de gezondheid"

Corry-Anne van der Tang-Everse interviewt dr. Gert Jan Kloens

Ik word uitgenodigd voor een kopje thee in de liefdesbibliotheek in Katwijk. Daar staat een ontstellende hoeveelheid literatuur. "Alle wetenschappelijke literatuur dat over relaties en liefde ter wereld te krijgen is", beweert Kloens. Bonhoeffers *Bruidsbrieven uit de cel* staat prominent vooraan. Al die boeken gaven hem en zijn vrouw aanleiding tot het schrijven van nog meer boeken over liefde.

*Begin dit jaar verscheen het boek *Wat is liefde? Een pleidooi voor herijking dat u samen met uw vrouw schreef. Waarom moet die vraag gesteld worden?**

"Die vraag is ongelofelijk belangrijk. Mensen weten niet zo goed meer wat liefde is. Grote denkers van de afgelopen honderdvijftig jaar hebben veel met die vraag geworsteld. De Deense filosoof Søren Kierkegaard (1813-1855) sig-

Hoe wij omgaan met onszelf, met seksualiteit en met vrouwelijkheid, is volkomen beschadigd.

naleerde al: "de liefde is gedesintegreerd". Liefde is losgekoppeld van het recht. De oorlog speelde daarin ook een rol. Joodse denkers vroegen zich af hoe het kon dat in het meest christelijke land van heel Europa Auschwitz heeft kunnen bestaan. Liefde moet herijkt worden. Wij vonden het nodig om in ons boek liefde eens goed te definiëren."

En wat is liefde dan?

"Liefde is de drager van relaties. De Joodse Thora, de vijf boeken van Mozes in de Bijbel, schetst de mens als een relationeel wezen. We zijn geschapen in relatie tot God en onze naasten. Ons zijn loopt via de relatie: we zijn ontstaan uit een relatie tussen onze vader en moeder en worden geboren in de relatie met onze moeder. Vanuit die relatie worden we een uniek zelf, in relatie tot andere unieke zelden. We zien in de Bijbel twee eigenschappen genoemd van relaties: liefde en recht. Dat zijn de eigenschappen van God

zelf die in Exodus 34:6,7 staan genoemd. God heeft twee armen, de ene van liefde, zorg en openheid en de andere arm van recht. Liefde kan niet zonder recht, want dan loopt liefde uit de klauwen. Andersom kan recht niet zonder liefde. Liefde is volgens mij de oerbron van waaruit het leven is opgebouwd. Liefde en recht zijn verwerkt in wetgeving en in relaties. Bij liefde hoort respect voor elkaar, maar ook het kennen van grenzen. Liefde is liefde. Er zijn geen soorten liefde, zoals die in de vertaling van het boek *De vier liefdes* van C.S. Lewis worden genoemd, maar er zijn verschillende uitingsvormen van liefde. In het Nieuwe Testament, in 1 Korinthe 13 en Galaten 5, worden de kenmerken genoemd. Vriendelijkheid, geduld, verdraagzaamheid, vergevingsgezindheid, recht en duurzaamheid zijn eigenschappen van alle uitingsvormen van de liefde."

Hoeveel liefde is nog aanwezig in onze samenleving?

"Ik zie dat mensen de beweging naar buiten, het geven van liefde, moeilijk kunnen maken. 25% van de mensen in een duurzame relatie gaat vreemd. 80% van de mannen kijkt wel eens porno en 30% is daaraan verslaafd, zeker de jonge-

Over Gert Jan Kloens

Dr. G.J. Kloens (1965) is psycholoog, seksuoloog en relatie- en gedragstherapeut. Hij studeerde psychologie in Leiden en promoveerde in 2005 op het diagnostisch proces en het meten van therapieresultaten. Samen met zijn echtgenote drs. G. van Duijn houdt hij zich intensief bezig met het thema duurzame liefdesrelaties. Ze schreven diverse boeken over dit thema. Sinds 2002 begeleiden ze (echt)paren via *VerbeterJeRelatie* (www.verbeterjere relatie.nl). Kloens is vertegenwoordiger van het Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGZ in Nederland.

re generatie. Als seksuoloog zie ik dit als een van de grootste problemen. Hoe wij omgaan met onszelf, met seksualiteit en met vrouwelijkheid, is volkomen beschadigd. Door het individualisme ontstaat binnen relaties onthechting en ontworteling. Het contact met de bron van liefde, met God, is veelal verbroken. Hoe kunnen we dan nog echte liefde van mensen vragen? Dat is heel moeilijk."

Hoe kan die liefde weer worden hersteld?

"We hebben twee invalshoeken om hiermee aan de slag te gaan. De ene invalshoek is kijken naar wat de Bijbel zegt over relaties en seksualiteit. Ook gelovigen moeten weten wat liefde is. Vervolgens moeten opvoeders hun kinderen leren om liefde eigen te maken. Dat betekent het aanleren van zelfliefde en liefde voor anderen. Pas als we liefde geoefend hebben tijdens onze opvoeding, kunnen we het aan anderen geven. Helaas zijn onder gelovigen ook veel relatiebreuken. Op het bespreken van de positieve kant van relaties ligt nog vaak een taboe. Gelovige seksuologen zijn zeldzaam. Dus we hebben ook in christelijke kring veel werk te doen."

"De andere invalshoek is kijken wat wetenschappelijk onderzoek laat zien over relatiekwaliteit. De laatste 40 jaar is enorm veel onderzoek gedaan naar relatiekwaliteit. Dat laat precies zien wat al in de Bijbel stond opgeschreven als kern van relatiekwaliteit. Er is niets nieuws onder de zon. De wetenschap bewijst dat een intieme, vaste relatie met je levenspartner een enorme bijdrage levert aan gezondheid en levensgeluk. Dat is bijna nog belangrijker dan een dak boven je hoofd. Een duurzame relatie is zo fundamenteel dat het een bijdrage levert aan onze eigen gezondheid, de gezondheid van anderen en aan de gezondheid van de samenleving als geheel. Mensen leven zelfs tot 15 jaar langer. Er is dus

wetenschappelijk bewijs voor het belang van duurzame relaties. Met dit wetenschappelijk onderzoek kunnen seculieren hun voordeel doen."

Wat is het geheim van een goede relatie?

"Relatiekwaliteit gaat om twee unieke mensen die tegen elkaar kunnen zeggen dat ze goed genoeg zijn om lief te hebben, die vervolgens weten dat ze totaal verschillend zijn en opgeroepen worden om liefde te geven en toe te werken naar eenwording. Dat nieuwe 'wij-samen' heeft een zogenaamde intimiteitmeetlat met 60% vriendschap, 30% aanraking en slechts 10% seksualiteit. Seksualiteit binnen een duurzame relatie staat of valt met vriendschap. In de samenleving staat liefde synoniem aan seksualiteit, maar eigenlijk gaat het alleen maar over lust binnen seksualiteit. Dat is de Griekse manier van denken, namelijk de lichamelijke uiting van seksuele drift waarin de ander als object dient. Dat heeft alles met porno te maken. Daar ligt het Griekse denken van minderwaardigheid van de vrouw bovenop. Echte seksualiteit gaat om vruchtbaarheid, het leven doorgeven, genegenheid en gedeelde hoogtespunten. Lust krijgt dan een plaats binnen de brede bedding van intimiteit en de relatie die op duurzaamheid is gebaseerd."

"Het Joodse denken ziet man en vrouw als gelijkwaardig. Dat verschilt van Griekse filosofie, waarin de man en de vrouw een hiërarchische verhouding hebben. In het Griekse denken is de vrouw fundamenteel geen mens, dat is alleen de man. De man moet ingewijd worden tot de

De wetenschap bewijst dat een intieme, vaste relatie met je levenspartner een enorme bijdrage levert aan gezondheid en levensgeluk.

Pornografie is een grote stoorzender in relaties.

kennis van de godheid, dat is niet mogelijk voor de vrouw. De vrouw is aards, belast met het zondige en wordt beschouwd als een half dier. In de Griekse kunst wordt de vrouw altijd van achteren genomen. Het Jodendom gaat uit van gelijkwaardigheid en seksualiteit heeft iets goddelijks, zoals beschreven in het Bijbelboek Hooglied. Van het klassieke hiërarchische denken heeft de Rooms-Katholieke kerk zich echter niet kunnen ontdoen. Zelfs Augustinus werd daardoor beïnvloed toen hij zijn vrouw verliet omwille van het celibaat. Nietzsche zag dat we wat liefde betreft terug moeten naar het Joodse denken, alles wat wij er later van gemaakt hebben is 'vijfderangs'."

Hoe maken we een goede relatie eigen?

"Het begint bij de opvoeding. In het gezin leren kinderen op een natuurlijke manier wat liefde is. Veel ouders voelen zich echter opvoedingsonbekwaam als ze zelf gescheiden zijn. Vervolgens moeten we op scholen zijn om kinderen tussen 8 en 12 mee te geven wat een relatie is. In het Verenigd Koninkrijk doen ze dat al. Dat gaat veel verder dan seksuele vorming. Scholen moeten niet pas in actie komen als het mis gaat met bijvoorbeeld sexting. Zodra je een positief beeld schetst van relaties, voelen veel mensen hun verantwoordelijkheid."

Wat bedreigt een intieme, duurzame relatie?

"Pornografie is een grote stoorzender in relaties. Voor de ander voelt het als vreemdgaan. 25% van de mensen in een duurzame relatie gaat daadwerkelijk vreemd. Het is schadelijk dat openbaar wordt opgeroepen om vreemd te gaan. Vanuit de wetenschap zien we dat echtscheidingen enorm veel schade geven op finan-

cieel, mentaal, lichamelijk en medisch vlak. Er is dus een zeer goed politiek pleidooi te houden voor duurzame relaties."

"Te veel boeken beschrijven liefde als emotie. Maar liefde is helemaal geen emotie. Dat is een romantisch idee van liefde. Eigenlijk is het darwinistische, biologische prietpraat. Liefde is namelijk een keuze. Als we ons van die keuze bewust worden, verandert alles. Dan neem je je verantwoordelijkheid. Dat benadrukken hedendaagse denkers als Martha Nussbaum en Jonathan Sacks. Als je begint met wat je zelf kan veranderen en niet met wat een ander moet veranderen, neem je je verantwoordelijkheid. Dietrich Bonhoeffer stelt dat ook centraal als hij schrijft dat je samen besluit om te trouwen en daarna pas het huwelijk wordt ingezegend. Eerst de keuze, dan ernaar handelen en daarna pas komt het goede gevoel. Liefde betekent in het Hebreeuws 'gift', de gift van jou aan een ander omwille van de relatie. Het gelijk verdelen van de taken in het huishouden kan handig zijn, maar je moet vooral de ander in zijn kracht zetten."

Wat belemmert paren om in therapie te gaan?

"Relatietherapie kampt met een stigma. Het is bijna hip om te scheiden. Het is steeds moeilijker voor mensen om in therapie te gaan. Wij proberen de drempels te verlagen met ons e-Health programma. Daarin zijn alle fundamentele principes uit de Bijbel verwerkt die door de wetenschap worden bevestigd. Het draait om verantwoordelijkheid. Om er gewoon te zijn voor je man of vrouw en voor je kinderen. De gemiddelde scheidingsleeftijd wordt steeds hoger. We zitten in een golfbeweging van individualisering die op den duur een reactie krijgt. Veel jonge mensen zijn het zat hoe de veertigers en vijftigers met elkaar omgaan. Zij scheiden het meest. Dat vraagt om een tegengeluid."

Wat is belang van relaties in de medische hulpverlening?

"In de geïndividualiseerde medische kijk op mensen mis ik het relationele denken. Er wordt niet nagedacht over wat een partner of kind kan bijdragen aan gezondheid. Sessies samen met mensen waar de patiënt een relatie mee heeft, helpen enorm."

Wat moeten politici met zoiets intiem als relaties?

"Ik vind dat mensen de vrijheid en verantwoordelijkheid moeten hebben om te kunnen beslissen om uit elkaar te gaan. Soms gaat het echt niet. Maar je moet de rechten van het kind goed beschermen. Daarom moet veel meer ingezet worden om vechtscheidingen te voorkomen. Relatietherapie en mediation zouden laagdrempelig kunnen worden aangeboden via gemeentes. Er zijn genoeg applicaties beschikbaar om anoniem aan deel te nemen. Met de gemeenteraadsverkiezingen kan daarop meer ingezet worden. Ik kom graag langs bij lokale afdelingen voor een *love talk*. Een programma als Verbeter-JeRelatie zou minstens even populair moeten

Er moet veel meer ingezet worden om vechtscheidingen te voorkomen.

worden als Second Love. Dat verbetert de keuzevrijheid, namelijk om te kiezen om te knokken voor je relatie of te kiezen om die te laten mislukken en je heil te zoeken op Second Love."

"Politici zouden minder moeten focussen op het formele huwelijk, maar meer inhoudelijk op het stimuleren van goede omgangsvormen en duurzame relaties. Het is een groot probleem dat relatietherapie uit de GGZ-pakketten is gehaald. Zet het er weer in, uiteraard wel met gecertificeerde relatietherapeuten en zorgvuldige monitoring van de resultaten. Dat is wat in het Verenigd Koninkrijk al gebeurt."

"Het is heel goed dat er steeds meer aandacht is voor relatiekwaliteit. Maar voor mij staat voorop: ik heb mijn verantwoordelijkheid om er zelf wat aan te doen in mijn eigen relatie, in mijn eigen gezin en in mijn eigen beroep."

Deze zomer besteedden diverse grote kranten en tv-kanalen aandacht aan de Summer of Love, het toppunt van de seksuele revolutie in 1967. Het mantra van seksuele revolutie was bevrijding van de beknellende burgerlijke seksuele moraal. De actuele discussie onder #metoo over seksueel misbruik maakt de vraag urgent wat die seksuele revolutie ons heeft gebracht.

Door drs. Elise van Hoek-Burgerhart, manager beleidsbeïnvloeding bij de NPV en mr. Corry-Anne van der Tang-Everse, wetenschappelijk medewerker bij WI-SGP

Dwang onder het mom van vrijheid

Wat heeft de seksuele revolutie Nederland gebracht? In dit artikel durven wij de stelling aan dat onder het mom van die vrijheid vijftig jaar na dato dwang aan de orde van de dag is. De gevolgen van de seksuele revolutie zijn te zien als het openbreken van de cirkel van liefde, seksualiteit en kinderen. De seksuele revolutie van de jaren '60 beloofde vrijheid en een einde aan taboes. Vrije partnerkeuze, vrije seksbeleving en een onafhankelijke positie voor de vrouw moesten gewoon worden. Seksualiteit moest in alle vrijheid beleefd worden, los van verantwoordelijkheden

voor huwelijk, kinderen en maatschappij. In dit artikel gaan wij na in hoeverre het losmakingsproces van liefde, seksualiteit en kinderen heeft geleid tot een bevrijding. Aan de hand van statistieken en literatuur zullen we laten zien dat op bepaalde gebieden vrijheid tot druk en dwang heeft geleid.

DE DOELEN VAN DE SEKSUELE REVOLUTIE

De seksuele revolutie van de jaren '60 was niet zo nieuw als het lijkt. De Franse filosoof Michel Foucault (1926-1984) beschrijft dat de moder-

ne zienswijze van seksualiteit al ontstond in de achttiende eeuw.¹ In die moderne visie is seksualiteit een cruciaal onderdeel van het leven, belangrijk genoeg voor wetenschappelijke studie. Vóór die tijd kreeg seksualiteit slechts aandacht door gedrag dat niet paste binnen huwelijk en gezin. Waar het in het christendom draaide om zelfbeheersing en ingetogenheid, veranderde dit onder invloed van de Verlichting in een samenleving die uitnodigde tot consumeren en genieten. Foucaults tijdgenoot Sartre (1905-1980) introduceerde de termen 'vrije liefde' en 'open relatie' wat hip werd onder Europese intellectuelen.² Zijn vrouw Simone de Beauvoir was een belangrijke inspiratiebron voor de feministische filosofie met haar pleidooi voor economische en emotionele zelfstandigheid van de vrouw. Deze denkers bouwen voort op de stelling van Sigmund Freud (1856-1939) dat je moet genieten van seksualiteit, omdat een onderdrukking hiervan tot grote problemen kan leiden. Hun denken beïnvloedde in de jaren '60 het feminisme. De onderdrukking van vrouwen begint al bij hun seksualiteit, zo luidde de analyse. Toch was in de *Summer of love* in 1967 de vrije seksuele moraal geen *common practice*. De seksuele revolutie speelde zich grotendeels af onder hoogopgeleide jongeren en open relaties kwamen vooral voor in communes en op muziekfestivals. De meeste stellen hadden een gewoon, monogaam huwelijk. Toch hebben de ideeën tot een cultuuromslag geleid.

Cultuuromslag

Een aantal factoren gaf de seksuele bevrijdingsideologie haar doorslaggevende, cultuurbepa-

lende succes. Allereerst zorgde de verstedelijking voor een afname van de sociale controle. Door technologische mogelijkheden als de introductie van de pil kwamen de doelen van de seksuele revolutie binnen handbereik. De wetenschappelijke bestudering van seksualiteit bezorgde de seksuele revolutie een "air of scientific authority", op basis waarvan wetgeving in razend tempo is gewijzigd.³ Seksualiteit was geen privé-zaak meer, maar werd publiek. Er ontstond een enorme openheid, waarvan Anja Meulenbelts roman *De schaamte voorbij* en de boeken van Jan Wolkers uitgesproken voorbeelden zijn. Heeft vijftig jaar vrije liefde en openheid ook geluk, veiligheid en gezondheid gebracht?

POSITIEVE GEVOLGEN

Liefde als grondslag

We willen niet onbenoemd laten dat veranderende opvattingen over seksualiteit en over de man/vrouw verhouding, ook een aantal positieve gevolgen kent. Liefde als voorwaarde voor een huwelijk is meer centraal komen te staan. Dit ideaal liet gearrangeerde huwelijken, soortbij-soort en verstandshuwelijken naar de achtergrond verdwijnen.

Meer mogelijkheden voor vrouwen

Als onderdeel van een bredere emancipatiebeweging werd leren, studeren en werken voor getrouwde vrouwen vanzelfsprekend. Overigens was dit niet iets unieks. Tijdens de Reformatie waren vrouwen actief in beroepen als uitgeefster, schrijfster, diacones of geleerde en hielden, als ze trouwden, hun eigen achternaam aan.⁴ Uit historische onderzoek blijkt dat de rol-

¹ Michel Foucault, 'De wil tot weten: Geschiedenis van de seksualiteit', Nijmegen 1984.

² Gert Jan Kloens en Grethe van Duijn, *Wat is liefde? Een pleidooi voor herijking*, Eindhoven 2017, p. 152.

³ R.A. Mohler Jr., *We cannot be silent*, Nashville 2015, p. 12.

⁴ H.J. Selderhuis, 'Dienstbare vrouwen in de gemeente', *Reformatisch Dagblad* 27 juni 2017.

verdeling tussen man en vrouw omstreeks de zestiende eeuw meer gelijkmatig was dan in de tijd daarna.

Openheid over seksualiteit

Een positief gevolg is ook de grotere openheid over seksualiteit, ook onder gehuwden. Waar schaamte en onwetendheid ingeruild worden voor respectvolle openheid en kennis van de eigen vruchtbaarheid, is dat winst. Er is meer openheid gekomen in kerken en pastoraat voor mensen die worstelen met hun geaardheid. Er kwam ook meer aandacht voor misbruik in het algemeen, waarbij het misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk ons schokte. Voor misbruik in de wereld van de jeugdzorg, de sport en recent de wereld van de media is ook meer openheid gekomen. Met de recente actie #metoo op twitter kwamen nog meer verhalen naar buiten.

LIEFDE **SEKSUALITEIT**

Het ideaal van de vrije partnerkeuze betekent een directe aanval op het instituut van het huwelijk. Huwelijk, trouw en liefde horen niet meer bij elkaar. Omdat seksualiteit los verkrijgbaar werd, is het een grote rol gaan spelen in het maatschappelijk leven en is het in belangrijke mate bepalend geworden voor het succes en falen van vele huwelijken. Want het werd nu breed gezien als een voorname (of de enige) reden om een huwelijk aan te gaan of te ontbinden.

Taboe op overspel

Overspel werd in 1971 uit het wetboek van strafrecht geschrapt. Een belangrijk argument was dat de staat geen zedenmeester mocht zijn.

Strandden in 1950 ruim 6.400 huwelijken, in 2016 waren dat er 33.414.⁵ Op dit moment eindigt 39,4 procent van alle huwelijken in een scheiding. Tel daarbij op het aantal andere samenlevingsvormen dat strandt, dan wordt duidelijk dat het volhouden van een duurzame relatie niet vanzelfsprekend is. De journalist Frank Mulder kwam tot de conclusie dat op het bespreken van de gevolgen van overspel, echtscheiding, de toename van vaderloze gezinnen en het ontbreken van een veilige binding aan beide ouders, bij hulpverleners een enorm taboe ligt.⁶

Bindingsangst

Ad Verbrugge ziet in de vele scheidingen een onvermogen tot overgave en het beminnen van de ander.⁷ Ook emeritus hoogleraar psychiatrie Frank Koerselman vindt er geen doekjes om. Hij stelt dat de moraal door de seksuele revolutie totaal veranderd is: "Het ontregelende van de seksualiteit is tot norm gemaakt. Mensen beleven die nu vanuit hun autonomie, zonder dat er eisen aan hoeven te worden gesteld. De behoefte is voldoende om bepaalde stappen te zetten, je partner te verlaten, noem maar op. Seksualiteit à la carte hoort bij het leerstuk van de autonomie." Ook op volwassen leeftijd krijgt een duurzame relatie maar moeizaam vorm. Seriële monogamie is de meest geaccepteerde relatievorm geworden. In hetzelfde interview zegt Koerselman: "De prijs die ervoor wordt betaald, is heel hoog. Vooral voor de kinderen. Een op de drie kinderen groeit op in een gebroken gezin. Ze durven daardoor bij het opgroeien geen relaties aan te gaan. De hele samenleving lijdt intus-

⁵ CBS, 'Huwelijksontbindingen; door echtscheiding en door overlijden', bericht van 6 november 2017.

⁶ Frank Mulder, 'Het einde van het gezin. Scheidingen in achterstandsbuurten', *De Groene Amsterdammer* 2017-33, p. 26-31.

⁷ Ad Verbrugge, *Staat van verwarring. Het offer van liefde*, Amsterdam: Boom 2013.

sen aan bindingsangst. Het is een soort collectieve ziekte geworden.”⁸

Gezondheidsproblemen

Seksualiteit in wisselende relaties verhoogt de kans op gezondheidsproblemen. De aids/hiv-epidemie van de jaren '80 is een indirect gevolg van de seksuele revolutie. In 1981 brak deze mysterieuze, dodelijke ziekte uit onder homoseksuele mannen in de VS. In 2016 had 18,4 procent van de mensen die zich liet testen een soa-besmetting.⁹ Jaarlijks stellen huisartsen tienduizenden diagnoses van seksueel overdraagbare aandoeningen (soa's) zoals chlamydia, genitale wratten, herpes genitales, gonorrhoe en hiv.¹⁰ In 2010 leidde dit tot 855 ziekenhuisopnames¹¹ en in 2011 tot 56 miljoen euro aan zorgkosten (hiv en aids niet meegerekend).¹²

Financiële druk

Kinderen zijn in de regel niet beter af na een echtscheiding. De idee dat een echtscheiding voor kinderen minder erg is dan voortdurend ruziënde ouders, wordt niet gesteund door wetenschappelijk onderzoek.¹³ Naast emotionele gevolgen heeft echtscheiding ook financiële gevolgen. Wanneer politieke ideeën over verkorting van de duur van de partneralimentatie worden doorgevoerd, heeft dit grote gevolgen

voor de verantwoordelijkheid van vaders voor het onderhoud van hun kinderen en verhoogt het de financiële druk op alleenstaande moeders.

Druk op seksuele aantrekkelijkheid

Seks is een consumptieartikel geworden. Seksualisering doordringt het hele publieke domein door reclame, internet, pornografie. De druk om je eigenwaarde aan een sexy uiterlijk te ontleenen, kan extreme vormen aannemen. In 2016 uitte de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa (PACE) haar zorgen over de oversexualisering van kinderen. Dit kan hun zelfrespect, welzijn, hun relaties en hun kansen schaden en kwalijke gevolgen hebben voor hun lichamelijke en geestelijke gezondheid, aldus PACE. Daarbij werd vooral zorg uitgesproken over sexting, een wijdverbreide praktijk op Europese scholen met vaak aanzienlijke psychosociale schade.¹⁴ Seksuele aantrekkelijkheid is voor tieners zo belangrijk geworden dat een moeder zich in *de Volkskrant* afvraagt of ze haar 17-jarige dochter moet steunen in haar wens tot borstvergroting en zelfs haar operatie moet betalen.¹⁵

Pornoverslaving

63% van de Amerikaanse jongeren tot 30 jaar kijkt meer dan eens per week naar porno.¹⁶ De meeste jongeren komen voor het eerst in aanra-

⁸ Huib de Vries, 'Strijder tegen het dogma van de autonomie', interview met prof. dr. Frank Koerselman, *Reformatorisch Dagblad* 13 mei 2017.

⁹ RIVM, 'Sexually transmitted infections in the Netherlands in 2016', Bilthoven 2017, p. 5.

¹⁰ Geraadpleegd via: <https://www.soa aids.nl/nl/de-nederlandse-soa-top-5>.

¹¹ RIVM, Aantal ziekenhuisopnames voor soa in 2010, geraadpleegd via <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/soa/preventie-zorg/zorg#node-aantal-ziekenhuisopnames-voor-soa>.

¹² RIVM, Kosten van zorg naar sector 2013, geraadpleegd via <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/soa/kosten/kosten#node-kosten-van-zorg-voor-soa>.

¹³ Condition: Used: GoJulia Lewis & Sandra Blakeslee, *The Unexpected Legacy of Divorce: A 25 Year Landmark Study*, Hyperion 2001 ; Jeannette Pals, 'Scheiden doet lijden, vooral bij de kinderen', bericht van 3 april 2006.

¹⁴ Council Of Europe, 'Fighting the over-sexualisation of children', bericht van 21 juni 2016.

¹⁵ 'Borstvergroting betalen voor dochter. Wat zou u doen?', *Volkskrant* 21 februari 2015.

¹⁶ L. David Perry, 'The Impact of Pornography on Children', *American College of Pediatricians*, June 2016.

king met porno als ze tussen de dertien en vijftien jaar oud zijn. Jongeren krijgen een beeld van seksuele prestatie en identificatie door alle plastische seksuele handelingen die ze voorbij zien komen. Pornografie leidt tot een onrealistische en zelfs schadelijke kijk op seks en relaties. Dat vinden zeven op de tien jongeren die in een Brits onderzoek over dit onderwerp werden bevraagd.¹⁷ Een meerderheid van de tieners denkt dat porno een kwalijk effect kan hebben op hoe zij hun relaties ervaren.

Gedwongen seks

Onder jongeren zijn vriendschappen met seks of seks zonder relatie, *scharrels*, *fuck buddies*, *friends with benefits* en *booty-calls* gemeengoed. "Seks is speelgoed van pubers geworden".¹⁸ Het gevolg is dat seks tussen minderjarigen, hoewel strafbaar, niet als ontucht wordt aangemerkt als er goedkeuring is. Ook sexting, wat in feite het verspreiden van kinderporno is, wordt gedoogd. 60% van de jongeren heeft wel eens een naaktfoto of –filmpje ontvangen.¹⁹ Uit onderzoek blijkt dat zelfs 14% van de meisjes onder de 25 jaar te maken heeft gehad met gedwongen seksuele handelingen.²⁰ Daders van ontucht met minderjarigen, dus zonder toestemming, krijgen echter lage straffen.²¹ Ook de

Nederlandse politie signaleert een sterke toename van het aantal meldingen van kinderporno. Kwamen in 2013 nog circa 3500 meldingen binnen, in 2015 steeg dat naar ruim 5500.²² De verwachting is dat er 20.000 meldingen in 2020 zullen zijn.

Gedwongen prostitutie

Naast kinderporno zijn ook mensenhandel en gedwongen prostitutie enorm winstgevendende criminele activiteiten. Legalisering van de prostitutie heeft niet tot minder uitbuiting en mensenhandel geleid.²³ Vrouwen kunnen onder valse voorwendselen vanuit het buitenland naar Nederland zijn gelokt, ontvoerd of met geweld hierheen gehaald. Vervolgens worden zij tot prostitutie gedwongen. Dit kan gepaard gaan met (seksueel) geweld, chantage en misleiding. Ook Nederlandse vrouwen kunnen slachtoffer worden. Overigens kunnen ook mannen getroffen worden. Naar schatting wordt slechts de helft van de gemelde mogelijke slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie gesignaleerd.²⁴ Met name thuisprostitutie en escort blijven onder de radar. Afspraken via bijvoorbeeld internetadvertenties waarbij prostitutie vervolgens plaatsvindt in particuliere woningen is lastig te identificeren. Ook hierbij zijn minderjarigen de dupe: 47% van

¹⁷ Imogen Parker, *Young people, sex and relationships: The new norms*, Institute for Public Policy Research (2014).

¹⁸ Wim Dekker, 'Na de seksuele revolutie', *Wapenveld* 2012-6, p. 21-27.

¹⁹ Sense, bericht van 2 oktober 2014, geraadpleegd via <https://www.rutgers.nl/nieuws-opinie/nieuwsarchief/persbericht-onderzoek-sexting-bevestigt-noodzaak-weerbaarheidscampagne>

²⁰ Gelukkig neemt het percentage af, maar het blijft een aandachtsveld, Rutgers/Soa Aids Nederland, 'Belangrijkste conclusies Seks onder je 25e 2017', p. 2.

²¹ Bijna de helft (43%) van de volwassen daders krijgt geen gevangenisstraf, maar een voorwaardelijke gevangenisstraf of een taakstraf; Nationaal Rapporteur, *Ontucht voor de rechter. Deel 2: Straffen*, Den Haag 2016, p. 20.

²² Frank Boerman, Martin Grapendaal, Fred Nieuwenhuis en Ewout Stoffers, *Nationaal dreigingsbeeld 2017 Georganiseerde criminaliteit*, Zoetermeer, mei 2017.

²³ Evelien Tonkens, 'De legalisering van prostitutie is een dekmantel voor seksuele slavernij', *De Volkskrant* 2 november 2011.

²⁴ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Prostitutie en mensenhandel*, Den Haag: Nationaal Rapporteur 2016.

de slachtoffers van mensenhandel is minderjarig.²⁵ Uit onderzoek van de Amerikaanse Melissa Farley blijkt dat twee derde van alle mensen in de prostitutie in de door haar onderzochte landen de diagnose posttraumatisch stresssyndroom kreeg.²⁶ De psychische en emotionele gevolgen zijn enorm, ook bij gevallen waarin wordt gesproken van een bewuste keuze.

SEKSUALITEIT KINDEREN

Door de leus van vrije seksbeleving, is seksualiteit losgekoppeld van de natuurlijke gevolgen als hechting en kinderen.

Druk tot seksuele beschikbaarheid

Anticonceptie is dan geen direct gevolg van de seksuele revolutie, maar was zonder de revolutionaire inslag nooit zo ingeburgerd geraakt. Twee derde van de vrouwen gebruikt anticonceptie, de meesten zijn aan de pil.²⁷ Een van de gevolgen is de druk om continue seksueel beschikbaar en dus onvruchtbaar te zijn. Anticonceptiva zonder menstruatiepauzes worden steeds populairder.²⁸ Al bij de introductie werd voorzien dat de pil niets meer is dan een vrijbrief voor de man: "De pil als vrouwenonderdrukking in doordrukstrip".²⁹ Vroeger was vruchtbaarheid een zegen, nu is het voor menige vrouw een vloek.

Taboe op tienerzwangerschap en -abortus

Artsen zagen in de komst van de pil een positieve keerzijde: het zou het aantal abortussen verminderen. Niets is echter minder waar gebleken. Abortus werd vanaf 1984 een legale praktijk en nam daarmee ook een vlucht. Waar in 1990 ruim 18.000 vrouwen kozen voor abortus³⁰, is dit inmiddels ruim 30.000, terwijl het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd in die periode ook afnam.³¹ Socioloog Mark Levels signaleert dat een restrictiever beleid wel degelijk samenhangt met minder abortussen.³² "Het zou kunnen dat vrouwen eerder seksueel risicogedrag vertonen als ze de mogelijkheid van een abortus achter de hand hebben. Net zoals sommige mensen risicovoller gedrag vertonen als ze een verzekering hebben."³³ Uit recent onderzoek in Groot-Brittannië blijkt dat minder voorlichting en minder gratis anticonceptie juist hebben geleid tot een opmerkelijke afname van het aantal tienerzwangerschappen. Dat is zelfs gedaald tot het laagste niveau sinds 1969.³⁴ Ook in Nederland is het aantal tienerzwangerschappen gedaald naar 1,3%, maar twee derde van de zwangere tieners kiest voor een abortus.³⁵ Dat komt neer op 1 op de 100 meisjes.³⁶ 12% staat niet helemaal (meer) achter haar keuze. Hierover durft 59% niet te praten. Het is bijzonder dat in een tijd waarin alles bespreekbaar moet zijn een taboe op een

²⁵ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Slachtoffermonitor mensenhandel. Cijfers 2012-2016*, Den Haag: Nationaal Rapporteur 2017, p. 100.

²⁶ NOS, 'Prostitutie veroorzaakt zware psychische schade bij sekswerkers', bericht van 8 november 2017.

²⁷ CBS, 'Gebruik pil daalt, spiraaltje wint terrein', bericht van 18 juni 2014.

²⁸ Idem.

²⁹ Andere Tijden, 'De seksuele moraal voor en na de pil'. Uitzending van 13 augustus 2002.

³⁰ Rutgers WPF en CBS, 'Aantal abortussen 1990-2009', bericht van 21 februari 2011.

³¹ Inspectie voor de Gezondheidszorg, 'Jaarrapportage 2015 van de Wet afbreking zwangerschap', Utrecht 2017.

³² Mark Levels, *Abortion laws in Europe between 1960 and 2010. Legislative developments and their consequences for women's reproductive decision-making*, Nijmegen 2011.

³³ 'Kwart van alle zwangerschappen eindigt in abortus', *Trouw* 12 mei 2016.

³⁴ David Paton & Liam Wright, 'The Effect of Spending Cuts on Teen Pregnancy', *Journal of Health Economics* 2017, p. 135-146.

³⁵ Rutgers WPF, 'Factsheet Tienerzwangerschappen in Nederland', 2014.

³⁶ Rutgers/Soa Aids Nederland, 'Belangrijkste conclusies Seks onder je 25e 2017', p.3.

ongewenste zwangerschap en abortus blijft bestaan.

Keurslijf van driekindgezin

Breed gebruik van anticonceptie heeft ook een ander gevolg: van gewenst uitstel is ongewenst afstel van kinderen gekomen. Veel ogenschijnlijk vrolijke, hoogopgeleide kinderloze vrouwen die net zoveel vrijheid hebben als hun mannelijke tegenhangers, hebben verdriet omdat ze geen moeder werden. Sinds de pil is zwanger worden en een kind krijgen niet vanzelfsprekend meer. Vrouwen kunnen zelf het tijdstip bepalen waarop ze zwanger willen worden, maar dat blijkt in de praktijk niet eenvoudig. Veel vrouwen zijn bang hun vrijheid te verliezen of hun carrière te onderbreken. Het juiste moment, de juiste partner en financiële zekerheid zijn belangrijke randvoorwaarden geworden voor het krijgen van een kind. Ondertussen tikt de biologische klok door. Er worden minder kinderen geboren dan tien jaar geleden, vooral onder twintigers. Tegelijkertijd wordt de druk gevoeld niet 'teveel' kinderen te krijgen. Een vierde zwangerschap wordt als de limiet ervaren. Naast 'Financiën' is 'Compleet gezin' de belangrijkste reden bij abortusklinieken voor abortus.³⁷ In Groot-Brittannië wordt zelfs een derde kind gezien als een luxe.³⁸ De druk van het keurslijf van het tweekindgezin wordt daar breed gevoeld. Een derde of vierde kind is voorbehouden aan de rijken, zoals prins William en prinses Catherine.

KINDEREN LIEFDE

De emancipatie van de vrouw krijgt zijn ultimatum

in de totale onafhankelijkheid van de man, ook als het gaat om de kindervens. Nu de relatie tussen liefde en seks verbroken is, is de volgende stap om ook de relatie tussen kinderen en liefde te verbreken. Het *NRC Handelsblad* publiceerde een pleidooi van kindervensplanner Esther de Jong om als vrouw niet langer afhankelijk te zijn van de man voor het krijgen van kinderen.³⁹ "De Ware liefde is niet de ander: de Ware ben je zelf", schrijft ze op haar website. Dit betekent dat kinderen niet binnen een veilige omgeving van liefde en trouw worden geboren en kunnen opgroeien.

Geen baas in eigen buik

Het recht van een biologisch kind op zijn biologische ouders lijkt te verschuiven naar een recht van volwassenen op een kind dat zij zich door middel van anonieme reproductiemethoden kunnen verwerven. De staatscommissie Herijking ouderschap pleitte voor een juridische codificatie van samengestelde gezinnen. Hierop kwam kritiek uit alle hoeken van de samenleving.⁴⁰ Het meest verstrekkende voorstel is om draagmoederschap tegen vergoeding mogelijk te maken.⁴¹ Draagmoederschap leidt nu al tot schrijnende situaties waarin jonge meisjes in ontwikkelingslanden misbruikt worden door hun baarmoeder te 'huren'. Gevolg van Nederlandse invoering hiervan zal zijn dat straks de druk op arme vrouwen in bijvoorbeeld Rotterdam zal toenemen om haar baarmoeder te verpachten voor veel geld. Onvermijdelijk zal financiële armoede ertoe leiden dat vrouwen niet meer 'baas in eigen buik' zullen zijn. De hoogop-

³⁷ Christien Brinkgreve & Egbert Velde, *Wie wil er nog moeder worden?* Augustus: 2010

³⁸ 'While you celebrate the third royal baby, remember all of the women in Britain who aren't allowed a third child', *Independent* 4 september 2017.

³⁹ Evelien de Jong, 'Moeders, wacht niet op de ware'. *NRC* 13 mei 2017

⁴⁰ Ido Weijers, 'Doe kritiek op meerouderschap niet af als conservatief'. *NRC* 24 augustus 2017.

⁴¹ Rapport van de Staatscommissie Herijking ouderschap, *Kind en ouders in de 21ste eeuw*, Den Haag 2016.

geleide, rijke vrouw profiteert, maar de positie van de laagopgeleide, arme vrouw erodeert door de seksuele revolutie.

CONCLUSIE

In de christelijke traditie horen liefde, seksualiteit en kinderen bij elkaar, binnen de bescherming van een huwelijk. Na de seksuele revolutie zijn die los verkrijgbaar geworden en is er onwil om de cirkel weer te sluiten, zelfs tegen de feiten in. Oude taboes zijn ingewisseld voor nieuwe taboes. De druk om niet te trouwen, altijd seksueel beschikbaar te zijn, soms zelfs een abortus te ondergaan, in de prostitutie te werken, de alomtegenwoordige seksuele prikkeling en pornografie zelfs binnen een relatie te accepteren en alleen (achter) blijven om kinderen op te voeden

is desastreus voor veilige en duurzame relaties en een gezonde samenleving. Trouw-redacteur Leonie Breebaart zag in de hashtag #metoo vooral een "ontmaskering van een bevrijdingsideologie die voor vrouwen niet zo voordelig uitpakte, omdat ze daarin nog altijd het object van lust bleven".⁴² De seksuele revolutie heeft onder het mom van vrijheid ook veel druk en dwang gebracht. De woorden van vrijheid, genot en geluk zijn zoveel beperkter gebleken dan de Bijbelse woorden van geloof, hoop en liefde. 50 jaar *Summer of love* valt in hetzelfde herdenkingsjaar als 500 jaar Reformatie. De vrijheid van een christen die Luther ontdekte, is de vrijheid die veel verder reikt dan de schijnvrijheid van de seksuele revolutie.

⁴² Leonie Breebaart. 'De schaduwkant van de seksuele revolutie blijkt wel uit #metoo'. *Trouw* 27 oktober 2017.

Big ons bent in keukens met uw aankoop

Kwaliteit sinds 1935

Alle stijlen in huis

Eersteklas service

Eigen montageteam

SINDS 1935
HUISMAN
keukens | sanitair | doe het zelf

Voltastraat 1 | Alblasserdam | 078-6932541 | info@huismanalblasserdam.nl | www.huismankeukens.nl

De Wallen staan voor menig liberaal symbool voor Neerlands vrije liefde. Toeristen komen er massaal voor naar Amsterdam. In een steegje om de hoek van de Wallen is de hulporganisatie Scharlaken Koord gevestigd. Al dertig jaar werkt de organisatie onder prostituees. Het scharlaken koord staat symbool voor geloof, hoop en vrijheid. Dat willen medewerkers doorgeven aan de vrouwen achter de ramen.

Mr. Corry-Anne van der Tang-Everse, wetenschappelijk medewerker WI-SGP

"Prostitutie komt in elke gemeente voor"

Corry-Anne van der Tang-Everse interviewt Marja Sijpestein-de Gelder, manager bij Scharlaken Koord

Uw organisatie Scharlaken Koord bestaat dit jaar 30 jaar. Is dat reden tot een feestje?

Wij denken in dankbaarheid terug op het werk dat we tijdens de afgelopen 30 jaar mochten doen: de jongeren die we bereikten en de vrouwen die we geholpen hebben. Tegelijkertijd is het jammer dat ons werk nog steeds nodig is.

Uw organisatie biedt hulp aan vrouwen in de prostitutie. Heeft u de hulpvraag in de afgelopen decennia zien veranderen?

Er verandert steeds veel in de prostitutiewereld. 30 jaar geleden werkten veel Zuid-Amerikaanse

vrouwen op de Wallen, maar ook heel veel Nederlandse vrouwen. Begin 2000 waren er veel vrouwen uit Ghana en Nigeria, met alle problemen rond voodoo. Inmiddels zien we veel vrouwen uit Oost-Europa en nog steeds veel uit Zuid-Amerika. Wat we nog steeds zien, is dat vrouwen zich vaak gedwongen voelen door omstandigheden of door pooiers om dit werk te doen. Inmiddels speelt veel van de prostitutiewereld zich af op internet.

Sinds 2000 wordt vrijwillige prostitutie aangemerkt als een legaal beroep. Het argument voor

Er is nog steeds veel sprake van geweld en uitbuiting.

legalisering was het tegengaan van geweld en uitbuiting. Heeft dit gewerkt?

Helaas moeten we constateren dat dit niet afdoende gewerkt heeft. Er is nog steeds veel sprake van geweld en uitbuiting. Vaak is dit moeilijk te bewijzen, zeker als het om manipulatie en chantage gaat. Sommige onderzoeken geven juist aan dat Nederland een aantrekkelijk land is voor mensenhandelaren omdat prostitutie legaal is.

De wet gaat uit van een vrijwillige keuze voor prostitutie. Hoe vrijwillig is die keuze in de praktijk?

Wij kunnen vooral spreken over onze cliënten, dus de vrouwen die bij ons in begeleiding zijn geweest. Onze cliënten geven aan dat er heel wat voorafgegaan is voordat ze de stap tot prostitutie gezet hebben. Dat kan geweld in hun jeugd zijn, lichamelijk of geestelijk, maar dat hoeft niet per se. Vaak hebben deze vrouwen iets meegemaakt waardoor ze steeds meer over hun grenzen gaan om aandacht en liefde te krijgen, ook over hun lichamelijke grenzen. Sommige vrouwen willen een korte periode werken om bij voorbeeld hun schulden af te betalen of familie (al dan niet in het buitenland) te onderhouden, maar merken dat het dan toch moeilijk wordt om te stoppen.

Hoeveel vrijheid is er om te stoppen met prostitutie?

Veel vrouwen voelen die vrijheid niet en dat heeft met verschillende zaken te maken. Ze hebben bij voorbeeld niets om op hun CV te zetten, dus zouden ze niet weten wat voor werk ze moeten gaan doen. Of ze hebben veel schulden

die ze eerst moeten afbetalen. Of hun familie verwacht iedere maand geld van hen. Ook zijn er vrouwen die hun kinderen in het land van herkomst hebben waar ze geld voor willen verdienen. Een aantal van hen wordt gechanteerd door hun pooier dat hun kinderen wat zal worden aangedaan als ze stoppen met werken. Vrouwen die bij ons komen voor hulp bij uitstappen doen dat altijd omdat ze moe zijn van het werk, helemaal op zijn. Ze hebben geen idee wat ze moeten doen en welke stappen ze moeten zetten.

Wat verwacht u van de nieuwe Wet Regulering prostitutie?

Het liefst zouden we een nieuw maatschappelijk debat zien over wat wij als Nederlandse samenleving vinden van prostitutie. De politiek is al jaren bezig met deze Wet Regulering prostitutie en dat zegt genoeg.

Naast de zichtbare prostitutiesector met exploitanten en vergunningen werken veel vrouwen als zzp'er. Welke problemen komt u daar tegen?

Wij maken ons tegelijkertijd zorgen over de positie van thuiswerkende prostituees. Met instemming lazen we het commentaar van professor Jan Brouwer van de Rijksuniversiteit Groningen die de noodklok luidde over het averechtse effect dat de wet op thuisprostitutie zal hebben. Gemeentes kunnen straks geen aanvullende maatregelen meer nemen. Ook vrouwen die achter het raam werken hebben zich ingeschreven als ZZP'er. Het is dus heel makkelijk om vanuit bijvoorbeeld Roemenië hier aan het werk te gaan achter het raam. Vrouwen realiseren zich vaak helemaal niet waar ze aan beginnen en daar maken we ons grote zorgen over.

Op 18 oktober kwam de Nationaal Rapporteur Mensenhandel met het ontstellende bericht dat

slechts 11% van de minderjarige meisjes in de prostitutie in beeld is. Herkent u deze signalering? Heeft u een verklaring voor hoe het mogelijk is dat deze meisjes onder de radar gehouden kunnen worden?

Minderjarige meisjes werken op allerlei illegale plekken, bijvoorbeeld hotels (zoals vorig jaar aan het licht kwam in Limburg) of ze worden door hun pooier van klant naar klant gebracht. Er is meer politie nodig om dit geweld op te sporen.

Welke bescherming is nodig voor deze meisjes?

Het is lastig om meisjes hiertegen te beschermen. Veel nieuwe contacten worden gelegd via internet. Uit het onderzoek *Seks onder je 25e* blijkt dat een op de zes jongeren hun sekspartners via online media vinden. Datingapp-contacten zijn vaak lossier, sneller en kortdurender dan contacten via vrienden. 59% van de jongens en 44% van de meisjes keurt tegenwoordig seks zonder verliefdheid goed. Het is daarom van groot belang om preventief aandacht te besteden aan het online daten en bij seksuele identiteit, relaties en intimiteit juist de sociaal-emotio-

Het is dus heel makkelijk om vanuit bijvoorbeeld Roemenië hier aan het werk te gaan achter het raam.

nele kant en weerbaarheid te belichten. Nu staat vaak de technische kant en 'veilig vrijen' voorop.

Heeft u andere voorstellen voor wat beter kan in nationaal of gemeentelijk beleid?

Vaak krijgen we reacties dat 'prostitutie in onze gemeente niet voorkomt'. Maar als je alleen al op internet kijkt, moet je constateren dat prostitutie in iedere woonplaats van Nederland voorkomt. Wij moedigen aan dat er meer gesprek onder burgers of bijvoorbeeld kerken plaatsvindt over prostitutie: hoe kijken we daar tegenaan, welk plaatselijk beleid en welk nationaal beleid heeft de politieke partij? Scharlaken Koord participeert in het EU-platform tegen mensenhandel zodat er vanuit de Europese Unie gezamenlijk opgetrokken kan worden tegen mensenhandel. Ook dat verdient blijvende aandacht.

De pil. In de jaren zestig van de vorige eeuw hét symbool van seksuele autonomie en seksuele vrijheid. Seksualiteit moest vooral gaan over het beleven van genot en werd daarmee losgekoppeld van de mogelijkheid van kinderen krijgen. Dit betekende een drastische verandering van de seksuele opvattingen tot dan toe. Deze verandering van opvatting heeft ook invloed gehad op de leefwereld van christenen.

Rineke Heij, beleidsadviseur bij de NPV

Iedereen aan de pil?

Over anticonceptie en abortus

Hoewel de weerstand tegen de pil groeit, is de pil als anticonceptie breed geaccepteerd in Nederland. Jongeren hebben steeds minder oog voor het wonder van het krijgen van kinderen en het krijgen van kinderen wordt daarmee steeds meer een kwestie van plannen. Is dat vreemd? Niet als je bedenkt wat je overal om je heen hoort over bijvoorbeeld het 'nemen van kinderen'. Dit laat zien dat je niet iets kan zeggen over

de pil als vorm van anticonceptie zonder het te hebben over seksualiteit. Vanuit dat oogpunt is het goed dat de onderwerpen seksualiteit en anticonceptie steeds beter bespreekbaar worden. Maar gesprek en voorlichting hierover is in christelijke kring niet vanzelfsprekend. Er is echter wel behoefte aan onder christelijk (on)gehuwden. Dit blijkt ook uit onderzoek van de NPV uit mei 2016.¹ Dit artikel is bedoeld als aanzet

¹ Begin 2018 hoopt de NPV een digitale keuzehulp uit te brengen over seksualiteit, vruchtbaarheid, gezinsvorming en anticonceptie. Deze keuzehulp is bedoeld om iedereen die op welke wijze dan ook maar te maken heeft met deze materie te helpen om zich een eigen visie te vormen en keuzes te kunnen maken.

Elk mensenleven is gewild door de Schepper en verdient zorg en aandacht.

voor dit gesprek en wil de vraag 'Iedereen aan de pil?' beantwoorden door eerst open het gesprek te voeren over vruchtbaarheid, seksualiteit en gezinsvorming.

UITGANGSPUNTEN

Vruchtbaarheid en seksualiteit bij elkaar

De geschiedenis van de schepping van de mens in Genesis laat zien dat vruchtbaarheid en seksualiteit een gave van God zijn aan de mens. Hij schiep de mens mannelijk en vrouwelijk, met seksuele gevoelens en verlangens en elk met een eigen vruchtbaarheid. Beiden verschillend, maar wel gelijkwaardig. Vruchtbaarheid komt pas werkelijk tot uiting als man en vrouw samen de liefdesgemeenschap beleven. Daarom kun je vruchtbaarheid en seksualiteit niet los van elkaar zien. Tegelijk geeft God ons seksualiteit niet met voortplanting als enige doel. Het staat ook in het licht van het sterk maken van de relatie, het groeien in liefde en het zorgdragen voor de aarde. Het is niet alleen een gave, maar ook een opgave. Een opgave met verantwoordelijkheid. Seksualiteit is het meest intieme wat je met iemand kunt delen. Dat maakt het tegelijk iets heel kwetsbaars en kostbaars. Gebruikmaken van anticonceptie zal in alle gevallen raken aan deze gave én opgave. Hoe bewaar je daarin het evenwicht?

Gezinsvorming binnen huwelijk

De Bijbel plaatst gezinsvorming en seksualiteit altijd binnen het huwelijk. Als man en vrouw elkaar trouw beloven en liefhebben, geeft dat ruimte om je geestelijk en lichamelijk aan elkaar te geven. Een omgeving waarin man en vrouw

elkaar liefhebben en het goede voor elkaar zoeken, is de perfecte plaats om kinderen geboren te laten worden. God is het Die het mensenleven geeft en in Zijn hand heeft. Hij is het, Die man en vrouw bij elkaar brengt en daarmee de weg opent naar een nieuwe generatie. Hij is het ook, Die ons de opdracht geeft om in afhankelijkheid van Hem en vanuit Zijn Woord zorg te dragen voor de vorming van het gezin. Vorming in de betekenis van het ontvangen van kinderen. Maar ook vorming in de betekenis van het opvoeden van de ontvangen kinderen. Ook hier geldt dat deze Bijbelse waarheid het denken over anticonceptie zal mogen voeden. Daarbij komen allerlei vragen naar boven. Zie je het ontvangen van kinderen als geschenk uit Gods hand? Mag je een geschenk van de Gever door eigen handelen tegen houden? In hoeverre ervaar je ook verantwoordelijkheid voor de kinderen die er al zijn, in het nadenken over het krijgen van (nog meer) kinderen? Hoe zit het met de draagkracht van man en vrouw en eventuele draaglast, bijvoorbeeld als één of meerdere kinderen al extra zorg nodig hebben? Wat heeft in dit verband de oproep aan de man ons te zeggen om met verstand bij zijn vrouw te wonen? Welke plek heeft periodieke onthouding hierin?

Beschermwaardigheid van leven

Omdat het leven door God gegeven is, heeft het een waarde in zichzelf. Elk mensenleven is gewild door de Schepper en verdient zorg en aandacht. De beschermwaardigheid van het leven is sterk verankerd in de Bijbel. Dat geldt ook voor het kwetsbare begin van het leven: leven wat ontstaat bij de conceptie, het moment waarop eicel en zaadcel samensmelten. Vanaf de eerste tel is het embryo een mens van waarde. De bevruchte eicel is een volwaardige menselijk levensvorm, met alle recht op leven en levensbescherming. 'Want Gij bezit mijn nieren, Gij hebt

Het is goed te realiseren dat in het doorsnee taalgebruik abortieve middelen ook onder anticonceptie worden geschaard.

mij in mijner moeders buik bedekt (...). Uw ogen hebben mijn ongevormde klomp gezien' staat er in Psalm 139. Dit uitgangspunt is van essentieel belang wanneer we het hebben over anticonceptie en de verschillende methoden, waaronder de pil, beoordelen. Methoden die pril leven teniet doen, zijn niet te verenigen met de kostbaarheid van het leven dat God geeft.

SPRAAKVERWARRING

Anticonceptie is een verzamelnaam voor technieken om zwangerschap na geslachtsgemeenschap te voorkomen. Echte *anticonceptie* probeert te voorkomen dat de zaadcel en de eikel bij elkaar kunnen komen waardoor er geen conceptie plaats vindt. Daarnaast zijn er mechanismen bij sommige methoden die voorkomen dat het embryo zich kan innestelen in de baarmoeder. In het licht van de beschermwaardigheid is er bij dit laatste mechanisme geen sprake van anticonceptie. Het nieuwe leven – hoe pril ook – is dan al ontstaan.

Het kan zich door de bewuste techniek niet innestelen en verder uitgroeien in de baarmoeder. Het is goed om te realiseren dat in het doorsnee taalgebruik de middelen die dit bewerkstelligen (nidatieremmers) ook onder anticonceptie worden geschaard. Als je uitgaat van de beschermwaardigheid van het leven dan hebben deze

methoden een abortieve werking in een heel vroeg stadium van de ontwikkeling van het embryo.

Natuurlijke methoden

Er bestaan verschillende natuurlijke vormen van anticonceptie, waaronder Sensiplan en Fertility-Care. Gemeenschappelijk in deze methoden is dat er naar lichamelijke verschijnselen wordt gekeken waardoor de vruchtbare dagen van de vrouw kunnen worden gemarkeerd. Aan de hand van het herkennen van deze dagen kan gekozen worden voor het afzien van gemeenschap gedurende die dagen.

Deze methoden worden 'natuurlijk' genoemd omdat er geen sprake is van technisch dan wel chemisch ingrijpen op de vruchtbaarheid van de vrouw. Maar deze methoden zijn ook van invloed op het beleven van de vruchtbaarheid en het genieten van de seksualiteit en in die zin soms tegennatuurlijk. Want juist op het moment dat de vruchtbaarheid op het hoogtepunt is en seksualiteit het meest natuurlijk is, zal tegen het natuurlijk verlangen in moeten worden gekozen voor onthouding wil men de methode als anticonceptie gebruiken. Dit kan veel vragen van een relatie.

Barrièremethodes en chirurgische methodes

Met methodes als het condoom, het pessarium² en sterilisatie voorkom je in het algemeen dat de zaadcel de eikel kan bereiken. Net als bij de natuurlijke methoden zorgen deze mechanische methoden ervoor dat er geen sprake is van bevruchting. Waarbij de keuze voor sterilisatie wel van andere orde is dan het condoom of het pessarium, omdat daarmee de mogelijkheid van een zwangerschap definitief wordt afgesloten.

² Een rubberen kapje dat de vrouw voor het vrijen over de baarmoederhals plaatst, ingesmeerd met zaaddoende pasta. Dit wordt in Nederland weinig gebruikt als anticonceptie.

Hormonale middelen

Verscheidende middelen voor anticonceptie bevatten hormonen. Naast de pil, is het hormoonspiraaltje de bekendste. De werking van deze middelen berust op meerdere aspecten. Allereerst dient het om de eisprong te voorkomen, daarnaast zorgt het voor het minder doorankelijk maken van de slijmprop in de baarmoedermond, waardoor zaadcellen moeilijker kunnen doordringen. Mocht er eventueel toch een bevruchting plaatsvinden zorgt het ook voor het voorkomen van een innesteling. De kans dat dit laatste gebeurt is echt heel erg klein, maar niet volledig uit te sluiten.

Morning-afterpil

In het kader van hormonale middelen is het goed om ook de morning-afterpil te benoemen. Volgens de huidige bijsluiter is de werking volledig gebaseerd op het uitstellen van de eisprong. Het is echter niet uit te sluiten dat het de innesteling van een eventueel toch ontstaan embryo voorkomt. In dat geval is het middel wel degelijk abortief.

IEDEREEN AAN DE PIL?

In onze samenleving wordt de pil gezien als belangrijk hulpmiddel om huwelijk, seksualiteit en het krijgen van kinderen, los te koppelen. Het idee is dat de pil ongewenste zwangerschappen voorkomt. Het is een interessante vraag of het brede gebruik van de pil abortus echt altijd voorkomt. Pilgebruik stimuleert ook een vrijere seksuele omgang. Kan een combinatie van vrijere seksuele moreel en pilgebruik ook niet leiden tot ongewenste zwangerschappen en uiteindelijk abortussen?

De pil als middel tegen ongewenste zwangerschap en in het verlengde daarvan een mogelijke abortus is het bestrijden van een kwaad

(abortus) zonder het grondprobleem aan te pakken. Seksualiteit, vruchtbaarheid en gezinsvorming, geplaatst in de kaders die God heeft gegeven mogen gezien worden als gave en opgave. Deze kaders geven ruimte, maar begrenzen ook. Gods geboden zijn ook hierin heilzaam. Daarmee zijn niet alle vragen beantwoord. In de gebroken werkelijkheid waarin wij leven zijn er ook op dit gebied moeilijke dilemma's.

In mijn werk bij de NPV-Advieslijn krijg ik regelmatig vragen over anticonceptie. Soms gaan die over de vraag of een christen gebruik kan maken van anticonceptie, ongeacht welke methode zal worden gekozen. Maar ook vragen over de verschillende methoden en hun werkzaamheid. Veel van die vragen gaan over de pil en het hormoonspiraaltje en hun mogelijk abortieve werking.

Steeds weer blijkt dat de advisering maatwerk is en het niet mogelijk is om algemene uitspraken te doen. Zoals het duidelijk is dat je niet kan zeggen 'iedereen aan de pil', kiezen wij er ook niet voor om te zeggen 'niemand aan de pil'. Het mag duidelijk zijn dat de Bijbelse noties rond vruchtbaarheid, seksualiteit en beschermwaardigheid in alle gevallen de veilige kaders vormen van onze advisering. Het maatwerk zit in het feit dat geen situatie hetzelfde is. Zo maakt het nogal uit wat iemands motief is om zorg te dragen voor de omvang van zijn gezin. Het nastreven van materiele welvaart is daarin duidelijk anders dan bijvoorbeeld de handen vol hebben aan een gezin met twee kinderen met een beperking. De vraag die belangrijk is in het gesprek over het al dan niet gebruik maken van anticonceptie is de

Pilgebruik stimuleert ook een vrijere seksuele omgang.

In een samenleving waar het praten over seksualiteit en anticonceptie vaak erg open en onbeschaamd plaats vindt, is het van belang om als christen met zorgvuldig gekozen woorden aan het gesprek deel te nemen.

vraag 'waardoor laat ik me leiden bij de keuzes die ik hierin maak in mijn leven?' en 'welke waarden zijn hierin voor mij belangrijk en leidend?'.
Ook zal een bepaald middel bij iemand aan het eind van de vruchtbare periode een andere werking kunnen hebben dan bij iemand die op de top van de vruchtbare jaren zit. Vlak voor of aan het begin van de overgang is de kans op een

abortieve werking bij de pil en het hormoonspiraaltje – zeker met aanvullende maatregelen – nihil. Het hormoonspiraaltje kan zelfs in situaties bij veel lichamelijke ongemakken een positieve invloed hebben in de beleving van seksualiteit.

In een samenleving waar het praten over seksualiteit en anticonceptie vaak erg open en onbeschaamd plaats vindt, is het van belang om als christen met zorgvuldig gekozen woorden aan het gesprek deel te nemen. Juist in de individuele advisering merken wij dat er veel eenzaamheid en onbegrip is rond de worsteling die deze onderwerpen met zich mee kunnen brengen. Schroom hierover maakt het voor sommigen zelfs lastig de NPV te benaderen met hun vraag of probleem. In de eigen familie of kerkelijke context wordt vaak geen ruimte ervaren om dit te bespreken. Hoe fijn zou het zijn als daar verandering in komt en we met elkaar dit gesprek aangaan.

NPV-Advieslijn

De NPV staat voor de zorg voor het leven. Vanuit christelijk perspectief is de NPV de vraagbaak voor medisch-ethische vragen. De NPV-Advieslijn gaat voor deskundig en persoonlijk advies rondom het begin en einde van het leven. Met veel inhoudelijke informatie en een uitgebreid netwerk verleent de NPV diensten aan leden. Zie voor meer informatie www.npvzorg.nl/advieslijn.

Liefde is een veel rijker begrip en kent meerdere lagen dan de verliefdheid of romantische liefde waartoe zij veelal wordt gereduceerd. In 1960 schreef de Engelse literator en denker C.S. Lewis (1898-1963) hierover een prachtig boekje: De vier liefdes. Het kan ons wapenen tegen het schier alomtegenwoordige misbruik van het woord liefde in onze samenleving.

Door drs. Jan Schippers, directeur Wi-SGP

Liefde in viervoud - Over misbruik en gebruik van het woord liefde

In onze samenleving wordt veel over liefde gepraat en geschreven. Liefde is het meest bezongen thema. Ook in veel romans, films en toneelstukken komt het onderwerp aan de orde. Maar heel vaak gaat het dan over één kant of verschijningsvorm van de liefde. En dan niet eens de meest wezenlijke. Zonder enige overdrijving kunnen we stellen dat in onze tijd en cultuur een vertekend beeld van de liefde domineert.

Liefde is een gelaagd en veelomvattend begrip. Met een aantal voorbeelden kan dit duidelijk worden gemaakt. Zo heb je liefde voor je vrouw

of man, je kinderen, je ouders en de verdere familie. Liefde voor vrienden (vriendschap) is weer anders dan (naasten)liefde voor burens, collega's, klasgenoten of kerkleden. Gastvrijheid is een vorm van liefde jegens vreemdelingen. Geloven in God is in essentie liefde tot God. Naast de liefde tot personen is er de liefde voor de waarheid, vaderlandsliefde en bijvoorbeeld liefde voor een bijeengebrachte verzameling, voor de natuur, voor cultuurschatten en voor de taal. Kortom, liefde is onnoemelijk veelzijdiger dan de heersende gedachte aan verliefdheid, romantische of seksuele liefde.

MISBRUIK VAN HET WOORD LIEFDE

Nu is het wel een nadeel dat de Nederlandse taal geen verschillende woorden kent voor deze onderscheiden aspecten van liefde. Voor gevende en ontvangende liefde hebben we geen afzonderlijke termen tot onze beschikking. Zo ook niet voor vriendschappelijke liefde, verliefdheid of seksuele gemeenschap. In onze taal is dit allemaal te benoemen met dat ene woord: liefde.

Het grote risico hiervan is een ijdel gebruik van het woord liefde. Dit misbruik wordt zo alledoordringend, dat haast iedereen de gangbare, zeer beperkte opvatting van liefde overneemt.

Verder de helling afglijdend komen we uit bij een 'vervorming' van liefde, die op den duur een eigen leven gaat leiden. Zo komt het dat een Schriftwoord als 'God is liefde' (1 Johannes 4:16) een diametraal andere betekenis verkrijgt. Velen vatten het inmiddels namelijk zo op: 'Liefde is god'. In zijn boekje *The Four Loves* uit 1960 schrijft Lewis dat liefde "een duivel wordt zodra zij een god begint te worden."¹ Wie zichzelf, zijn geliefde naasten en anderen wil wapenen tegen deze 'heidense omkering' van wat ware liefde is, zou naast de Bijbel dit juweeltje van Lewis moeten lezen. Het boekje *De vier liefdes* komt voort uit een aantal radiolezingen die hij in 1957 heeft gehouden in de Verenigde Staten. Op grond van de vier woorden voor liefde in het Oudgrieks onderscheidt Lewis vier facetten, lagen of trappen in de liefde. Van laag naar hoog: 1. genegenheid (*storgè*); 2. vriendschap (*philia*); 3. het huwelijk (*eros*) en 4. de liefde tussen God en mens (*agapè*).

HOGER EN LAGER

Als het gaat om de gelaagdheid in de liefde-structuur van de werkelijkheid, valt Lewis terug op Thomas à Kempis die in zijn boek *De navolging van Christus* schrijft: "Het hoogste bestaat niet zonder het laagste."² Het een kan niet zonder het ander. De nederige zaken worden opgetild in de hogere, maar tegelijk kunnen de hogere zaken niet worden geïsoleerd van de lagere. Lewis: "Elke menselijke liefde heeft op haar toppunt de neiging voor zichzelf goddelijk gezag op te eisen. Haar stem neigt ertoe te klinken als sprak ze de wil van God zelf. Ze zegt ons niet te vragen wat het kost, ze eist een totale overgave, ze probeert alle andere aanspraken terzijde te stellen en ze wil doen geloven dat alles wat we oprecht 'uit liefde' doen daarmee ook wettig is en zelfs verdienstelijk."³ Zo proberen erotische liefde en vaderlandsliefde vaak 'god te worden'. Maar dit gaat ook op voor genegenheid voor ons gezin. Denk aan moeders die zichzelf totaal wegcijferen en geheel opofferen voor hun man en kinderen. Lewis observeert heel scherp: we trappen in die valkuil doordat natuurlijke liefdes hun godslasterlijke aanspraken niet doen wanneer ze op hun slechtst, maar juist als ze op hun best zijn, puur en verheven. We moeten ons telkens realiseren dat onvoorwaardelijke trouw alleen God toekomt.

Lewis benadrukt dat de vergoddelijking van de menselijke liefde niet bestreden kan worden door haar te ontluisteren. Het hoogste staat immers niet los van het laagste. Wie het nationalisme verkeerd vindt – en dat is het, moet niet in de fout vervallen door het eigen land te verguizen, dan wel de Europese Unie of Verenigde Naties

¹ C.S. Lewis, *De vier liefdes*, Franeker 1992, p. 59. Voor deze bijdrage heb ik o.m. gebruik gemaakt van een beschouwing van E. Mackay, *C.S. Lewis en de vier trappen der liefde*, Gouda 2012.

² In het Latijn: *Summum non stat sine infimo*. Thomas à Kempis, *De imitatione Christi*, II.10.4.

³ Lewis, *De vier liefdes*, p. 12-13.

op te gaan hemelen. Met gezonde vaderlands-liefde is namelijk niets mis. Wie de uitputting van natuurlijke bronnen en het leed dat dieren wordt aangedaan zonder meer goedpraat, negeert de notie van het bijbels rentmeesterschap. Maar wanneer de liefde voor de natuur "zich opwerpt als een religie, begint ze een god te worden – en dus een duivel. En duivels houden nooit hun beloften. De natuur ontvalt hen die proberen in hun liefde voor de natuur op te gaan", aldus Lewis.⁴ Wie het benadrukken van een hechte band in het gezinsleven maar gewijmel vindt dat naar spruitjes riekt, moet niet van de weeromstuit elke vorm van gezinspolitiek naar het privédoelgebied verwijzen. Want dan wordt het belang van een goed gezinsleven voor de toekomst van de gehele samenleving veronachtzaamd.

GENEGENHEID

De onderste laag van de liefde betreft de genegenheid (*storgè*). Lewis typeert deze als de nederigste en meest verspreide liefde. Maar daarom is zij niet van minder waarde. Genegenheid vinden we vooral tussen ouders en kinderen. Maar ze strekt zich veel verder uit. Ook in het dierenrijk vinden we de liefde die dieren voor hun jongen of soortgenoten hebben. Het is dan ook de liefde die het minst scherp onderscheid maakt. "Van alle liefdes is het de meest katholieke, de minst kieskeurige, de breedste", schrijft Lewis.⁵ Bijna iedereen kan een object van genegenheid zijn. Vaak gaat het om de mensen waarmee je door omstandigheden in contact bent gekomen. In de eerste plaats je ouders, broers en zussen, opa's en oma's. Maar ook je klas- en studiegenoten of collega's en burens. Het gevende en ontvangende aspect van liefde

is bij genegenheid sterker aanwezig dan bij de hogere lagen van liefde. We zien dat al in de relatie van het kind tot de moeder. Voor voedsel en veiligheid is een baby totaal afhankelijk van z'n ouders. Wanneer kinderen ouder worden, zullen ze in de regel minder afhankelijk zijn van hun ouders. Op hogere leeftijd kunnen ouders weer aangewezen zijn op de zorg van hun volwassen kinderen.

VRIENDSCHAP

Vriendschap, in het Grieks *philia*, vormt de tweede laag in de liefde. Lewis' betoog is eigenlijk een lofzang op deze vorm van liefde, omdat zij vandaag de dag sterk wordt ondergewaardeerd. Terwijl in de oudheid en middeleeuwen de vriendschap werd gezien als de gelukkigste en de meest menselijke liefde van allemaal, als de kroon des levens en de school der deugd, heeft onze tijd er absoluut geen oog voor, zo stelt Lewis. Het is niet het hoofdgerecht in het diner van het leven, maar meer een tussendoortje, iets voor een overgebleven uurtje.

Ontvrienden

Als verklaring voert Lewis aan dat vriendschap de minst natuurlijke liefde is, het minst instinctief, organisch, biologisch, sociaal en onontkoombaar. Je krijgt er geen brok van in je keel en je hart gaat er niet sneller van kloppen, zoals bij verliefdheid. Omdat vriendschap zo 'onnatuurlijk' is, werd er in de oudheid en middeleeuwen hoog over opgegeven. En precies om dezelfde reden kunnen we er in onze van sentimentaliteit vergeven cultuur zo weinig mee. De Romantiek met haar ideaal van de romantische liefde duwde de vriendschap naar de marge. In onze tijd hebben sociale media de betekenis van vriend-

⁴ Lewis, *De vier liefdes*, p. 27.

⁵ Lewis, *De vier liefdes*, p. 41.

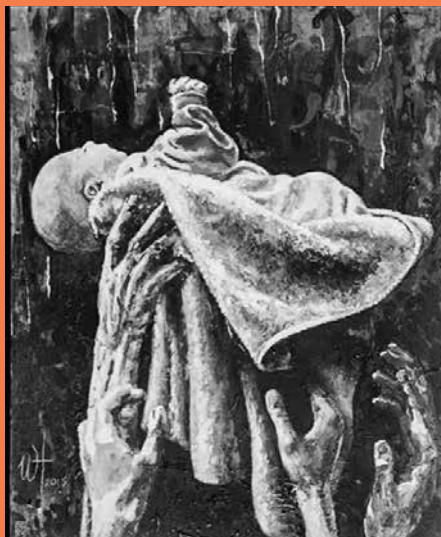
schap helemaal uitgehold doordat je mensen in je netwerk kunt toelaten door ze te 'liken' als vriend en met hetzelfde gemak ook weer kunt 'ontvrienden'.

Kerk waardeert vriendschap minder

Een andere factor is dat in de kerk de huwelijksliefde hoger wordt aangeslagen dan genegenheid en vriendschap. Het huwelijk symboliseert immers de liefde tussen Christus en Zijn bruidsgemeente. Toch komt in de Bijbel wel degelijk het beeld van vriendschap naar voren. Denk aan Mozes die met God sprak 'van aangezicht tot aangezicht, als met een vriend'. De laag van vriendschap ligt tussen die van genegenheid en huwelijk in. Vriendschap is minder algemeen dan genegenheid en minder exclusief dan huwelijksliefde. Een hechte vriendschap kan er zijn

tussen twee of meer mensen. Voor vriendschap geldt ook dat ze zichzelf niet kan redden. Omdat ze geestelijk van aard is, zal vriendschap een zeer geraffineerde vijand tegenover zich aantreffen. Wil vriendschap gezond blijven dan zal ze nog krachtiger de goddelijke bescherming nodig hebben dan de genegenheid en de huwelijksliefde. Lewis citeert een passage uit *De Christenreis* van Bunyan, over *Christiana* en haar reisgenoten die elkaar zien in het licht in het Huis van Uitlegger, nadat ze gewassen, gezalfd en gekleed waren in witte klederen: "Ze vervulden elkaar met ontzag, omdat ze hun eigen glorie niet konden zien die ze wel in de ander zien konden. Daarom begonnen ze elkaar hoger te achten dan zichzelf. Want jij bent schooner dan ik ben, zei er een; en jij bent bevalliger dan ik ben, zei een ander."⁶

⁶ Geciteerd bij Lewis, *De vier liefdes*, p. 90.

HUWELIJKSLIEFDE

De huwelijksliefde is de derde laag in de liefde, de *eros*. Bij Lewis betreft dit niet de erotiek, want hij vat eros meer in geestelijke zin op. In het huwelijk speelt ook het lichamelijke aspect, de seksualiteit, een rol. Dat duidt Lewis aan met *Venus*, de griekse godin van de liefde. Een man die uit is op het beleven van seksuele genoegens zonder eros, wil een genot, waarvoor een vrouw toevaltig de noodzakelijke apparatuur is, aldus Lewis. Eros echter doet een man werkelijk verlangen, niet slechts naar een vrouw, maar naar die éne vrouw. De minnaar begeert de geliefde zelf.

In veel culturen en landen werden en worden huwelijken gesloten zonder dat er van deze verliefdheid sprake was of is. Waren of zijn deze huwelijken daardoor fout of zondig? Nee. De

aan- of afwezigheid van hoogstaande gevoelens is niet beslissend. Wel het houden of breken van trouwbeloften, recht of onrecht, naastenliefde of egoïsme, gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid.⁷ Eros is de meest krachtige natuurlijke liefde, maar tegelijk de meest wispelturige. Op het ene moment belooft ze eeuwig trouw aan de ander. Op het andere moment kan ze diep teleurgesteld zijn in de ander en die als een baksteen laten vallen. Om zichzelf te kunnen blijven, heeft eros hulp nodig. Eros sterft af of wordt tot een duivel als hij God niet gehoorzaamt.

Lewis vindt dat moderne mensen te gewichtig doen over erotiek.⁸ Hij pleit ervoor niet volstrekt serieus te zijn als het om *venus* gaat. Want dat brengt onze menselijkheid schade toe. De waar-

⁷ Lewis, *De vier liefdes*, p. 94.

⁸ Arend Smilde, 'C.S. Lewis (1898-1963)', in: Thierry Baudet en Michiel Visser (red.), *Conservatieve vooruitgang. De grootste denkers van de twintigste eeuw*, Amsterdam 2010, p. 123.

www.Heuvelkunst.nl

Architectuur & Beeldende kunst

heid is dat wij mensen samengestelde wezens zijn. "Aan de ene kant verwant met engelen, aan de andere kant aan katten." Onze verheven passie voor onze geliefde is in een wonderlijke symbiose verbonden met een lichamelijke begeerte. Heel beeldend schrijft Lewis dat als we soms in de eros lijken te vliegen, dat venus dan het korte rukje geeft dat ons eraan herinnert dat we in werkelijkheid verankerde luchtballonnen zijn.⁹

Lewis kiest niet de positie van de onderwaardering van het lichamelijke die we bij Platonisten vinden, noch de overwaardering in onze cultuur, met haar overspannen aandacht voor seksualiteit. Hij kiest voor de visie van Franciscus van Assisi, die zijn lichaam 'broeder ezel' noemde. Dat moeten we goed interpreteren. Geen zinnig mens zal een ezel vereren of haten. Het is een nuttig, stevig, lui, hardnekkig, geduldig, vertederend en ergerlijk beest tegelijk. Soms verdient het een wortel, soms de stok.¹⁰ Zo ook ons lichaam, we hebben het lief en verzorgen het, maar soms is het onhandig en moeten we erom lachen. Kortom: ons lijf mag er helemaal zijn, maar we moeten niet overdrijven.

Het wezen van het huwelijk is volgens Lewis dat het een spiegel is van Gods liefde voor de gelovige, van Christus' liefde voor zijn gemeente.

LIEFDE VAN GOD

Is de aardse of natuurlijke liefde het een en al in ons leven? Nee, want de autonome liefde die op zichzelf staat, is als een bloem die is losgesneden van haar wortel. Zij zal niet lang bloeien, maar verwelken en vergaan. Maar 'de liefde ver gaat toch nimmermeer'?

Lewis vergelijkt onze aardse liefde met een tuin.¹¹ Ook al is ze nog zo fraai, een tuin kan zichzelf niet omheinen, beschermen tegen ongewenste indringers en van onkruid ontdoen. Daarvoor is een tuinman nodig. Waarom geven mensen dan toch zo hoog op van de aardse liefde? Lewis betoogt dat wat mensen voelen en ervaren duidt op een besef van het hogere, goede en schone dat God in hun ziel heeft gelegd. God is de Bron van liefde. Ons verlangen moet zich dus niet richten op de tuin, maar op de Tuinman: Christus.

De drieënige God - Vader, Zoon en Heilige Geest - is een volkomen gemeenschap van liefde. Daarom is God Zichzelf genoeg. Hij heeft geen behoefte aan menselijke liefde. Hij heeft ons niet nodig, maar wil ons toch nodig hebben. Daarom wilde God mensen in het aanzijn roepen, om Hem te eren, te loven en lief te hebben. Gods volmaakt gevende liefde – *agapè* of *caritas* – is geheel belangeloos en nodigt ons uit om Hem onze wederliefde te geven: liefde die uiteindelijk bij God vandaan komt en door Zijn Geest in ons hart wordt opgewekt.

Volgens Lewis verhoudt de liefde van mensen zich tot Gods liefde, zoals een reproductie zich verhoudt tot het originele schilderij, zoals een taart het spiegelbeeld is van de taartvorm.¹² Menselijke liefde is een aardse gelijkenis van een hemels geheimenis. Zo is onze genegenheid een spiegel van Gods goedheid en ontferming over mensen. God biedt ons Zijn vriendschap (Psalm 103), waarvan onze relaties met vrienden een 'reproductie' zijn. Het Bijbelboek Hooglied schildert de huwelijksliefde als de spie-

⁹ Lewis, *De vier liefdes*, p. 102.

¹⁰ Lewis, *De vier liefdes*, p. 102.

¹¹ Lewis, *De vier liefdes*, p. 117-118.

¹² Lewis, *De vier liefdes*, p. 128.

gel bij uitstek van de liefde Gods. Door de gebrokenheid en de zonde ervaren wij deze driedelige liefde meestal niet in pure vorm, maar altijd gemengd met pijn, lijden en verdriet. Dankzij Gods liefde en ontferming in Christus is dit leed dragelijk en kunnen we ook genieten van dit leven en mogen we geluk ervaren. De paradox is nu dat wij mensen de 'originele' liefde niet kunnen grijpen, niet in onze macht hebben. Wij moeten ons afwenden van onze aardse (ge)liefde en ons toewenden naar God. Het gehoorzamen en liefhebben van God komt dan op de eerste plaats. Hij transformeert onze natuurlijke liefde tot uitingen van *caritas*. Zijn genade maakt het mogelijk dat we gaan liefhebben wat of wie van nature onze liefde niet opwekt.¹³ "Gij hebt ons geschapen tot U", schreef Augustinus, "en ons hart is onrustig, totdat het rust vindt in U."¹⁴

SLOT

Met voorgaande beschouwing zijn niet alle gedachten uit het boekje van Lewis verwoord. Zo ben ik niet ingegaan op het onderscheid tussen gevende en vragende liefde, tussen onze behoefte aan liefde en waarderende liefde. Ook is de samenhang en tegenstelling tussen liefde en jaloezie niet aan de orde gekomen. En dat het tegenovergestelde van liefde niet haat, maar onverschilligheid is. Denk aan de gelijkenis van de

talenten, waarbij de laatste knecht het ene geschonken talent in de grond begraaft.¹⁵

Het verzet tegen institutionalisering van de liefde zoals dat met name sinds de jaren '60 van de vorige eeuw naar voren komt, leidt tot vervorming en zelfs verkering van de liefde in haar tegendeel. Het opheffen van allerlei taboes en het propageren van de vrije liefde hebben niet geleid tot reductie van pornografie of een betere beheersing van seksuele driften. We zien eerder het tegendeel.¹⁶ De verwarring is alleen maar groter geworden door de verhaspeling van lust en liefde.¹⁷

Lewis' betoog opent onze ogen voor de oneindigheidsdrang van de menselijke, natuurlijke liefdes: *storgè*, *philia* en *eros*. Als deze tot een god worden, worden ze niet minder dan duivels die uit zijn op verwoesting van levens, ontwrichting van huwelijk en gezin, resulterend in een onleefbare samenleving. Door de Tuinman weg te sturen, dachten we zelf een veel mooiere, geurende tuin van vrije liefde te creëren. Maar zie, onderhand zitten we in verwarring op een stinkende mesthoop. Liefde is niet los verkrijgbaar. Want liefde heeft een verwijzend karakter. Zij komt bij God vandaan. De liefde die wij mogen ervaren, ontvangen en geven, komt uit de Bron van liefde: God de Schepper van alle dingen.

¹³ Lewis, *De vier liefdes*, p. 128.

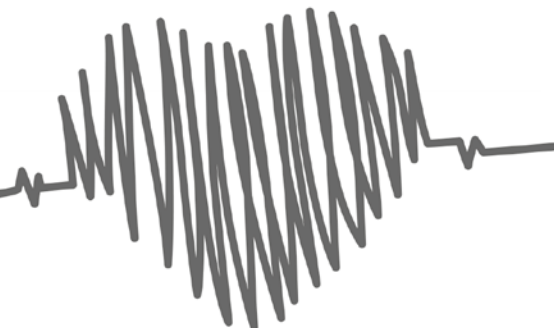
¹⁴ Aurelius Augustinus, *Belijdenissen*, eerste boek, I, 1; vertaling door A. Sizoo, Middelburg 2011.

¹⁵ Met de talenten zijn Gods liefdegaven bedoeld die wij in Zijn dienst besteden door die te delen met anderen. Zie de uitleg van deze gelijkenis door ds. J. Koppelaar in: *Geboeid door geld en goed. De gereformeerde gezindte tussen materialisme en vreemdelingschap*, Leiden 1991, p. 29 e.v.

¹⁶ Vgl. H.W. de Knijff, *Venus aan de leiband. Europa's erotische cultuur en christelijke sexuele ethiek*, Kampen 1987, p. 283-284.

¹⁷ Voor wie meer hierover wil lezen, zie: W. ter Horst, *Eerherstel van de liefde*, Kampen 1992; J. Windig, *Geïnspireerd liefhebben. Een introductie in de bijbelse manier van denken en doen met het oog op mensen en vraagstukken van deze tijd*, Heerenveen 1992; D. Langhenkel, *Liefde is niet los verkrijgbaar*, Dronten 2013.

WANNEER BEGON JOUW HART TE KLOPPEN ?

Wist u dat een babyhartje drie weken na de bevruchting al klopt?
Het kindje leeft dus al, terwijl veel vrouwen op dat moment nog niet eens weten dat zij zwanger zijn.
Hoe wonderlijk!
Na de geboorte beschermen we kinderen terecht tegen van alles.
Met traphekjes voorkomen we dat ze van de trap af vallen en we kopen veilige autostoeltjes voor hen.

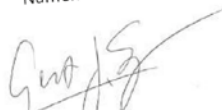
Als je beseft dat een hartje na drie weken al klopt
en hoe waardevol kinderen voor ons zijn,
dan verdienen ook de allerkleinsten bescherming en zorg
en hun aanstaande moeders onze steun.
Daarom organiseren we dit jaar opnieuw een Week van het Leven, en stellen daarbij de vraag:

Wanneer begon jouw hart te kloppen?

We gaan een bewustwordingscampagne in diverse media starten
en hopen dat mensen dan over deze vraag na gaan denken.
Zonder uw hulp lukt dat niet, want daar is veel geld voor nodig.
Daarom starten we nu een crowdfundingactie.
Hoe meer geld er wordt gegeven, hoe meer aandacht tijdens de Week van het Leven.

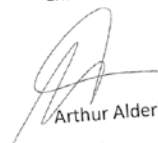
→ **Laat uw hart spreken door een gift te geven op weekvanhetleven.nl**
of maak een gift over op NL07 RABO 0382 2947 77 t.n.v. Stichting Platform Zorg voor Leven.
En vergeet niet om ook andere mensen warm te maken voor deze actie.

Namens de allerkleinsten: heel hartelijk dank!

Gert-Jan Segers
ChristenUnie

Kees van der Staaij
SGP

Esmé Wiegman - van Meppelen Scheppink
NPV zorg voor het leven

Arthur Alderliesten
VBOK

Kees van Helden
Schreeuw om Leven

De legalisering van abortus is een van de gevolgen van de tumultueuze jaren '60. De Baas in eigen buikbeweging streed voor een recht op zelfbeschikking om een zwangerschap te beëindigen. Dat ging ten koste van het recht op leven van de foetus. In de abortuswet is een poging gedaan beide belangen in balans te brengen. De vraag is of de praktijk in abortusklinieken ook beide belangen in het vizier heeft.

Samenstelling: mr. Corry-Anne van der Tang-Everse, wetenschappelijk medewerker WI-SGP

In de huidige abortuspraktijk is het recht op leven onvoldoende gewaarborgd

Drs. Corinne Ellemeet, Kamerlid voor GroenLinks

Onze moeders en oma's hebben in de jaren '60 veel strijd moeten leveren om 'baas in eigen buik' te zijn. Waar in veel landen het ondergaan van een abortus tot vandaag de dag nog steeds illegaal is, is dit in Nederland al decennia een

groot goed. Hier zijn zij gelukkig niet veroordeeld tot de gevaarlijke en soms zelfs levensbedreigende methodes in sommige delen van de wereld.

Maar ook in Nederland zijn we volgens mij nog lang niet klaar: uit onderzoek van de stichting Rutgers blijkt dat het taboe op abortus de laatste jaren groter is geworden. Vrouwen weten niet goed waar ze terecht kunnen voor onafhankelijke keuzehulp. Ze hebben nog steeds een betuttelende bedenktijd van 5 dagen. Daarom ben ik het oneens met de stelling dat in de huidige abortuspraktijk het recht op leven onvoldoende is gewaarborgd. Sterker nog, ik zou graag de stelling willen omdraaien: de huidige abortuspraktijk sluit

in mijn ogen nog onvoldoende aan op wat vrouwen nodig hebben.

Ik geloof niet dat er ook maar één vrouw is die lichtzinnig een beslissing over abortus maakt. Het is voor iedere vrouw een persoonlijk drama. En daarom moeten wij als politiek er juist alles aan doen hen te beschermen tegen verdere stigmatisering en taboes. Hierover praten en het krijgen van neutrale hulp en begeleiding - bij welke keuze dan ook - is van uiterst belang én op dit moment nog onvoldoende.

Ik ben dan ook blij dat het nieuwe kabinet meer geld voor neutrale keuzehulp uittrekt, maar er moeten meer stappen worden gezet. De abortuspil bij de huisarts moet ook beschikbaar worden gesteld. Juist de huisarts kent zijn of haar patiënten door en door. Deze vertrouwensband en laagdrempelige hulp is cruciaal voor vrouwen die extra hulp en steun nodig hebben.

Uit evaluaties blijkt telkens dat de abortuswet in Nederland zorgvuldig wordt uitgevoerd. Ik ben er trots op dat een vrouw zelf kan beslissen of ze een abortus wil. Laten we in Nederland vooruit gaan en niet achteruit.

Kees van Helden, directeur van de Stichting Schreeuw om Leven

Wat is leven? Wanneer spreken we over leven? De wetenschap is hier heel duidelijk over: Van leven kan gesproken worden als er zich ook een proces afspeelt van begin (bevruchting) tot eind (dood). Een bevruchte eicel is het begin van het menselijk leven. Er

vinden stofwisselingsprocessen, celdeling, celdifferentiatie, weefselvorming, groei en structuurvorming plaats. Drie weken na de bevruchting is er al een hartslag. De meeste vrouwen weten dan nog niet eens dat ze zwanger zijn.

Ieder menselijk leven heeft een begin. Een abortieve ingreep middels een chemische abortus, curettage of D&E beëindigd menselijk leven op een gruwelijke wijze. Bij welke termijn dan ook. Niet ingrijpen tijdens een zwangerschap betekent dat een kindje kan uitgroeien tot een volwaardig zelfstandig leven. Een mens dat kan ademen, voelen, praten, denken en een mening vormen. Neem bijvoorbeeld de mening dat tot 24 weken een kindje nog niet levensvatbaar is en daarom geaborteerd kan worden. Een ieder die die mening heeft, leeft nog. De kinderen die geaborteerd zijn hebben geen stem en kunnen niet vertellen wat zij er zelf van vinden. Er wordt voor hen en over hen besloten.

Op 19 september 2016 ging minister Plasterk overstag om ook doodgeboren kinderen op te laten nemen in het persoonsregister. Ook kinderen die vòòr 24 weken zijn geboren, worden dus aangemerkt als een persoon. Op 14 juli dit jaar stemde de ministerraad hiermee in. De wet zal naar verwachting op weinig tegenwerking in de Eerste en Tweede Kamer stuiten. Het staat dan vast: Ook kinderen van jonger dan 24 weken zijn een persoon. De consequentie: een abortus voor die tijd is dan het doden van een persoon.

Volgens artikel 3 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens heeft een ieder het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon. Artikel 5 vervolgt: "Niemand zal onderworpen worden aan folteringen, noch aan een wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing."

In een abortuscentrum wordt volledig voorbijgegaan aan de rechten van een persoon, van een kind. Deze persoon wordt niets gevraagd, heeft geen invloed op de beslissing over zijn of haar eigen leven. In de huidige abortuspraktijk is het recht op leven niet onvoldoende maar zelfs totaal niet gewaarborgd. Elk kind dat in een abortuscentrum met een abortus te maken krijgt, sterft.

In de moderne tijd is geen wezenlijke plaats ingeruimd voor het gezin als een van de meest stabiele gemeenschappen van de samenleving. Er is geen band met elkaar en mensen zijn voortdurend op zoek naar hindernissen om hun (erotische) passie levend te houden, aldus de conservatieve denker Tom Zwitser in zijn nieuwste publicatie.

Dr. Klaas van der Zwaag, redactievoorzitter van Zicht

Een conservatief pleidooi voor het gezin

Zwitser staat bekend vanwege zijn spraakmakende boeken die hij uitgeeft en zelf schrijft. Zijn boek *Permafrost* uit 2017, gericht tegen de liberale Anglo-Amerikaanse strijd van zogenaamde vrijheid en democratie tegen de rest van de wereld, was bedoeld als eerste deel in een trilogie. Nu verschijnt deel twee, *Heerlijke platte wereld*, met een kritiek op het moderne platte en simplistische beeld van de werkelijkheid dat geen recht doet aan de diepere metafysische achtergronden en het gelaagde karakter ervan.

Zwitser beschrijft de fundamentele gevolgen van de moderniteit voor wat hij ziet als de vier

belangrijke centra van het bestaan of lagen van de werkelijkheid: de ziel, het huwelijk, het volk en God. "In ieder volksleven waar de moderniteit nog weinig invloed heeft zijn dit vier fundamentele lagen van het bestaan. Overal waar de moderniteit significante invloed heeft, zijn deze vier grote begrippen uitgehold.", schrijft hij. Deze centra vormen het transcendente karakter van de werkelijkheid. In aansluiting op Thomas van Aquino verstaat Zwitser hieronder de openheid van de werkelijkheid naar God en elkaar, tegenover een dualistische visie waarin mensen als atomen niet in een bezielde verband leven en waar mensen niet open staan voor God.

LIEFDE EN TROUW

Zwitser geeft in het boek sterke analyses over de verhouding tussen liefde in seksueel opzicht en de trouw. Het is de strijd tussen eros en passie aan de ene kant en thymos, een oud-Grieks begrip dat te vertalen is met eer, trots, eigenwaarde en de kracht van de ziel, aan de andere kant. De vier zaken die verdrongen worden in de ziel, het huwelijk, het volk en God zijn achtereenvolgens: thymos, vaderschap, leiderschap en de Bron of Grond van het leven. Het ruimteschepende element van de vier bestaanslagen is in de moderne tijd afwezig geraakt. De teloorgang van de thymos dateert al vanaf de late Middeleeuwen. Zwitser laat zien aan de hand van de laatmiddeleeuwse hofcultuur dat de liefde excessieve lust werd en het huwelijk plichtmatige voorplanting. Eigenaars van landgoederen trokken naar de stad en vormden daar aan hoven een luxecultuur die de oorsprong was van de koopmans- en bankiersklasse. Zwitser ziet hierin de oorsprong van de elite die groeit en zich steeds meer vervreemdt van het volk en de dragende gemeenschappen: "De passie maakt van de man een zwervende ridder, die niet meer op zijn plaats te vinden is: als hoofd van een familie en landgoed met bijbehorende gemeenschap. Het vaderschap was de grote verliezer van de erotisering en hoofse liefde." Het gevolg is dat men niet alleen te maken heeft met een jonge elite die volledig zonder vaders opgroeit, maar ook met een volk zonder leiders. "Het volk verliest haar concrete en vaderlijke leiderschap en gaat in feite over tot verwezing.", is zijn conclusie.

TRISTAN EN ISOLDE

De troubadoursage van Tristan en Isolde drukt een radicale afwijzing van het huwelijk en de monogame moraal van de kerk uit en kan alleen woekeren op de echtbreuk. De sage laat zien dat

De passie maakt van de man een zwervende ridder.

liefde zonder eer en trouw niets anders dan zelfliefde kan zijn. De erotisering zet zich volgens Zwitser tegenwoordig versneld door. Hij verwijst naar de Amerikaanse schrijver Christopher Lasch die heeft aangetoond dat relaties waarin het alleen om de passie draait, vrijwel zeker bezwijken: "Er is geen concreet maatschappelijk weefsel meer waarin liefde is geworteld. De transcendente relatie tussen man en vrouw kent geen analoge weerspiegeling meer in een besef van eeuwigheid, in een ziel en een gemeenschap." De gezinsrelaties hebben geen wortel meer. Man en vrouw zijn atomen die in een lege ruimte zweven en zich steeds moeilijker aan elkaar kunnen binden. Het gevolg is dat seks instrumenteel is geworden, overal te beoefenen is met virtuele hulpmiddelen en is losgemaakt van het eigen lichaam.

ANTI-MORAAL

Terwijl de middeleeuwse Kerk van bovenaf een zuivere moraal oplegde, legt de staat van nu van bovenaf een anti-moraal op, die echtbreuk en overspel steunt. "Wie een huwelijk wil breken kan zijn gang gaan. Het huwelijk is geen onverbrekelijk verbond meer, maar een contract dat door willekeurig welke partner op ieder moment unilateraal ontbonden kan worden."

AFWEZIGE VADER

Mensen worden steeds onvolwassener, vindt Zwitser, steeds minder tot evenwichtig en fundamenteel menselijk handelen in staat. Stabiele gemeenschappen gaan teloor. Thuisloosheid kenmerkt velen. De meeste opgroeiende kinderen hebben moeite om uiteindelijk zelf een stabiel karakter te krijgen om bijvoorbeeld te trou-

wen voor het leven en een huis en gezin te besturen. Zonder stabiel thuis wordt het fundament onder het kind weggeslagen. Er groeien in Nederland al 500.000 kinderen op zonder vader, vanwege de juridische praktijk dat kinderen standaard aan de moeder worden toegewezen. Kinderen worden nu het alleenrecht van de vrouw, terwijl een aanwezige vader geen vereiste, laat staan een noodzaak meer is, aldus Zwitser.

Hij wijst op de heilloze gevolgen voor het gezin. Het individu is alleen geïsoleerd overgebleven, in tegenstelling tot de oude gemeenschappen waarin mensen nog geboren werden uit echte moeders. De meeste huishoudens in Nederland zijn eenpersoonshuishoudens, tweeverdieners zonder kinderen, eenoudergezinnen of samengestelde gezinnen met kinderen uit meerdere huwelijken of relaties. Er is geen band met elkaar en mensen zijn voortdurend op zoek naar hindernissen om hun passie levend te houden. "De idee van de passie moet via de opinie breed verkondigd blijven worden, willen mensen zich voortdurend van hun naasten en geliefden blijven scheiden.

RUSTPLAATS

Zwitser zegt mooie dingen over het belang van rust en het gevoed worden van de ziel. De rust heeft geen basis meer, maar de rustplaats is een "uithijg- en oplaadpunt" geworden. Het gezin is geen autonome entiteit, maar kan alleen bestaan bij gratie van de wederkerige relatie met

Het gezin wordt een zorgenkindje dat in de afgelopen honderdvijftig jaar alleen maar meer hulp en therapie opslurpt.

de *Grossfamilie* en de hechte leefgemeenschap, maar ook door gedegen zorg voor de ziel. Als de familie en gemeenschap vernietigd zijn door onder meer de staat, wordt het gezin een zorgenkindje dat in de afgelopen honderdvijftig jaar alleen maar meer hulp en therapie opslurpt. Gezin en huwelijk vormen de instituties die een vitale gemeenschap nodig hebben om te blijven voortbestaan, aldus Zwitser. "Een volk zonder beschermde huwelijksmoraal en vitaal gezinsleven kan geen weerbare gemeenschappen met gezonde burgers voortbrengen." Het grootste verlies van deze tijd is dat van een vitale grondlaag, waardoor het gezin een luchtbel geworden is.

GEVOLGEN REFORMATIE

Zwitser stelt dat de Reformatie geleid heeft tot een dualisme in de werkelijkheid en tot het prijsgeven van de wereld aan de secularisatie, de ontzieling en aan het vlees. Het protestantisme belijdt wel met de mond de goede schepping en de objectieve geloofsstructuren, maar laat dat uit de handen glijden, zodat men op den duur niet meer in staat is om ook nog de goede schepping, de goede natuur en de volkskerk te belijden. De neiging ontstaat om de buitenwereld tot het domein van heidendom en atheïsme te bestempelen en daarmee de schepping aan de duivel prijs te geven.

Zo'n christendom is volgens Zwitser niet uit op kerstening van, maar op terugtrekking uit de werkelijkheid. Het idee van de zuivere kerk als optelsom van zuivere gelovigen is het resultaat van deze uit de context getrokken heiliging van het dagelijks leven. De volkskerk en de goede schepping zijn zo langzaam ten onder gegaan. De grens tussen wereldse stad en hemelse stad bij Augustinus wordt steeds scherper en staat volgens Zwitser haaks op het katholieke herstel van de transcendente werkelijkheid.

De grens tussen wereldse stad en hemelse stad bij Augustinus wordt steeds scherper.

KATHOLIEK

Zwitser denkt katholiek in die zin dat alle lagen van de werkelijkheid analoog met elkaar zijn verbonden, een diepe band tussen God en schepping, het bestaan van een objectieve orde en de wil tot het Goede, het centrum van de mens dat zich opent voor God en diens genade. Thomas van Aquino kiest voor de schepping als primair feit, Luther voor de zondeval en het opkomend deïsme doet de rest: God kan niet meer aan de schepping verbonden zijn.

Het heilloze gevolg is volgens Zwitser dat mensen door hun verlies aan een centrum buiten zichzelf en de interne banden van huwelijk, gezin, familie en gemeenschap, door externe middelen van de staat bijeengehouden worden. De moderne mens is afgesneden van God en heeft geen ziel meer die hem boven zichzelf uittilt, wat hij noemt "transcendeert". Deze mens beweegt niet meer in de vier lagen van het bestaan en is als het ware in bevroren toestand. Uiteindelijk gaat het volgens Zwitser om een individu dat niet op zichzelf gericht is, een gesloten waarde vertegenwoordigt, maar om een ziel die zijn menselijke vrijheid (her)vindt door zichzelf te overstijgen.

ONTERECHE KRIEIEK

Zwitser laat zien hoe fundamenteel gezin en seksualiteit gedijen in stabiele gemeenschappen die open staan voor God en elkaar. Zijn kritiek op de ontbindende kracht van het protestantisme is mijns inziens te ongenueanceerd. Juist de theocratische traditie binnen het calvinisme heeft laten zien hoe belangrijk sociale gemeenschappen zijn die wortelen in Gods normatieve scheppingsorde die we niet ongestraft kunnen verwerpen. Daarbij heeft ook de overheid een publieke rol richting de samenleving in het licht van de Bijbel. Terecht waarschuwt Zwitser tegen een almachtige invloed van de staat, met name als het gaat om het promoten van een liberaal-progressieve agenda. Ondertussen kunnen protestanten en katholieken goed de handen ineen slaan voor het formuleren van een gezamenlijke ethiek, met name op het punt van huwelijk, gezin en seksualiteit. Dat lijkt mij de belangrijkste winst van dit boek voor reformatische gelovigen.

N.a.v. Tom Zwitser, *Heerlijke platte wereld. Filosofische schetsen over liefde, stedenbouw, metafysica en godsdienst*; uitgeverij De Blauwe Tijger, Groningen, 2017, 178 blz.; € 18,50.

In onze wereld werken zo'n twee miljoen kinderen als slaaf in de seksindustrie. Het aantal kinderen dat seksueel misbruikt is, is meer dan een ver-tienvoudiging daarvan. Het zijn de allerarmsten die kwetsbaar zijn. In dit artikel gaan we na hoe groot het probleem is en wie de slachtoffers en betrokken actoren zijn. Daarna komt de vraag op welke oplossingen mogelijk zijn en wie er nu aan zet zijn.

Hans van 't Land, Politiek Adviseur bij IJM Nederland

Grenzeloos misbruik van kinderen

De plaag van kinderprostitutie en cyberseks treft miljoenen allerarmsten

Sadhna¹ groeide op in een plattelandsdorp in India. Haar vroege jeugd is onbezorgd, in een liefdevol gezin met tal van vriendjes om haar heen. Ze spelen in het decor van rijstvelden, plukken rijpe mango's en doen klusjes in huis. Tot haar vader sterft – Sadhna is dan 11 jaar. Met haar moeder en zusje trekt ze naar de grote stad Calcutta. Ze zijn arm en moeten hard werken om

te overleven. Een vrouw biedt haar een baantje aan, maar dat blijkt een foute keuze. De ruimte waar ze binnengebracht wordt, stinkt naar sigaretten, drank en de vele mannen die aanwezig zijn. Ze wil weg, maar kan niet weg. Wel krijgt ze een glas water. Dan weet ze niets meer, maar als ze ontwaakt merkt ze dat ze ontmaagd is. En dat ze eigendom is van de vrouwelijke eigenaar van

¹ Sadhna is niet haar echte naam.

een privé-bordeel. Nacht na nacht wordt Sadhna misbruikt. Ze verliest alle hoop en zelfwaarde. Dit gaat door tot ze wordt bevrijd door de politie en IJM en de daders worden opgepakt en be-recht. Anno nu is Sadhna bijna gediplomeerd *social worker*. Zij weet als geen ander dat iedere dag duizenden meisjes in India misbruikt worden.

STRIJD TEGEN PLAAG VAN GEWELD

Wereldwijd zijn er zo'n 45 miljoen moderne sla-ven – vooral vrouwen en kinderen.² Seksuele uit-buiting van zo'n twee miljoen kinderen is wel de overtreffende trap van onrecht. De allerarmsten in deze wereld leven in sloppenwijken van grote steden of in door klimatologische ontwikkeling getroffen gebieden. Daar is honger, gebrek aan toekomstperspectief, grote kans op infecties en dodelijke epidemieën en nauwelijks inkomen om rond te komen. Ontwikkelingsbeleid, ook die van Nederland, moet daar verandering in brengen. Toch blijkt uit onderzoek van de VN dat deze meest kwetsbare mensen vooral de nimmer af-houdende plaag van geweld vrezen.³ Voor hen is er geen eerlijke rechtshulp; geweld komt juist ook van politiezijde. Hen overkomt verkrachting, illegale detentie of huiselijk geweld.⁴ De aller-armsten zijn vooral kwetsbaar door hun rechte-loze positie. En mede daarom zijn kinderen zoals Sadhna prooi voor mensen die hen gebruiken voor seksuele lusten of financieel gewin.

We kunnen dus spreken van een epidemie van seksueel geweld.⁵ De afhankelijkheid van de al-lerarmsten en hun gebrek aan toegang tot recht betekent dat seksueel geweld diep in systemen

Wereldwijd zijn er zo'n 45 miljoen moderne slaven. We kunnen dus spreken van een epidemie van seksueel geweld.

en gemeenschappen geworteld zit. Een rijke man in een Peruaans dorp heeft immers niets te vrezen van de rechterlijke macht, zelfs al stelt het bewijs hem schuldig. Geweld tegen vrouwen en verkrachting van minderjarigen is genormali-seerd ondanks dat de nationale wet dat ver-biedt. Het zijn niet alleen de rijken tégen de ar-men, ook binnen families zijn meisjes soms niet veilig. Vanwege hun vader of oom – rechtshulp is immers ver te zoeken. Dan zijn zelfs scholen niet veilig voor meisjes vanwege de dreiging van verkrachting.

KINDERSEKSTOERISME EN CYBERSEKS

Seksueel geweld is niet alleen een voortwoeke-rende epidemie maar ook een markt waar valt te verdienen voor ondernemers. Deze wereldwijde markt genereert naar schatting zo'n 150 miljard dollar.⁶ De meisjes hebben geen geld of oplei-ding, maar een lichaam om te verkopen; op de Filipijnen, waar IJM ook werkzaam is, is dat een bekend patroon. Meisjes uit arme gezinnen wor-den met een smoes en onder prachtige vooruit-zichten meegelokt en kunnen niet meer terug. Deze afschuwwekkende markt is sterk gekop-peld aan mensensmokkel. Kinderen die aange-boden worden in Cambodja komen bijvoorbeeld vaak uit Thailand. Van de kinderen die IJM be-vrijdde op de Filipijnen was maar liefst 54

² Global Slavery Index 2016 – beschikbaar via globalslaveryindex.org.

³ United Nations Settlements Program, *The challenge of slums. Global report on human settlements* (2003).

⁴ World Bank, *Voices of the poor* (2000).

⁵ Haugen & Boutros, *The Locust Effect* (2014).

⁶ IJM, Fact Sheet Cebu Philippines (2015).

Sekstoeristen in Thailand zeggen nauwelijks 'nee' als hen een minderjarig meisje wordt voorgehouden.

procent tussen de 1 en 12 jaar.⁷ Ook kinderen van nog geen jaar oud werden bevrijd. Deze uitbuiting is niet enkel een binnenlands probleem of te wijten aan de gebrekkige rechtsstaat. Ook in westerse landen kennen we het verschijnsel van de pedofiel die zich vergrijpt aan jonge kinderen. Veel van deze mannen zijn actief op het internet waardoor hun misbruik letterlijk grenzeloos wordt. Alleen al vanuit de VS zijn er maandelijks duizenden cases van daders die zich op de Filipijnse seksslavenmarkt begeven. Door livestreaming en grote hoeveelheid kinderpornobeelden op (dark-)websites hoeven sekstoeristen hun land niet meer uit. Dat is een nieuwe markt die schrikbarend groeit en gelijke tred houdt met de groei van de toegang tot het internet wereldwijd. Van een collega in het veld vernam ik de grote zorg die er is dat cyberseks zich vanuit de steden, waar nu goed internet is, verplaatst naar verborgen resorts waar geen pottenkijkers zijn.

DADERS

Wie zijn de daders eigenlijk en wat zijn hun beweegredenen? Allereerst is er de genoemde groep van lokale mannen die een kind uit de buurt misbruiken en weten dat dit geen gevolgen heeft. Verder zijn er de mannen die doelbewust kinderen smokkelen en vermarkten. Voor hen is er het risico dat ze gesnapt worden, maar dit ondernemersrisico is niet erg hoog. Zij zijn de aanbieders die misschien niet zelf het kind misbruiken. Dan zijn er de mannen die duidelijk op

zoek gaan naar seksueel contact met minderjarigen. Ook Nederlandse daders zijn er veel, vaak met een pedofiele voorkeur die niet met psychologische hulp controleerbaar gemaakt is. Omdat in ons land hun seksuele voorkeur niet bevredigd kan worden, gaan ze 'ondergronds'. In een gesprek met een betrokken agent vertelde hij dat invallen op adressen waar kinderporno of livestreaming wordt vermoed, de verdachte vaak opluchting vertoont. Hun leven was een destructief dubbelleven.

Maar voor veel daders betekent één stap op de weg een eerste in een hele reeks. Eenmaal in het netwerk doemen veel aantrekkelijke mogelijkheden op. Een trip naar de Filipijnen inclusief een ontmoeting met een minderjarig kind wordt vaak niet geweigerd, of een livestreaming waar de shows steeds meer bizarre vormen aannemen. Het is als een menukaart: zodra die op tafel ligt, kiest een dader verschillende gangen. Zo komt het dat bezitters van kinderporno vaak betrokken zijn bij livestreaming of seksreizen.

Tot slot is er de grote groep mannen die niet per se op zoek is naar seksueel contact met minderjarigen maar wel toehapt als het voorgelegd wordt. Sekstoeristen in Thailand zeggen nauwelijks 'nee' als hen een minderjarig meisje wordt voorgehouden. Ook in Nederland zijn veel bezoekers van prostituees zich niet bewust van de leeftijd. Uit de praktijk van Watch Nederland (een initiatief om daders op te sporen) blijkt dat het overgrote deel van de mannen op 'foute' websites een minderjarig slachtoffer willens en wetens niet voorbijgaat.

STRAFRECHTELIJK VERVOLGEN

Onrecht moet worden bestraft en uitbuiting gestopt. Dat is allereerst de taak van de overheid.

⁷ UNICEF, *A Familiar Face. Violence in the lives of children and adolescents* (2017).

Er zijn echter tal van redenen waarom deze waarheid geen werkelijkheid is. In veel gevallen van seksueel misbruik is er sprake van schaamte. Dit geldt in Nederland én in bijna alle culturen. Vertrouwen is een belangrijke notie om openbaar te komen, maar schaars. Als de politie corrupt is of niet in staat om daders te vervolgen vanwege gebrek aan bevoegdheden en kennis, blijft daarnaast de plaag van geweld onbeantwoord. Veel rechtsstaten in deze wereld, hoe fragiel ook, kennen duidelijke wetten die misbruik van minderjarigen en mensensmokkel verbieden. Maar het juridisch systeem brengt deze niet ten uitvoer.

Een derde uitdaging is de bewijslast. Met name in het geval van cyberseks is het moeilijk om een dader te vinden en voldoende bewijs tegen hem te verzamelen. Internet kent veel anonimiteit en mogelijkheden om gedrag te maskeren. Maar ook kinderprostitutie is vaak zeer goed ondergedoken. Lokale politie moet ver boven haar niveau werken om de verdachte veroordeeld te krijgen – het is dan vaak eenvoudiger om een andere zaak van de plank te pakken. Tot slot is er, ook voor de Nederlandse politie, simpelweg teveel aan materiaal en zaken. De Nederlandse meldingen van kindermisbruik (vaak pornobeelden) neemt per jaar enorm toe. In deze beelden zijn vaak wel kleine haakjes te vinden zoals hoe de plaats delict eruit ziet, maar er moet veel vergeleken en uitgezocht worden voordat het bewijs sluitend is en er een interventie plaatsvindt.

NEDERLANDSE POLITIE EN NGO'S

De Nederlandse politie verzet met zo'n 150 man iedere dag indrukwekkend werk om kindermisbruik tegen te gaan. Er is echter een groot gebrek aan capaciteit. Daarom selecteert de politie vooral op grote zaken of zeer ernstige delicten en is de keuze gemaakt om proactief te interve-

niëren in Oost-Azië. De Nederlandse politie, mareschaussee en Openbaar Ministerie acteren meer proactief in internationale kwesties. Zo zijn hiervoor twee liaison officers in Thailand en op de Filipijnen gestationeerd. Zij zijn de verbindende schakel tussen buitenlandse politieautoriteiten en de Teams Bestrijding Kinderporno en Kindersekstoerisme (TBKK). Deze stationering is effectief en gelukkig al meermaals verlengd.

Daarnaast is er een belangrijke stap gezet in het verhinderen van overtredingen door Nederlandse daders. Het zogenoemde barrièremodel is gericht op kindersekstoerisme en dus minder op online misbruik. In dit model gaat men uit van diverse fasen waarin kindermisbruik wordt gepleegd. Zo is er de voorbereiding en vertrek, de reis, het verblijf, de kindselectie en uiteindelijk strafproces. Op verschillende momenten in elke fase is er mogelijke betrokkenheid van derden en kunnen signalen opgevangen worden. Ter illustratie: de meeste mannen moeten bij de GGD langs voor inentingen. Het komt voor dat ze vertellen dat ze als sekstoerist naar Thailand gaan. Ook reisorganisaties kunnen signaleren als mannen naar risicogebieden trekken en bepaalde hotels boeken. Deze signalen gaat de politie bundelen om uitreizen te voorkomen of om verdachten te volgen zodat het strafproces leidt tot veroordeling.

Er zijn meerdere zwakten waarmee opsporingsautoriteiten te kampen hebben. Allereerst het al genoemde gebrek aan capaciteit, niet alleen in Nederland, maar ook in de bestemmingslanden.

Tot slot is er, ook voor de Nederlandse politie, simpelweg teveel aan materiaal en zaken.

Op de Filipijnen deed de lokale politie steeds meer aan de strijd tegen kinderprostitutie, maar worden deze teams uitgekleeft. Daar zit meteen een tweede uitdaging: de politie heeft in internationale zedenzaken veelal te maken met internationale politiek. Veel landen controleren nauwelijks wie binnenkomt, hebben niet de capaciteit om verdachten te volgen of missen bevoegdheden. Zo zijn landen vrijstaten voor misbruikers. Tot slot is veel kindermisbruik niet bekend. Veel aangiften worden niet gedaan omdat er sprake is van schaamtegevoelens of machtsrelatie, of komen cijfers niet openbaar vanwege politieke gevoeligheid. IJM-medewerkers merken vaak dat kindermisbruik ontkend wordt door overheden.⁸

Opsporingsautoriteiten kunnen daarom nut hebben van Non-Gouvernementele Organisaties (NGO's), wat gelukkig meer vorm krijgt. Daar is veel kennis over kinderprostitutie en cyberseks ter plaatse. Op pornomateriaal of livestreams is vaak iets waarneembaar van de opnamelocatie. Zo leidde een afschuwwekkende video waarop een meisje het misbruik niet overleefde, tot de uiteindelijke dader omdat het hout van de trap en het raamkozijn herkend werd als zijnde gelokaliseerd in een wijk van Manila. Undercoveragenten van IJM kennen risicowijken als hun broekzak en houden talloze huizen in de gaten.

Een andere belangrijke rol die IJM vervult, is het doel om via casework het juridisch systeem te verbeteren. Waar politieautoriteiten vaak voor makkelijke winst gaan, kan IJM jaren besteden aan een enkele zaak. Rechtbanken in bijvoorbeeld India draaien zo langzaam dat het voor armere bevolking onmogelijk is om een advocaat zo lang te bekostigen. NGO's kunnen zaken

oppakken en vasthouden zodat er jurisprudentie ontstaat die buitengewoon relevant is. Ook traint IJM politieagenten en rechters in het omgaan met misbruikzaken. Het verhoor met een misbruikslachtoffer vergt tact en geduld voordat het als bewijs kan worden opgenomen.

ROL VAN DE POLITIEK

Kindermisbruik is een internationaal probleem. Vooral nu door het internet grenzen vervagen en cyberseks enorm toeneemt. Slachtoffers zijn doorgaans de meest kwetsbare kinderen die in veel reguliere ontwikkelingssamenwerking ook de boot missen. Slavernij bestaat nog in deze wereld. Het bewijst dat rechtsstaten niet functioneren en dat positieve ontwikkelingen niet inclusief en duurzaam zijn. Miljoenen mensen zijn rechteloos en ontberen het meest essentiële in het leven: vrijheid.

De Haagse politiek, gezeteld in de stad van vrede en recht, kan veel betekenen voor deze slachtoffers en in het voorkomen van misbruik. Er is, ten eerste, meer capaciteit nodig bij de opsporingsdiensten van kinderporno en kinderseksstoerisme. 'Elke burger moet BOA worden om alle beeldmateriaal te analyseren', zei een Officier van Justitie. Er moeten keuzes gemaakt worden, maar veel zaken worden niet opgepakt vanwege tekort aan personeel. De politie is niet slechts geholpen met meer personeel. Er is ook noodzaak om te investeren in het bestrijden van cybercrime. Met de groei van toegang tot het internet verplaatst misbruik zich weergaloos snel en groeit de cyberseksmarkt schrikbarend. Men hoeft geen kinderen meer te smokkelen naar bordelen in Cebu, een rustiek dorpje is aantrekkelijker.

⁸ Haugen & Boutros, *The Locust Effect* (2014).

Er is ook noodzaak om te investeren in het bestrijden van cybercrime.

De *sustainable development goals*, waarvan Nederland mede-ondertekenaar is, vragen aandacht voor gerechtigheid, toegang tot het recht voor iedereen en de ontwikkeling van rechtsstaten. Deze SDG16 is niet een bijzaak, maar moet fundament zijn voor alle internationale ontwikkeling. Als rechtssystemen niet functioneren is het onmogelijk om corruptie in kwetsbare landen tegen te gaan, landjepik te voorkomen en meisjes goed onderwijs te bieden. Nederland kan bogen op een stabiele rechtsstaat en moet dat laten zien in internationale betrekkingen. Verdragen en internationale relaties kunnen ondersteunend en soms dwingend werken om markten, zowel in diensten als in productie, slavenvrij te maken. Daarnaast doen landen, zoals de Filipijnen, erg hun best om seksueel geweld uit te bannen en hun rechtsstaat te verstevigen. Nederland kan hen daarin bijstaan.

VERHAAL VAN HOOP

Het verhaal van kinderen dagelijks misbruikt worden, moet verteld worden. Maar het is niet hopeloos. Veel organisaties en overheden zoeken iedere dag naar deze slaven om hen te

bevrijden. Rechtszaken tegen daders resulteren vaker in veroordelingen. In Cebu, Filipijnen, werkte IJM vier jaar lang samen met de lokale overheid (trainde politieagenten en openbaar aanklagers). Uit onafhankelijk onderzoek bleek dat 79 procent minder kinderen werd verhandeld voor seks.⁹ Maar er is meer. Een meisje als Sadhna is gevonden en heeft het leven hervonden. Nazorg, scholing en een veilige omgeving stellen haar in staat om het leven weer op te pakken en zelf te gaan strijden voor de vele meisjes die kwetsbaar zijn of gevangen zitten.

Op de Filipijnen troffen IJM-collega's bij een bevrijdingsoperatie een meisje in haar cel aan. Dagelijks werd ze meermaals misbruikt en mishandeld. Op de wand had ze een gedeelte van Psalm 27 geschreven, dat ze bij terugkomst steeds weer lezen kon.

“De HEERE is mijn licht en mijn heil, voor wie zou ik vrezen? De HEERE is mijn levenskracht, voor wie zou ik angst hebben? Toen kwaaddoeners op mij afkwamen, om mij levend te verslinden – mijn tegenstanders en mijn vijanden – struikelden zij zelf en vielen.”

In de krochten van deze wereld waar meisjes onzichtbaar lijken weggestopt, ziet God hen en Hij ontfermt Zich over hen.

⁹ IJM, Project Lantern (2010).

SGP-jongeren en de moederpartij SGP hebben zich in het verleden meermaals tegen datingsite Second Love uitgesproken. Met wisselend succes. Naar aanleiding van onder meer opinieartikelen, een petitie en een crowdfundingactie klonk er bijval vanuit verschillende hoeken van de samenleving. Veel Nederlanders reageerden instemmend en waren blij dat er eindelijk een lans werd gebroken voor trouw in relaties.

Maarten van Nieuw Amerongen, politiek secretaris bij SGP-jongeren

Second Love is eerst en vooral een opvoedingsprobleem

Een onbedoeld neveneffect van de ontstane controverse was dat de campagne tegen datingsites als Second Love voor hen als gratis publiciteit gold. Het feit dat Second Love nog steeds maandelijks duizenden nieuwe bezoekers aantrekt, spreekt voor zich. Vooralsnog lijkt de politiek hen geen strobreed in de weg te leggen. Gezien de politieke verhoudingen mag het geen

verrassing heten dat Second Love niet bij wet verboden kan worden, desalniettemin is het teleurstellend dat het regeerakkoord met geen woord rept over huwelijkse (on)trouw.¹ Het politieke taboe dat op dit thema rust, moet geplaatt worden in een bredere context van veranderde opvattingen over seksualiteit en trouw in relaties.

¹ Het nieuwe kabinet is voornemens middelen ter beschikking te stellen ten behoeve van het voorkomen van zogenaamde 'vechtscheidingen'. Wat mij betreft gaat het hier om symptoombestrijding, omdat er geen relatie gelegd wordt met de oorzaak van veel echtscheidingen, namelijk de praxis van het vreemdgaan.

Een christelijke levensovertuiging laat geen ruimte voor het accepteren, tolereren, laat staan het aanmoedigen van overspel. Hoewel dit een ogenschijnlijk vanzelfsprekende stelling is, is het goed om terug te gaan naar de oorsprong van deze stellingname. Die gaat immers terug naar het scheppingsverhaal in Genesis. We belijden dat God hemel en aarde schiep en dat Hij bijzonder oog had voor de mens, die naar Zijn evenbeeld geschapen werd (Genesis 1: 26-27). Man en vrouw zouden met de dieren van het veld voor Zijn aangezicht leven. Anders dan creationisten maken aanhangers van de evolutietheorie geen onderscheid tussen mens en dier. De mens is in de evolutietheorie immers een veredelde apensoort en is dus niet wezenlijk anders dan de andere dieren. Biologen hebben door de tijd heen geconstateerd dat polygamie bij vrijwel alle diersoorten voorkomt. Of polygamie daarom als natuurlijk moet worden beschouwd, of dat dit verschijnsel een gevolg is van de zondeval, is een interessante vraag, maar voor dit betoog minder relevant. Vanuit evolutionair perspectief is er niet zoiets als ontrouw. Geslachtsgemeenschap is immers primair gericht op instandhouding van de soort. Omdat mensen geprogrammeerd zouden zijn om te overleven, doet men er dus goed aan om zich niet blind te staren op één partner. Die kan immers voortijdig sterven, ouderdomsverschijnselen vertonen of minder geschikt blijken dan op het eerste gezicht leek.

Veranderde opvattingen over seksualiteit en trouw in relaties hebben alles te maken met de seksuele revolutie, die in de jaren zestig opkwam. Hoewel geslachtsgemeenschap in veel

kringen vooral evolutionair geduid wordt, is deze paradoxaal genoeg juist steeds meer los komen te staan van voortplanting. Veranderde morele opvattingen en de introductie van allereerste anticonceptiemiddelen hebben ervoor gezorgd dat het huwelijk niet meer vanzelfsprekend is als samenlevingsvorm. Een ander symptoom van de seksuele revolutie is dat de nadruk steeds meer op de individuele beleving van seksualiteit is te komen liggen. Deze ontwikkeling ziet men terug in media, reclame-uitingen, maar wordt ook steeds dominantier in educatieve programma's. Seksuele voorlichting in het openbaar voortgezet onderwijs laat vaak maar weinig ruimte voor alternatieve visies op seksualiteit. Op de basisschool krijgen kinderen als onderdeel van het Schooltv-Weekjournaal het item Dr. Corrie voorgeschoteld, waarin het onderwerp seksualiteit met een lacherige ondertoon aangevlogen wordt. Uit antwoorden van toenmalige staatssecretaris Dekker van Onderwijs op Kamervragen van Joël Voordewind blijkt dat Dr. Corrie zo'n 80% van de basisscholen bereikt. Als de staatssecretaris gevraagd wordt of hij de mening deelt dat seksuele voorlichting primair behandeld dient te worden in het licht van relaties en genegenheid tussen mensen, antwoordt hij ontwijkend door te verwijzen naar de vrijheid die scholen hebben om naar eigen inzicht invulling te geven aan seksuele voorlichting.²

Educatieve programma's over seksualiteit zijn door de overheid geïnitieerd, omdat ouders een grote ambivalentie ervaren om dit onderwerp thuis bespreekbaar te maken. Het is wat mij betreft een positieve ontwikkeling dat seksuele voorlichting een integraal onderdeel is van het

² Beantwoording Kamervragen over seks in Schooltv-Weekjournaal, geraadpleegd op 1 november 2017 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/11/11/beantwoording-kamervragen-over-seks-in-schooltv-weekjournaal>

lesprogramma in het basis- en middelbaar onderwijs. Het aanbod dat afkomstig is van het Ministerie van OCW is echter wel heel eenzijdig, getuige programma's als Dr. Corrie waarin de individuele beleving van seksualiteit centraal staat, ten koste van (her)waardering van seksuele intimiteit tussen een getrouwde man en vrouw. Het is geen wonder dat vreemdgaan steeds normaler gevonden wordt, als kinderen van jongs af aan ingeprent krijgen dat geslachts-gemeenschap met meer dan één partner normaal is, 'zolang het maar veilig gebeurt'. Op die manier wordt de deur wagenwijd opengezet

voor maatschappelijke acceptatie van Second-Love. Er zijn bewijzen in overvloed dat vreemdgaan een bom onder relaties legt. Kinderen zijn hier vaak het grootste slachtoffer van. Als de SGP hier een punt van maakt in de Tweede Kamer, wimpelt de minister dit af met het antwoord dat relaties en relatievorming een private aangelegenheid is.³ Deze houding is nogal inconsequent gezien allerlei campagnes die de volksgezondheid beogen te verbeteren. Die grijpen minimaal zo hard in op het privédoein. De overheid kan alleen moreel gezag claimen als zijzelf een geloofwaardig standpunt inneemt.

³ Beantwoording Kamervragen over het initiatief Second Love, geraadpleegd op 1 november 2017 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/06/06/beantwoording-kamervragen-over-het-initiatief-second-love>

Echtscheiding en woonbeleid

Eén van de gevolgen van de seksuele revolutie is een groot aantal gebroken gezinnen. Onlangs sprak ik een leerkracht van een basisschool in een wijk met veel sociale huurwoningen. Zij vertelde dat ze een klas had waar 75% van de kinderen te maken heeft met een gebroken gezinssituatie. Hoewel het mogelijk is dat kinderen een vader of moeder verliezen door overlijden, hebben bijna al deze kinderen te maken gehad met een echtscheiding. Dat is onthutsend en de gevolgen voor kinderen zijn ingrijpend. Maar er zijn veel meer gevolgen die direct of indirect te maken hebben met echtscheiding. Een ervan is huisvesting.

Elke echtscheiding vergt een extra woning. Vaak een woning voor een speciale doelgroep; meestal alleenstaanden, soms tijdelijk, soms als spoedvraag in verband met vechtscheiding. Prognoses over bevolkingsontwikkeling wijzen uit dat de vraag naar woningen niet zozeer toeneemt door bevolkingsgroei, maar meer en meer door gezinsverdunding. De gemiddelde huishoudensgrootte in Nederland is 2,16 en volgens de prognoses zal die nog verder dalen. Echtscheiding is een belangrijke oorzaak van gezinsverdunding. Het aantal eenoudergezinnen is de achterliggende tien jaar sterk toegenomen en vertoont nog steeds een stijgende lijn. Cijfers van het CBS tonen aan dat er vorig jaar ruim 557.000 eenoudergezinnen waren met minimaal één thuiswonend kind.

Gemeenten en woningcoöperaties zijn genoodzaakt om hun woonbeleid en woningbestand in kwalitatieve zin aan te passen aan deze nieuwe situatie. In de praktijk betekent dit dat er meer behoefte is aan kleinere woningen en meergezinswoningen in plaats van de standaard eengezinswoningen. Het is voor gemeenten van groot belang om in hun Woonvisie en woonbeleid niet alleen rekening te houden met de demografische ontwikkelingen, maar (helaas) ook met deze gevolgen van de seksuele revolutie.

Chris Dekker
Wethouder Middelburg

De gevolgen van een scheiding zijn enorm. Raadsfracties en gemeentes besteden daarom aandacht aan het voorkomen van vechtscheidingen. Vanuit de Rijksoverheid is zelfs het platform Divorce Challenge opgericht om de schade van scheidingen te beperken. Maar hoe effectief is dat wanneer in het openbare ruimte breed geadverteerd wordt om vreemd te gaan? De SGP-ChristenUnie fractie in Goes bond daartegen de strijd aan. Erik-Jan Verbruggen geeft enkele voorbeelden voor lokaal beleid.

Samengesteld door mr. Corry-Anne van der Tang-Everse

Relaties versterken in de gemeente

LOKAAL GEVECHT TEGEN SECOND LOVE

De afgelopen decennia is het aantal echtscheidingen en verbroken relaties fors toegenomen. Het wordt steeds duidelijker dat scheiding vooral voor kinderen bijzonder ingrijpend is. Het aanzetten tot overspel ziet de fractie als schadelijk omdat overspel leidt tot scheidingen met alle maatschappelijke schade van dien. Liefde en trouw zijn belangrijk in een relatie. Kinderen moeten een goede basis voor de toekomst kun-

nen krijgen, die ze door scheiding kunnen mislopen. De samenleving steeds meer geconfronteerd wordt met initiatieven die aanzetten tot overspel, zoals advertenties van SecondLove, Intimatch en Epassion. In omliggende gemeenten verschenen al reclameborden met de tekst 'Flirten is niet alleen voor singles'. Dergelijke initiatieven kunnen nu ongelimiteerd gebruik maken van reclame-uitingen langs de openbare wegen in Goes. Dat vindt de fractie onwenselijk.

STERKE RELATIES

Tijdens de algemene beschouwingen over de begroting vroeg fractievoorzitter Johnny Lukasse aandacht voor het gezin. "Wij zien het als onze taak om relaties te versterken. Hiervoor moet aandacht zijn. Het kapot maken van relaties verdient wat ons betreft geen podium. Reclame voor vreemdgaan past daarom niet in een gezonde samenleving."¹

Raadslid Maurits Born zei het onacceptabel te vinden als dat in Goes ook het geval zou zijn. "We willen ook een signaal afgeven. Sterke relaties en gezinnen zijn van essentieel belang."² De fractie diende daarvoor tijdens de raadsvergadering een motie in. Reclame voor overspel hoort niet in de openbare ruimte thuis.

STABIELE BASIS

Maurits Born: "We vragen aandacht voor het versterken van relaties en het vroegtijdig signaleren van problemen. Wij zijn namelijk van mening dat gezinnen een belangrijke plaats in de samenleving hebben. Kinderen, als die zijn gegeven, zijn het meest gebaat bij een stabiele basis en moeten ze in de gelegenheid zijn om mee te krijgen dat liefde en trouw belangrijk zijn."

"Wij hebben niet de illusie om overspel en echtscheidingen tegen te houden. Daar kunnen we geen regels voor opstellen. Vanuit christelijk perspectief is hier uiteraard van alles van te vinden. Maar het gaat ons nú juist om het hiervoor reclame maken, dat gaat ons te ver. Daar kunnen we wél wat aan doen. Het kan namelijk niet de bedoeling zijn dat bij de bushaltes reclame

wordt gemaakt om overspel te plegen en ontrouw te zijn aan je partner."

GELD VERDIENEN AAN OVERSPEL

"Het is onwenselijk dat organisaties met deze bedenkelijke praktijken door gebruik te maken van gemeentelijke faciliteiten in de openbare ruimte geld verdienen. Overspel heeft schadelijke effecten voor de volksgezondheid. De gemeente heeft een taak de volksgezondheid te beschermen. Wij vinden het wenselijk dat de reclame-uitingen binnen onze gemeente niet meer zichtbaar zijn. Het is bijzonder dat daarvoor in onze APV niets is geregeld. Wij willen dat het college onderzoek doet hoe de gemeente dergelijke reclame-uitingen kan verbieden." De fractie diende daarvoor een motie in.

Dat voorstel stuitte echter op tegenstand. Burgemeester Herman Klitsie vond dat handelsreclame onder de vrijheid van meningsuiting valt. Een verbod hierop zou volgens hem niet passen in de APV. Hij zei toe met een memo te komen. Met de belofte van een memo krijgt de discussie nog wel een vervolg.

¹ Eugène De Kok, 'SGP/ChristenUnie wil geen reclame voor overspel in Goes', Bevelandse Bode, bericht 10 november 2017.

² Idem.

Meer dan stofzuigen

In gesprek met Erik-Jan Verbruggen, regio-manager bij De Vluchtheuvel

In Nederland zijn tal van voorzieningen voor mensen die ziek, beperkt of hulpbehoevend zijn. Maar als je je verantwoordelijkheid neemt voor een probleem in je huwelijk, is de overheid niet thuis. Relatietherapie is een luxeartikel geworden en wordt consequent verwezen naar het privé-domein. "Bij Stichting De Vluchtheuvel komen we dagelijks mensen tegen die worstelen met relatieproblemen. De communicatie tussen de echtgenoten kan ernstig verstoord zijn. Of ze hebben bijvoorbeeld te maken met overspel of seksverslaving", aldus Erik-Jan Verbruggen.

In pakweg vijf jaar tijd zijn veel mogelijkheden voor goede hulp bij relatieproblemen de nek omgedraaid. Dat zou hersteld kunnen worden. Verbruggen geeft hiervan drie voorbeelden:

1. Relatietherapie maakt sinds 2012 géén deel meer uit van het basispakket. In de GGZ worden alleen nog maar 'stoornissen' behandeld, en geen 'problemen'. Dus je hebt geluk als je man naast dat hij overspel pleegt óók een persoonlijkheidsstoornis heeft, of dat je vrouw naast een huwelijks crisis óók een depressie heeft. Dan wordt je behandeling namelijk vergoed uit het basispakket. Maar heb je 'slechts' een huwelijksprobleem en wil je je huwelijk redden, dan heb je pech gehad. Relatietherapie zou weer terug in het basispakket

moeten of op gemeentelijk niveau gratis kunnen worden aangeboden.

2. De gemeenten dan? Hulp bij relatieproblemen hoort niet thuis in de WMO. En de jeugdwet? Ouders van minderjarige kinderen zouden een beroep moeten kunnen doen op de jeugdwet als ze hun huwelijk willen redden. Maar het leven is sterker dan de leer: in de praktijk gebeurt dit gewoon niet. In het gemeentelijke zorgdomein zijn veel goede voorzieningen, maar laagdrempelig beschikbare hulp bij relatieproblemen is een 'gat' in de wetgeving die aan de verschillende decentralisaties ten grondslag ligt. Raadsleden zouden binnen hun gemeente kunnen aandringen op goede en laagdrempelig beschikbare hulp bij relatieproblemen.

3. Maar de wijkteams zouden dit toch moeten oplossen? Inderdaad zijn er hier en daar in de wijkteams professionals die goede hulp kunnen bieden bij relatieproblemen. Maar ze zijn schaars. Bovendien zien wij als christelijke zorgaanbieders dat bijna onmogelijk is om deel te gaan uitmaken van een wijkteam. Gemeenten kiezen veelal voor de lokale spelers die hen bekend zijn en staan huiverig tegenover christelijke hulpverleners in hun wijkteams. Dat komt ook voor in de overwegend christelijke gemeenten in de Biblebelt. Raadsleden zouden meer kunnen aandringen op diversiteit in de wijkteams, qua professie en qua overtuiging.

Bestuurlijke samenwerking tussen gemeenten, provincie en waterschap: een onderwerp dat ver van het bed lijkt te liggen, maar in de praktijk van alledag heel dichtbij komt. Schaalvergroting door gemeentelijke herindeling is niet altijd gewenst. Want in de ogen van burgers wordt lokaal bestuur dan steeds meer regionaal bestuur. In Zeeland speelt ook het water als natuurlijke barrière een rol. Twee bestuurders laten zien hoe 13 Zeeuwse gemeenten de bestuurlijke samenwerking vormgeven.

Peter Hoek en Cees van den Bos, SGP-wethouders in Tholen resp. Schouwen-Duiveland

Samenwerken in Zeeland

Het openbaar bestuur in Nederland kenmerkt zich door vele vormen van samenwerking. De termen 'bestuur' en 'samenwerking' zijn binnen onze bestuurspraktijk onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Geen enkel overheidsorgaan is in staat de economische en maatschappelijke opgaven van deze tijd zonder hulp, medewerking of afstemming van andere publieke en maatschappelijke partners afdoende op te lossen. Samenwerken hoeft geen doel op zich te zijn, maar het is in de bestuurlijke praktijk van alledag de ervaring dat het kan leiden tot synergie,

schaalvoordelen, het verminderen van kwetsbaarheid en het benutten van kansrijke ontwikkelingen die positief zijn voor burgers en bedrijven.

In deze bijdrage schetsen wij vanuit 'het Zeeuwse' hoe de bestuurlijke samenwerking in onze provincie handen en voeten krijgt. Het eerste deel van dit artikel gaat in op de ontwikkelingen rond deze samenwerking in Zeeland. In het tweede deel schetsen we een concrete uitwerking van een van deze vormen, namelijk samen-

werking binnen het sociaal domein. Tot slot willen we in alle bescheidenheid een paar uitspraken doen over de betekenis van de huidige ontwikkelingen voor de toekomstige bestuurlijke praktijk.

1. DE ZEEUWSE CONTEXT

De bestuurlijke kaart

Zeeland bevat 15 bestuurlijke eenheden: de provincie, het waterschap en 13 gemeenten. Er is een breed spectrum aan samenwerking in de vorm van met name gemeenschappelijke regelingen (GR'en), zowel op de schaal van de provincie als op de schaal van subregio's binnen de provincie. Recent is binnen het kader van de Vereniging van Zeeuwse Gemeenten (VZG) een vergaande harmonisatie en uniformering van de spelregels rond GR'en ingevoerd, een unicum in Nederland. Onder de vlag van de VZG functioneren verder een aantal portefeuillehouders overleggen waarbij naast wethouders ook bestuurders van het waterschap en de provincie aanschuiven. De zogenaamde stuurgroep IJzendijke, samengesteld uit vertegenwoordigers van de overheden, het onderwijs en het bedrijfsleven, is verantwoordelijk voor het benoemen van strategische thema's en het aansturen van de Zeeuwse lobby op deze thema's in politiek Den Haag. Sinds enkele jaren werken de Zeeuwse overheden meer intensief samen aan een brede bestuurlijke afstemming op Zeeuwse thema's: de zogeheten Tafel van 15.

De waardering van de huidige samenwerking

Bestuurlijk Zeeland werkt dus vrij intensief samen. De (kleine) schaal van de gemeenten, de geografie van de eilanden en tegelijk het sterk ontwikkelde gevoel van 'Zeeuw-zijn' zorgen voor een even natuurlijke als gevarieerde praktijk van afstemmen, organiseren en met elkaar regelen. Dit is een positieve basis. Maar tegelijk

wordt de huidige samenwerking vaak als complex en weinig doeltreffend ervaren. Gemeenteraden worstelen met het gevoel van eigenaarschap in de richting van de bestaande GR'en, terwijl ze zich hier wel verantwoordelijk voor voelen. Er is sprake van een democratisch tekort. Richtingbepaling, beheersing en democratische legitimatie van samenwerking zijn een voortdurende zoektocht. Het wederzijds vertrouwen en het elkaar gunnen van succes, voor effectief samenwerken absolute randvoorwaarden, worden nog maar al te vaak ondergeschikt gemaakt aan de 'What's in it for me-vraag'. In de praktijk blijkt het proces waardoor bestuurlijke samenwerking wordt gerealiseerd en verdiept zeer langdurig van aard zijn. Het risico van eindeloze praatcircuits die verzanden en weinig doelgericht bezig zijn, bepaalt de waardering van samenwerking dusdanig negatief, dat in bestuurlijke kringen dit verschijnsel wel eens geïdentificeerd wordt als 'de Zeeuwse ziekte'. Dat merken we duidelijk op het sociaal domein, een voorbeeld van samenwerking dat we hieronder nader beschrijven. Er wordt bestuurlijke drukte ervaren, gecombineerd met trage besluitvormingsprocessen en een toenemende onduidelijkheid over bevoegdheidsverdelingen. Wethouders ervaren onvoldoende (bestuurlijk) eigenaarschap, evenals de gemeenteraden. Dit alles leidt ertoe dat de samenwerkingsverbanden niet als verlengd lokaal bestuur gezien worden. Ze worden niet altijd als 'partners' ervaren om de opgaven voor de toekomst aan te pakken. Eerder ervaart men ze als organen die een rem op ontwikkelingen (lijken) te zetten. Met als gevolg dat bestuurders en politici er onvoldoende vertrouwen in hebben en zich er soms juist vanaf lijken te keren. Samenwerkingsverbanden op hun beurt, ervaren onvoldoende steun en onduidelijke sturing vanuit de deelnemende gemeentebesturen.

Het roer om!

Zeeland kent enkele grote economisch-maatschappelijke opgaves. Financiële problemen rond de energiemaatschappij Delta met als onderdeel de kerncentrale in Borsele, de situatie rond het bedrijf Termphos, maar ook de gevolgen van de krimp voor het platteland en de leefbaarheid daarvan vragen veel (financiële) inspanning. Zeeland heeft zich op het standpunt gesteld dat het nodig is te investeren in de economische structuurversterking van deze regio. Mede naar aanleiding van intensieve politieke aandacht voor dit thema door de SGP-fractie in de Tweede Kamer, heeft Zeeland de door minister Kamp toegeworpen handschoen opgepakt door de eigen visie op die structuurversterking te concretiseren.

Onder leiding van oud-premier Jan Peter Balkenende verscheen een rapport met daarin zes uitgewerkte en aan economische clusters gekoppelde actielijnen: de nieuwe strategische Zeeuwse agenda. Hieronder valt weer een uitvoeringsprogramma met samenhangende projectvoorstellen. Het doel hiervan is het investeren in innovatie en kennisinfrastructuur en versterking van het systeem. In alle gevallen moeten projecten voldoen aan criteria van concreetheid, de bijdrage aan (inter)nationale ambities en het betrokken zijn van de 'triple helix' (koppeling overheid-bedrijfsleven-kennisinstellingen). Deze aanpak heeft geleid tot een toekenning van ruim 25 miljoen euro 'Haagse' steun voor de regio. Aan de strategische Zeeuwse agenda zijn gelijktijdig drie essentiële elementen toegevoegd: Zeeland is experimenteergebied in het kader van het landelijke regeling rond bestuurlijke samenwerken (pilot *Maak Verschil Zeeland*), de vorming van een Zeeuws ontwikkelingsfonds en, last but not least, *Aantrekkelijk Zeeland* – de leefbaarheidsagenda voor Zeeland.

Verbinding

De al genoemde pilot *Maak Verschil Zeeland* vormt een bestuurlijke brug tussen de bestaande vormen van samenwerken, de huidige manier waarop het openbaar bestuur in de provincie is georganiseerd, en de nieuw ingeslagen weg van *samen werken* via de drager van economische structuurversterking. In lijn met actuele bestuurskundige inzichten, zoals ook verwoord door Van den Donk in het rapport 'Op weg naar meervoudige democratie', wordt de nieuwe koers in de Zeeuwse samenwerking vooral geënt op de geconstateerde economische en maatschappelijke opgaves. Bestaande bestuurlijke structuren en organisaties staan minder centraal of worden herschikt. Tegelijk is het streven om de kracht van bedrijven en maatschappelijke organisaties beter te benutten bij het bedenken van passende antwoorden.

2. SAMENWERKEN IN HET SOCIAAL DOMEIN

Situatiebeschrijving

Een van de thema's van de Zeeuwse agenda is *Gezonde regio en toerisme*. We beschrijven nu hoe mede onder invloed van het nieuwe *samen werken* de vorm en de inhoud van bestuurlijke samenwerking binnen het sociaal domein worden herijkt.

Met de komst van de decentralisaties (2015) is de samenwerking in het sociaal domein toegenomen. Hierna volgt een korte beschrijving.

De 'kern' van de samenwerking wordt gevormd door de Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst (GGD), de Inkooporganisatie Jeugdhulp en Veilig Thuis. Deze drie instanties werken voor alle Zeeuwse gemeenten vanuit één Gemeenschappelijke Regeling (GR). De GGD wordt aangestuurd door een Dagelijks Bestuur (DB) en een Algemeen Bestuur (AB). Beide andere

onderdelen door een bestuurscommissie die voor sommige (vooral financiële) besluiten terug moet naar het DB en AB van de GR.

De zgn. centrumgemeentetaken (Beschermd Wonen, Maatschappelijke- en Vrouwenopvang) organiseert Zeeland ook provinciaal. Het orgaan dat dit uitvoert, heeft geen juridische basis waarin verantwoordelijkheden, stemverhoudingen, etc. geregeld zijn. Organisatorisch is het aangehaakt bij een regionaal samenwerkingsverband (dat soms tegengestelde belangen heeft). Per subregio (Zeeland kent er drie) zijn er samenwerkingsverbanden om Wmo-producten in te kopen. Het takenpakket verschilt per subregio evenals de juridische basis (variërend van een formele GR tot het 'verdelen' van taken over gemeenten). Daarnaast is er een scala aan andere samenwerkingsverbanden onder andere op het terrein van de Participatiewet. Wie dit op zich in laat werken, ontkomt niet aan de conclusie dat er een lappendeken aan samenwerkingsverbanden is ontstaan. (En dit zal heus niet alleen in Zeeland het geval zijn, zo vermoeden we.)

Opgave

Na de invoering van de decentralisaties rees de vraag of de ontstane lappendeken afdoende is om het hoofd te bieden aan de toekomstige opgave op het sociaal domein. Zijn de Zeeuwse gemeenten in staat om op langere termijn de zorg voor hun burgers te garanderen en te verbeteren volgens de daarvoor vastgestelde beleidsuitgangspunten, zoals zelfredzaamheid, participatie van inwoners, integrale dienstverlening, etc.? En kunnen we kwalitatief volwaardige voorzieningen voor de Zeeuwen behouden?

Gemeenten voeren na de decentralisaties niet langer een wet uit, maar managen een systeem.

Een systeem van onderling samenhangende wetten, waarmee een waaier aan instellingen in de weer is. Afstemmingsproblemen te over voor iedere gemeente die de burger centraal stelt. Vooral met en tussen zorgaanbieders, maar evengoed met partijen op aangrenzende sectoren, zoals de zorgverzekeraar en het zorgkantoor. En inmiddels is gebleken dat ook laatstgenoemde partijen fors van invloed kunnen zijn op de (financiële) belangen van gemeenten!

Twee principes

Voor een inhoudelijk en financieel succesvolle uitvoering van de decentralisaties, zijn volgens ons twee leidende principes van belang. Allereerst: gemeenten moeten *innoveren*. Zonder innovatie houden we wat we hebben. Dat betekent, kort door de bocht, geen betere zorg en geen antwoord op de forse financiële kortingen die het rijk gemeenten oplegt. Innovatie kan alleen in samenwerking met zorgaanbieders. Dit vraagt om een andere sturing van aanbieders dan wanneer er alleen 'iets ingekocht wordt'. Om te komen tot die andere sturing, moeten gemeenten kracht en kennis organiseren. Temeer daar integraliteit wezenlijker wordt dan ooit: beleidsvelden moeten met elkaar verknoot worden. En dat gaat gevolgen hebben voor de uitvoering: aanbieders die meer gaan samenwerken of een breder dienstenpakket gaan aanbieden. En dat versterkt opnieuw de noodzaak om als gemeenten kennis en kracht (macht) te organiseren.

Het tweede leidende principe is: geef ruimte voor het lokaal primaat. Werken aan een participatiesamenleving betekent dat een gemeente aan moet sluiten bij haar samenleving (kerken, verenigingen, onderwijs, etc.). Alleen zo kan een samenleving haar rol spelen. En dat is toch wat we beogen?! Dit betekent dat iedere gemeente ruimte moet hebben voor maatwerk. Zeker in

Zeeland, een uitgestrekte en diverse provincie, is dat wezenlijk.

Meer en anders samenwerken

Bovenstaande inzichten hebben in Zeeland op het sociaal domein geleid tot een herziene visie op samenwerking. Leidend uitgangspunt daarbij is: meer samenwerken om meer diversiteit tussen gemeenten mogelijk te maken. Dit lijkt paradoxaal, maar is het niet. Vertrekpunt is dat beleidsterreinen waar de maatschappelijke en politieke diversiteit gering is, organisatorisch bij elkaar gebracht worden. Dit leidt tot het zogenoemde uniforme deel waarin de beleidsterreinen publieke gezondheid (GGD), inkoop complexe jeugdhulp, Veilig Thuis, maatschappelijke opvang en vrouwenopvang samen komen. Een divers geheel, maar voor alle gemeenten geldt: de behoefte aan maatwerk is hier zeer beperkt, we moeten het geregeld hebben, kwalitatief goed en het liefst zo dicht mogelijk bij huis. Deze aanpak brengt de gewenste integraliteit een stap dichterbij. Tegelijkertijd levert het een stevige organisatorische basis op waardoor het mogelijk wordt expertise te ontwikkelen, inkoopkracht te organiseren en de kwetsbaarheid van afzonderlijke gemeenten te verminderen. Die stevige organisatorische basis biedt bovendien mogelijkheden voor de zo zeer gewenste diversiteit. Belangrijk, want gemeenten hebben elkaar nodig, maar zijn qua sociale structuren, problematieken en politieke prioriteiten verschillend. Volledige uniformiteit op het sociaal domein is daarom niet gewenst.

Innovatief samenwerken: coalition of the willing

Bovenop het uniforme deel (de brede organisatorische basis) kunnen gemeenten naar believen bouwstenen toevoegen. Vanuit het oogpunt van integraliteit en inkoopkracht wordt hierbij in eerste instantie vooral gedacht aan de inkoop

van Wmo-producten en de niet-complexe jeugdhulp. In de toekomst is veel meer mogelijk en ontstaat er wellicht perspectief op een Zeeuwse serviceorganisatie. Cruciaal principe hierbij is dat van de 'coalition of the willing'. Samenwerken is niet langer een 'afgedwongen' uniformiteit, maar gebeurt op basis van meerwaarde, gedeelde belangen en gedeelde visies. (Alleen) wie wil, werkt samen, los van welke regio-indeling ook. En dit gaat leiden tot een meer netwerk-gerichte benadering van de samenwerking, passend binnen de filosofie van de pilot *Maak Verschil Zeeland*. Niet de bestuurlijke structuren staan voorop, maar ervaren noodzaak en inhoudelijke raakvlakken.

Samen met maatschappelijke partners

De gemeenten hebben daarbij de uitspraak gedaan dat zij de doorontwikkeling van het sociaal domein een verantwoordelijkheid vinden die gemeenten delen met maatschappelijke partners. In lijn met de Commissie Balkenende en met de pilot *Maak Verschil Zeeland* benutten we daarom de gezamenlijke bestuurskracht voor een verbetering van het sociaal domein in Zeeland. Concreet leidt dit tot het instellen van een overkoepelend afstemmingsoverleg waarin gemeenten en maatschappelijke partners participeren om te sturen op onderwerpen als lobby, innovatie, monitoring en vermindering van administratieve lasten. Zo wordt de kracht van zorgprofessionals en maatschappelijke organisaties beter benut om te komen tot nieuwe en beter passende antwoorden op de zorgvraag waar partijen gezamenlijk voor staan.

Deze betekenisvolle samenwerking vindt op lagere niveaus al langer plaats. In de aanbestedingsprocessen die inmiddels zijn doorlopen, sturen de gemeenten niet langer alleen op een goede prijs-kwaliteit-verhouding. Het aanbestedingsproces is minstens evenzeer erop gericht

om als gemeenten gezamenlijk op te trekken. Hierdoor kunnen gemeenten de beschikbare deskundigheid over effectiviteit van de zorg vergroten en een prikkel tot innovatie inbouwen. Ook in de toegangsorganisaties – vaak vormgegeven door de gemeenten zelf – manifesteert deze samenwerking zich. De daar aanwezige kennisvraag is alleen op te lossen door zorgprofessionals en gemeenten met elkaar samen te laten werken.

3. WAT HEBBEN WE GELEERD?

Aan de hand van de uitgangspunten van de pilot *Maak Verschil Zeeland* en het nieuwe samenwerken, kunnen we concluderen dat gezamenlijke visievorming, een collectieve basis op het vlak van ondersteuning en inkoop en het werken via een 'coalition of the willing' leiden tot een interessante bestuurlijke praktijk. Een praktijk waarbij bestuurs- en uitvoeringskracht voor een belangrijke gezamenlijke maatschappelijke opgave rond zorg en gezondheid is geregeld, met ruimte voor maatwerk en lokale betrokkenheid. Deskundigheid van zorgaanbieders en innovatiekracht worden dienstbaar ingezet.

Als we het thema bestuurlijke samenwerking breder trekken, dan valt ons op dat het regeer-

akkoord 'Vertrouwen in de toekomst' nadrukkelijk aandacht schenkt aan 'de regio' als brandpunt van economische en maatschappelijke ontwikkeling. Dit betekent dat regio's oog moeten hebben voor de gezamenlijke opgaves. In Zeeland plukken we inmiddels de eerste vruchten van de doorvertaling ervan in een strategische agenda met een concreet uitvoeringsprogramma. De uitwerking is per definitie geen zaak van de overheid alleen. Juist een weg door het midden, waarbij een ondernemende overheid haar taken en verantwoordelijkheden weet te verbinden met de kracht van economische en maatschappelijke partners, inclusief die van de kennisinstellingen, leidt tot een leefbare, bruisende en bestuurskrachtige regio. *Samen werken* vanuit een stevige gezamenlijke basis met ruimte voor maatwerk rond heel concrete thema's waarbij steeds de verbinding wordt gemaakt met leefbaarheid en maatschappelijk initiatief, lijkt in de huidige en toekomstige bestuurspraktijk het adagium. De discussie over bestuurlijke structuren, lees: herindeling van gemeenten, wordt dan vanzelf minder relevant en interessant. Die komt hoogstens pas aan de orde als een sluitstuk na gebleken onvermogen tot samen werken.

Licht, leven en liefde

Ik mag hier aan uw kribbe staan, Heer Jezus, licht en leven.
Ik draag U als geschenken aan wat Gij mij hebt gegeven.
U zij mijn hart en ziel gewijd
mijn geest, mijn zin, mijn innigheid.
O neem ze aan als gaven.

Voor ik als kind ter wereld kwam, zijt Gij voor mij geboren.
Eer ik een woord van U vernam, hebt Gij mij uitverkoren.
Voordat Uw hand mij heeft gemaakt,
werd Gij een kindje, arm en naakt,
hebt Gij U mij gegeven.

Temidden van de nacht des doods zijt Gij, mijn zon, verzezen.
O zonlicht, mild en mateloos, uw gloed heeft mij genezen.
O zon, die door het duister breekt,
en 't ware licht in mij ontsteekt,
hoe heerlijk zijn uw stralen!

Paul Gerhardt (1607-1676)
Vertaling door Jan Wit (1914-1980)

TOELICHTING

Sommige kerstliederen staan in je geheugen gegrift. Zoals het bekende 'Ik kniel aan uwe kribbe neer', dat hiernaast in een verbeterde versie staat afgedrukt. Het zijn de coupletten 1, 3 en 4 van de oorspronkelijke versie, in het Duits gedicht door de Lutherse theoloog, onderwijzer en predikant Paul Gerhardt.

Het originele lied dat wel 15 strofen telt, werd in 1653 gepubliceerd in Johann Crüger's bundel *Praxis Pietatis Melica*. De meeste liederen uit de Reformatietijd zijn van en voor de gemeente en daarom in de wij-vorm gesteld. In de 17e eeuw wijzigt dit. Dan treedt de ik-vorm naar voren. Deze verandering komt voort uit de beweging van het Piëtisme met haar accent op de persoonlijke geloofsbeleving.

De tekst van dit lied loopt over van contrasten: grootte - kleinheid; armoede - rijkdom; het kind dat arm en zwak oogt, wordt erkend als krachtig en rijk. De gelovige die door kou en donkerheid van de bittere dood is omvangen, ontvangt het licht en leven door de stralende warmte van Christus.

Paul Gerhardt werd in 1607 geboren in Gräfenhainichen, iets ten zuiden van Wittenberg. Hij groeide op in de sfeer van het orthodoxe lutherse geloof dat hij zijn leven lang trouw is gebleven. Net als veel andere families in Saksen, leed Gerhardts gezin ook onder de gevolgen van de Dertigjarige Oorlog: hongersnood, epidemieën en plunderingen door soldaten. Na de Latijnse school te Grimma, studeerde Paul van 1628 tot 1643 theologie aan de Universiteit van Wittenberg. Daarna ging hij aan de slag als huisonder-

wijzer. Op latere leeftijd werd hij predikant in Berlijn, waar hij werkte van 1657 tot 1667.

In 1655 trouwde Paul met Anna Maria Berthold. Ze hadden een gelukkig huwelijk, waaruit vijf kinderen werden geboren. Helaas bleef leed hen niet bespaard, want vier kinderen stierven op zeer jonge leeftijd. Alleen Paul Frederik overleefde zijn beide ouders. In 1668 overleed Pauls echtgenote.

Gerhardt wordt algemeen gezien als de belangrijkste 17e eeuwse Duitse dichter van kerkliederen. Hij liet in zijn moedertaal 138 en in het Latijn 14 liedteksten na. Zijn liederen kenmerken zich door vroomheid en eenvoud. Temidden van en kort na de erbarmelijke omstandigheden in de dertigjarige oorlog kwamen de troostliederen van Gerhardt tot hun recht. Ze vertolkten de gevoelens van veel kerkgangers en werden daarvoor zo geliefd. Gerhardt overleed in 1676 te Lübben.

Ware liefde is een vergeten filosofie. Vrije liefde een illusie. Perfecte liefde een utopie. Dat kan een conclusie zijn na het lezen van de besproken boeken. Een andere conclusie is dat we eigenwijs kunnen zijn, het avontuur aangaan en van de daken verkondigen dat een gelukkig huwelijk bestaat, dat hormonen bevrijd mogen worden en dat vrouwen moeders mogen zijn. Laten we praten!

Mr. Corry-Anne van der Tang-Everse, wetenschappelijk beleidsmedewerker Wi-SGP

Ware liefde in een vrij brave wereld

Wat is liefde? Een pleidooi voor herijking
Gert Jan Kloens en Grethe van Duijn

Damon 2017, 224 blz.,
€ 24,90

Met de vraag 'Wat is liefde?' begint het boek met een korte analyse van de staat van liefde in deze tijd. De conclusie is niet mis: liefde verkeert in een crisis en de samenleving in liefdeloosheid. Daarom nemen de auteurs met dit boek de verantwoordelijkheid ons aan te sporen om "de kunst van de liefde en de kunde van het liefhebben eigen te maken". Dat pakken ze groots aan: Joodse, Griekse en Christelijke klassieke literatuur passeert de revue en alle tijdperken, van de middeleeuwen via de romantiek tot nu, worden

behandeld. Dat zet hedendaagse opvattingen over liefde in een interessant perspectief.

Het jodendom heeft ons geleerd de ander op het oog te hebben, om recht te doen aan de uniciteit van die ander, anders blijft er slechts sentimentaliteit over. Het kennen van God en het beknemen van elkaar is terug te leiden tot dezelfde Hebreeuwse stam. Echt contact met God is een voorwaarde voor echt contact tussen mensen en staat garant voor het goede leven. Waarschijnlijk droegen de vroege christenen deze achtergronden mee de griekse wereld in. Daar werd sinds Plato de liefde beschreven als *eros* en *filia*, hartstochtelijke begeerte en vriendschap. De christenen voegde *agapè* toe, de naastenliefde. Vanuit de stoïcijnse filosofie wordt *eros* gewantwoord; liefde en vrouwen vormen een gevaar voor geluk, rust en deugd. Exclusieve liefde in een monogame relatie zouden de heroïsche man slechts vergiftigen. Vrouwen zijn volgens hem slechts nuttig als prostituee. De filosofen Montaigne en Schopenhauer zouden daar later op voortborduren.

CELIBAAT

Het middeleeuwse christendom heeft zich niet geheel kunnen ontdoen van stoïcijnse invloeden. De nadruk op de geest boven het lichaam, op ascese en het celibaat resulteerde in een visie op seksualiteit die is omgeven met schaamte en schuld, tot op de dag van vandaag. De vroeg-christelijke filosofie zag man en vrouw echter als gelijkwaardig; in Christus zijn zij een. Dit heeft het denken van Augustinus, Kierkegaard en Schmid zwaar gestempeld. Hier wordt de breuk tussen de negatieve en positieve liefdesethiek reeds zichtbaar die de eeuwen door de strijd met elkaar zijn aangaan. Augustinus zag liefde niet als bedreiging voor deugdzaam leven, maar als deugd bij uitstek. Hartstocht, zelfreflectie,

naastenliefde en welwillendheid zijn de ingrediënten voor echte liefde. Verlangen van het hart speelt bij Augustinus nog een authentieke rol, wat later door de Romantiek zal worden geëkaapt.

VRIJE LIEFDE

De Romantiek verloor de zelfreflectie en zag liefde slechts als gevoelskwestie. Schopenhauer raadde mannen aan niet te trouwen: het huwelijk bestempelde hij als het dodelijke wapen van de vrouw. Dat inspireerde Sartre en zijn vrouw De Beauvoir in de twintigste eeuw tot theoretisering van de vrije liefde en wantrouwen in het instituut huwelijk.

Dat brak uiteindelijk pas door in de seksuele revolutie na de Tweede Wereldoorlog. Seks wordt ontdaan van de liefde, maar blijft wel de naam liefde dragen. De private sfeer (de slaapkamer) komt steeds meer terecht in de publieke sfeer (televisie en internet). Volgens Foucault heeft de maatschappij seks als een nieuwe vorst op de troon gezet. Dat dit vrijheid brengt, is volgens hem een illusie. Net als Levinas en de Duitse hoogleraar Schmid bindt hij de strijd aan met de heersende negatieve liefdesethiek. Kloens & Van Duijn volgen in hun voetsporen met een set van vijf eisen voor een relationele en realistische kijk op liefde. De basis van liefde is per definitie duurzaam, schrijft zelfs de moderne filosoof Nussbaum. Dat pleidooi voor de waardering van trouw zouden politici die de boeken van Nussbaum mee op vakantie nemen ook tot zich mogen nemen.

WAARDERING

Dit boek brengt de rijke ideeëngeschiedenis van liefde in een overzichtelijk aantal pagina's in beeld. Dat is knap en lastig, wat maakt dat soms erg snel tussen tijdsperken heen en weer wordt gesprongen. De filosofen buitelen over elkaar

heen en er wordt veel gebruik gemaakt van haakjes, streepjes en cursiveringen. Citaten worden niet altijd gevolgd door een voetnoot. Dat maakt het boek soms wat lastig leesbaar en

volgbaar. Dat weerhoudt de lezer er niet van veel te leren van de betekenis van liefde door de eeuwen heen en de schrijvers te waarderen voor hun noeste arbeid.

Hoe een paus gelijk kreeg. Nieuwe perspectieven na een halve eeuw contraceptie

Daniël Maes

De Blaauwe Tijger 2017, 399 blz., € 25,00

Toen anticonceptie op het toneel verscheen, had niemand een zinnig bezwaar. Wetenschappers, feministen en farmaceuten vierden de vooruitgang. Het was volkomen onverwachts dat de toenmalige paus, Paulus IV, anticonceptie radicaal afwees. Dat werd hem niet in dank afgenomen. De pater Daniël Maes schreef een dik boek over de discussies in de jaren '60 en de daarop-

volgende theologische theoretisering in kerkelijke teksten van het Vaticaan. Hij ziet anticonceptie als ontwrichting en onderdrukking van "het uiterst subtiële organisme van de vruchtbaarheid, dat het leven van iedere vrouw iedere dag ten diepste beïnvloedt". Het verbaast hem dat de wetenschap niet eerder de menselijke vruchtbaarheid nader heeft bestudeerd om meer te weten te komen over de exacte periode van vruchtbaarheid. Anticonceptie is met een kanon schieten op een mug. Natuurlijke vruchtbaarheidsmethoden beschrijft hij uitgebreid, zoals Natural Family Planning (NFP), wat wordt toegestaan door het Vaticaan. Hij wil de kennis ervan verspreiden, het van de daken verkondigen. Maar meer nog dan bevrijding van de hormoononderdrukking bepleit Maes een cultuur die openstaat voor het leven. Elk nieuw leven geeft vreugde.

De onverbeterlijke mens. Reflecties op medicalisering

Gerard Adelaar

Klement 2017, 174 blz., € 19,99

Met het boek *De onverbeterlijke mens* wil Gerard Adelaar een braakliggend terrein omwoelen. Het terrein dat ligt tussen de 'niet altijd consequente' christelijke stelling van beschermwaardigheid van het leven en de seculiere verkondiging van het 'menslievend evangelie'. Adelaar: "Medische techniek tendeert naar weinig anders dan uniformiteit, perfectie en onsterfelijkheid." Dit waarde gedreven streven van medicalisering stelt hij ter discussie. Hij begint met een vergelijking van de medicalisering met de utopie uit *Brave New World* van Aldous Huxley. In die heerlijke nieuwe wereld van Huxley

zijn mensen slechts blokjes in een zorgvuldig opgestapeld gebouw. Onmiddellijke behoeftebevrediging is de publieke moraal: "Seks wordt veelvuldig bedreven, met jan en alleman, maar enkel voor het genot, en liefde speelt geen rol."

Sterker nog: als de hoofdpersoon verliefd wordt, moet hij wel een steekje los hebben. Kinderen baren is een gênante vertoning, een zuigeling de borst geven is voor vrouwen ronduit onwaardig.

Als je dat vergelijkt met recente onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat meer dan de helft van de jongeren seks zonder verliefdheid goedkeuren, sta je versteld. *Brave New World* is in dat opzicht geen utopie meer, maar werkelijkheid. Adelaar plaatst kritische kanttekeningen bij borstvoedingvervangende producten, kunstma-

tige bevruchting, prenatale tests en selectieve abortus. Dat leidt ertoe dat het menselijk voortbestaan wordt losgeweekt uit ouderlijke banden en ouderliefde voorwaardelijk wordt.

Omdat achter de medicalisering de waarden uniformiteit, perfectie en onsterfelijkheid schuil gaan, kan geen politicus zich verschuilen achter neutraliteit, vindt Adelaar. Het politieke debat moet verder gaan dan alleen veiligheid en betaalbaarheid te beschouwen. Geneeskunde en filosofie moeten weer meer aan elkaar verbonden worden. Politieke filosofie kan daarbij een rol vervullen. Dat is een aanmoediging voor Wetenschappelijk Instituten om een visie te vormen op welk leven door de publiek gefinancierde zorg gerealiseerd moet worden.

E-man-cipatie

Nederland is gezakt. Gezakt voor de gelijkheidstest. De Gender Gap is groter in plaats van kleiner geworden. Nederland bungelt onder dictaturen als Burundi, Wit-Rusland en Cuba.

Op economisch, onderwijs- en gezondheidsvlak scoren alle landen in de top 40 ongeveer even hoog. De mate van politieke participatie brengt de onbalans. Wat telt is het aantal vrouwen op ministerposten, met premierschappen en in parlementen. Het maakt niet of de vrouwelijke parlementariërs in Wit-Rusland niets te vertellen hebben of dat Theresa May weinig invloed heeft. Meten is weten. De vraag is wat je dan weet.

Wat we weten is hoe de formele machtsposities tussen mannen en vrouwen verdeeld zijn. Eenzijdige focus op macht en aanzien bestempelen feministen als uiterst mannelijk. Het lijkt erop dat vrouwen niet meer vrouw moeten worden, maar meer naar het evenbeeld van de man hervormd moeten worden. Ongelijkheid afmeten aan arbeidsdeling deed Jean-Jacques Rousseau al in 1750. En de staat moest dat gelijktrekken.

Wat we niet weten is hoeveel invloed vrouwen hebben. In het opvoeden van je kind kan je de meeste invloed uitoefenen die je op een persoon kunt hebben. Het krijgen van kinderen is in de rating van het World Economic Forum echter het minst belangrijk. Verliezers Jemen en Pakistan heeft een ratio van 4 kinderen per vrouw. Nederlandse vrouwen krijgen gemiddeld slechts 1,74 kind. Zelfs winnaar IJsland doet het beter met 1,93 kind per vrouw.

“Laat de vrouwen weer moeders worden”, was ook een advies van Rousseau. “Als moeders zich slechts verwaardigen hun kinderen te zogen, dan zullen de zeden vanzelf verbeteren”. Moederschap is pas een invloedrijke positie.

Mr. Corry-Anne van der Tang-Everse
Wetenschappelijk medewerker WI-SGP

Zicht

- Zicht, 43e jaargang (2017) nr. 4
- ISSN 0167-2150
- Het tijdschrift Zicht is een uitgave van de Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Zicht stelt zich ten doel de bevordering van een wetenschappelijk verantwoorde benutting van actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, in het licht van de bijbelse grondslagen en reformatische levensbeschouwing. Het tijdschrift is opiniërend en thematisch van karakter.

Redactie

- A. van Dijk MSc
- Ir. J. Maljaars
- B. Provoost MSc
- Drs. J.A. Schippers (secretaris en eindredacteur)
- Mw. mr. C.A. van der Tang-Everse
- Dr. K. van der Zwaag (voorzitter)

Adviesraad

- Ing. J.J. van Burg MSc
- Mw. E. Abbey-van Doorn MA
- Mw. R.A. Hoogendoorn-Heijboer
- J.M. ten Hove MA
- Dr. ir. H. Kievit
- Drs. J.D. Veldman
- Drs. P.J. Verheij RA

Redactieadres

Wetenschappelijk Instituut voor de SGP
Dinkel 7, 3068 HB Rotterdam
E-mail: wi@sgp.nl
Internet: wi.sgp.nl

Bestuur Guido de Brès-Stichting

- Dr. R. Bisschop
- Dr. ir. J.S. van den Brink (secretaris)
- Dr. A. Goudriaan
- Mr. A. Klaassen (voorzitter)
- Ir. L. de Knecht
- Dr. J.J. Meeuse
- Mw. dr. M. Verduijn
- Prof. dr. ir. W. de Vries
- J.J. Zoeteman RA (penningmeester)

Bijdragen en auteursrechten

- Lezersbijdragen zijn van harte welkom. Graag vooraf auteursrichtlijnen en informatie over het redactiebeleid opvragen via het redactieadres.
- De auteursrechten voor de bijdragen in dit tijdschrift berusten bij de uitgeefster. Auteurs schrijven op persoonlijke titel.
- Aanbevolen citeerwijze: Zicht, 2017-1, p. 1

Recensies

- Boeken ter recensie zenden aan het bovengenoemde redactieadres.
- Ter recensie aangeboden boeken worden niet geretourneerd.

Abonnementenadministratie

- Wetenschappelijk Instituut voor de SGP
t.a.v. mw. S.E. van der Elst-Vijfhuizen
Dinkel 7
3068 HB Rotterdam
telefoon 010-7200785
E-mail: wi@sgp.nl
- IBAN: NL04 RABO 0310 5325 82
t.a.v. Guido de Brès-Stichting
te Rotterdam

Abonnementen

- De prijs voor een jaarabonnement bedraagt € 21,50 (vier nummers); studenten/SGP-j leden € 12,50. De prijs van een los nummer is € 7,00 (excl. verzendkosten).
- Guido-donateurs zijn automatisch abonnee van Zicht. De minimumdonatie bedraagt € 50,00 per jaar; studenten/SGP-j-leden € 25,00. Naast het tijdschrift Zicht ontvangen donateurs alle overige publicaties van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Een abonnement kan elk kwartaal ingaan. Abonnementen en donateurschappen worden jaarlijks automatisch verlengd, tenzij voor 1 december een schriftelijk bericht van opzegging bij de administratie is ontvangen.

Advertenties

Advertentietarieven zijn op aanvraag beschikbaar.
E-mail: wi@sgp.nl

Vormgeving en druk

Grafisch centrum De Toren BV
te Nijkerk

Guido de Brès-Stichting

Wetenschappelijk Instituut SGP